

affirmant de omnibus sensibus verum esse, nullum ex eis percipere sibi impositum obiectū. Quod probant testimonio Aristotelis, qui id hoc in lib. cap. 6. text. 75. & cap. 8. text. 98. absolutè, ac sine vlla præscriptione docuit. Nec interpretatio Scoti ad aures Aristotelis est; cum is non asseruerit sensibile impositum sensui hoc, aut illo modo sumptū non sentiri, sed neutiquā sentiri, ideoque medio aliquo opus esse. Præcipua verò ratio, qua prædicti auctores sententiam suam confirmant, est ea, quam articulo superiori perstrinximus; videlicet, quia vt obiectum percipi queat, exigitur accommodatio quædam, seu proportio inter speciem obiecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter speciem ab obiecto immediatè productam, & inter potentiam. Est enim species cum primum ab obiecto exilit, admodum crassa, & concreta: eamque concretionem paulatim in medio deponit, vt experimēto constat in specie visibili, quæ propterea ijs, qui imbecilla acies sunt, quò longius producit eò minus habilis efficitur, quia paulatim attenuatur; cum illi ad cernendum crassiorem imaginem requirant.

Quoniam igitur hæc sententia in Peripatetica schola communis est, argumētis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, satisfaciam. Ad primum dicimus, Si quis humor intra oculum concresecat, eum, qui crystalloidem occuparit, non cerni, sed ab ea aliquantulum remotum. Ad secundum, Fulgorem illum, qui noctu conspicitur, cum oculus atteritur, diffundi quidem vsque ad humorem crystallinum, cum visio non nisi illustrato medio fiat; non tamen videri secundum eam partem, quæ in organo insidet, sed secundum partem distantem, quod similiter dicendum est de quacunque alia luce, quæ ad ipsum videndi sensorium protenditur. Ad aliud de auditu respondemus, Bombum illum non excitari in organo: sed in cavitate aliqua prope tympanum existente. Id verò, quod ad olfactum pertinet, dissoluet, qui dixerit, Si quando odor secundum esse reale ad processus mamillares perueniat, non percipi secundum eam partem suæ extensionis, quæ est in organo, vel ipsum proximè attingit, sed secundum partem abiunctam: quod similiter dicendum est de biliato humore linguam imbuente. Non enim is gustatu percipitur secundum eam partem, quæ attingit neruos, in quibus gustandi organum præcipuè residet; sed secundum aliam ab eo distantem. Eodemque modo responderi solet ad id, quod de tactu obijcitur. Nimirum sensorium tactus sentire plagam acceptam, non quasi percipiat ipsum sensibile secundum partem, quæ ipsum proximè attingit, sed secundum remotam.

ARTICVLVS. III.

DISSOLVUNTUR ARGVMENTA
pertinentia ad tactum & gustum: & alia quædam
opinio proponitur.

Superunt

Fan lamentū
sententię cō-
munis.

Responso
ad argumen-
ta contrarię
partis.

Superfunt adhuc argumēta ad tactum, & gustum spectantia, quibus nonnulli medicorum demonstratum ab se putant percipi sensibile supra hos sensus collocatum. Ad primum concessa maiori propositione, neganda est minor; omnes enim sensus, ut alibi cum D. Thoma 1. part. quaest. 78. art. 3. alijsque auctoribus statuimus, speciem requirunt tanquam principium ad cognitionem necessarium. Ad probationem verò minoris dicendum, ut potentia sensitiva, etiam exterior percipiat obiectum, non sufficere consignatam esse illius speciem. Accidit enim non raro dari speciem, & tamen non procedere actionem; ut cum duo in eadem ab obiecto distantia constituti sunt, & eorum alter, quia perspicaci aspectu, obiectū videt; alter, quia imbecillo, non videt. Tunc enim uterq; speciē recipit, etsi vnus tantum visionē edat. Idēq; contingit, cum quis rebus alijs ita cogitatione intentus est, ut propterea sonum, quem alij eodem in loco sentiunt, ipse non percipiat. Sic ergo, licet cum calidum minus calido appropinquat, sui speciem sensorio inurat, haud propterea necesse est, ut id à potētia sensitiva percipiatur; quia ad talem perceptionem praeter speciem requiritur etiam, ut ipsi organo calidum imprimatur, quod non imprimitur, nisi calidum quod agit, intensius sit eo, quod patitur, ut in libris de ortu, & interitu ex professo ostendimus.

Etiam gustus & tactus ad sensationem requirunt speciem.

Ad secundum dicendum similiter gustum non percipere saporem, nisi quem actu vnā cum specie recipit; esto vnaqueque sensiterij portio eam partem extensiuam saporis, quae ipsi proximè respondet, non sentiat, uti superius diximus. Ad tertium quid respondendum sit constat; cum enim gustus, & tactus non sentiant; nisi quod re ipsa in se recipiunt, nihil nisi sibi praesens dignoscent.

Hunc in modum se habet explicatio rationum, quibus probari consuevit gustum, & tactum percipere obiecta sibi imposita. Nobis tamen adducta in vtranque partem argumenta, & eorum solutionem expendentibus verisimilior videtur sententia, quae saltem gustum, & tactum à pronuntiato illo excipit: tum quia fictitium videtur, cum admoto igne organum aduritur, tactum non percipere dissolutionem temperamentis, quae fit in eademmet parte, in qua torquetur, atque adeo nullam partem organi sentire suam propriam dissolutionem, sed alterius, similiterque linguam non percipere amarorem, qui sibi insidet. Quod rursus à veritate alienum esse hoc argumento videtur. Calefiat instrumentum tactus vniformiter difformiter. Hoc posito, si nulla pars organi sentiens percipit dissolutionem temperamentis, quae sibi immediate respondet, cum quaelibet pars magis, minusve, quam alia incalescat, (ea est enim lex formae, quae vniformiter difformiter per subiectum diffunditur) sequitur tactum in alia parte organi plus, in alia minus sentire, ut planum est cum laesio in omnibus partibus inaequalis sit, ut ponimus. Item cum nulla pars propriam, sed alterius offensionem percipiat, sequitur debere tactum vbi plus est caloris, minus percipere: vbi minus, plus: siquidem vbi plus est caloris non sentit, nisi calorem partis vicinæ, similiterque vbi est minus. At hoc concedere, sane absurdum videtur.

Verisimilius est gustu, & tactu excipi à comuni illo pronuntiato.

Non

Non probamus tamen opinionem eorum, qui contendunt posse gustum, vel tactum absque similitudine obiectum sensibile dignoscere. Namque ex naturæ instituto, atque ordine inter cognitionem sensitivam, & rem cognitam media est species: ne à re sensibili, quæ nimium materialis est ad cognitionem, quæ ad immaterialem naturam prope accedit, fiat transitus sine medio, sed interiectu speciei, quæ minus habet materialitatis, quam obiectum sensibile. Vnde Aristoteles hoc lib. cap. 12. proximè sequenti, text. 121. absolutè docet commune esse sensibus formas sine materia, hoc est, obiectorum imagines recipere. Vt detur autem iuxta hanc sententiam de immediatione gustus, & tactus, quam probabiliorem iudicamus peculiare esse his duobus sensibus, ut inter potentiam, & obiectum non requirant intervallum, quo extenuetur species: sicut enim cæteris crassiores sunt: ita species proximè ab obiecto edita, eis accomodata esse potest.

Capitis Duodecimi Explanatio.

Sensus recipere rerum imagines, non res ipsas,

Hoc autem a) Explicatis sigillatim externis sensibus, colligit Aristoteles hoc capite, quædam ijs communia. Primum est, sensus recipere formas sine materia, id est imagines rerum, non res ipsas. Quod sigilli similitudine ostendit, cera enim figuram, imaginem vè autem sigilli recipit, non ipsam sigilli materiam, in qua in ago est. His non obstat quod tactus & gustus, ut ex superius dictis constat, non typos

duntaxat tactuum, & gustatum qualitatum, sed qualitates quoque ipsas in se recipiant. Non enim mens Aristotelis fuit id negare, sed asserere, ut potentiæ sensitivæ externæ functiones suas obeant, non oportere univ-

C A P. XII.

versim qualitates sensibiles recipi in organo; oportere tamen sensibilia sui imagines organis imprimere, easque ad eum modi functiones proximè eliciendas concurrere: quidquid sit de rebus ipsis, quæ eiusmodi specie uninteriectu sub sensus cadunt. Est tamen de huius loci interpretatione non parum dissidij inter Philoponum, Simplicium, Themistium, & Averroem. Qua de re lege Theophilum a) text. 121.

b) Instrumentum autem) Omnibus sensibus commune esse ait, ut primum cuiusq; organo dicatur esse id, in quo sensus refertur. Vocat autem primum organum partem illam similem, in qua immediatè recipitur facultas sensitiva. Namque ut 2. de partibus anim. cap. 1. docet, licet pars corporis, qua sensus perficitur, sic qui dicitur dissimilare, ut manus, vel oculus: tamen pars illa, in qua primò, & proximè potentia actusque sentiendi inhaerent, similis est, et nervus, humor crystallinus, atqueque eiusmodi, atque has partes appellat hic primum sensorium.

Consensus inter potentiam & instrumentum.

c) Atque sunt.) Explicat consensionem inter potentiam, & instrumentum, atque hæc subiecto idem esse, ratione differre; quasi dicat ut candor, & lac subiecto idem sunt, quia candor lacti inheret

Hoc autem univèrsaliter accipere de omni sensu oportet, sensum inquam id esse, quod sensibiles sine materia formas suscipere potest. Perinde atque annuli signum sine ferro, vel auro suscipit cera. suscipit autem æneum vel aureum signum, sed non ut est aut aurum, neque ut signum est aureum æneum vè simili patitur, & sensus univèrsi cuiusque sensibilis modo: ab eo, quod habet colorem, aut sonum, aut saporem. Sed non ut unumquodque illorum dicitur: sed ut est tale, & ratione. Instrumentum autem id sensus est primum: in quo est talis vis, atque potentia collocata. Atque sunt idem, ratio verò non est eadem, sed diversa. Nam id quod sentit, aliqua est magnitudo: non tamè ratio sensitivi neque sensus est magnitudo: sed est quedam ratio, potentiaque illius. Patet autem ex his, & cur sensibilibus exuperationes sensuum instrumenta corrumpunt.

Text. 121

Text. 122

Text. 123

Nam

hæret; & tamen definitione inter se distinguuntur; ita potentiam, & organum esse idem subiecto; quia potentia insidet organo: differre tamen natura, & definitione; siquidem potentia est forma accidentaria inherens corpori; organum verò est substantia qualitate affecta.

d Patet autem. Duo quædam problemata dissolvit. Alterum est, cur excellens sensibile, v: præfulgida lux, aut vehemens sonus, facultatem lædit. Respondet causam esse, quia potentiæ exigunt tempericam quandam in subiecto, ac velut harmoniam, v: suis muneribus probè fungantur. Quare vt in cithara, aliisque musicæ instrumentis, si motu perturbato, & acriori, quàm par est, quatiantur, fidium reperis dissoluitur, nec harmonia sibi conlat; ita vehemens sensibile organi temperie evertit, qua amissa, nequeunt sensus functiones suas convenièter administrare. Alterum problema est, cur plantæ non sentiant, cum animatæ sint, & tactilibus qualitatibus, sicuti animatæ, affi-

Quæstio.
Responsio.

Nam si motus sit vehementior, instrumentiq; sensus superet vires, dissolvitur ratio. Id autem erat sensus: dissolviturq; perinde, atq; concertus intentione, cum vehementer fides pulsantur. d Patet autem quam ob causam non sentiant plantæ, & tametsi partem aliquam habent animæ, atq; ab ipsis tangibilibus patiuntur, frigescent: senim & calefiunt, vt patet. Nam huius causa est mediocritatē non habere, neq; principium tale, vt sensibiliū sine materia suscipiant formas, sed cum materia patiantur. e Dubitabit autem quispiam, si possit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id à colore, quod haquaquā videre potest, & in cæteris simili modo. Quod si odorabile sit odor: si quid in odoratum agit, odor profectò agit. Quare fieri nequit, vt ab odore quicquā patiatur eorū, quæ olfacere nequeunt, eadē est & in cæteris ratio. Nec etiā fieri potest, vt à sensibilibus quicquā patiatur eorū, quæ sentire possunt, nisi vt quodq; sit sensitivū. Id ita esse patere potest, & hoc etiā pacto. Nam neq; lumen, & tenebræ, neq; sonus, neq; odor in corpora quicquā agit: sed ea nimirū, in quibus sunt ipsa, aer enim qui est cum tonitruo, scindit lignū. f At enim tangibilia sapore agunt, si enim non agerent à quonam inanimata paterentur, atq; alterarentur. Quid igitur: agunt ne, & sensibilia illa? at videtur non omne corpus ab odore pati, sonoz potest, & ea, quæ patiuntur terminis vacat, & nō manent, vt aer. Olet enim ipse tanquam aliquid passus. g Quid aliud est olfacere quidem præter id ipsum aliquid inquam pati? at enim olfacere quidem, sentire est, aer autem passus citò sensibilis fit.

Quæstio
Responsio.

ci soleant: Quandoquidē calent, & frigescent. Respōdet, quia carēt ea primariū qualitatū temperie, ac ratione, q̄ sensiterijs necessaria est. Inde enī fit, vt nec sentiētē facultate, obtineant, nec organa idonea ad sentiendi munus, & ad vsum formarum absq; materia.

e Dubitabit. Quia dixerat plantas recipere in se tactiles qualitates, nec tamen sensu pollere. Atcepta inde occasione in controuersia adducit nū aliquid expertis sensus a seclō obiectis, vt à sono, vel ad odore patiatur. Argumentatur p̄ parte negatiua. Primū, quia cum odoratus v.g. & odorabile sint relata, nec odorabile nisi respectu odoratus, nec odoratus nisi odorabilis cōparatione dicatur, n̄ videtur posse quicquā præter odoratum, odore affici. Secundò, quia ipsa sensibilia, vt lumen, & tenebræ suo modo, idēq; sonus, & alia id genus, n̄ agūt in corpora sensu carentia, nisi ex accidente; vt sonus non

Num aliquid sensu carēs ab obiectis sensuum patiatur?

Text. 124.

Text. 125.

Text. 126.

Text. 127.

p̄ se tētiā cōcutit, aut arborē scindit: sed quia cū vehemēti aeris cōmōtione iunctus est. Quare sensibilia nō nisi in id, quod sentire potest, & quatenus tenui præditum est agere videntur.

f At enim. Pro parte affirmatiua, quæ vera est, hunc in modū differit. Tangibiles qualitates, sapores, cæteraq; sensibilia habet vim agendi etiā in res in animatas: n̄ est igitur, cur negemus posse in eas agere, eiq; passionē inferre. Quauis n̄ sit negandū quædā ex ijs, vt odorē, & sonū non diffundi indiscriminatim p̄ corpora, sed p̄ ea, q̄ carent terminis, & n̄ manent, id est, p̄ humida, fluidaq; videlicet, p̄ aerē, & aquā, vt cōstat ex ijs, quæ in superioribus disputata sunt. Argumēta autē q̄ p̄ negatiua parte p̄positæ dubitationis adducta fuere, paruo negotio diluuntur. Ad 1. respondendū erit, si odorabile, & odoratus sumatur quatenus odorabile dicitur id, quod est odoratu cognoscibile, & odoratus facultas, q̄ potest re odorabile cognoscere: tū odorabile ad solā odorandi potētiā, similiterq; odorandi potētiā ad odorabile tantū referri: si autē odorabile accipiatur, p̄ vt dicitur id cuius odor alicubi recipi potest, tūc odorabile n̄ referri tantū ad potētiā: sed etiā ad mediū, quo odor à re odorifera desiliēs excipitur. Ad 2. licet sonus non effingat arborē, nisi ob vehementem aeris agitationē, qua vehitur, tamen eundem sonū per aerem se ipsa etiam diffundi.

g Quid aliud. Contra id quod ante definierat, etiā aerē odorē recipere, ita obijcit. Odorari est, odorē recipere: atqui inter mediū corpus recipit in se odorē: igitur odoratur, atq; a deo sentit. Huius obiectioni occurrit, Odorari esse subiectū ita pati, vt odorē sentiat, quod aerē cōpetit. L

Q V Æ S T I O V N I C A

VTRVM NE SENSVS AB EX-
cellenti sensibili lædatur, an non.

A R T I C V L V S. I.

DISPVTVR PRIMO PRO
parte negativa: sed astringitur affirmatiua
pars quæstionis.

Primū Arg.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Conclusio af-
firmatiua.

Vòd negatiua propositæ cōtrouersiæ pars vera sit, hisce argumentis videtur ostendi. Potentiæ omnes natiua propensione ad obiecta sua inclinatur, non minùs, quàm ad operationes, quibus in ea feruntur; sed nihil inclinatur ad id, à quo læditur; cùm omnia propriam ament incolumitatem: igitur sensus nec ab excellenti, nec ab vllò alio suo obiecto lædi po-

test. Secundò, Eiusdem est lædere, & corrumpere; cùm læsio ad corruptionem ducat; sed nihil corrumpitur, nisi à contrario, vt docuit Aristoteles lib. de longit. & breuit. vitæ cap. 1. igitur sensus non nisi à contrario læditur: atqui sensibus, sicuti & reliquis potentijs naturalibus, nihil est contrariū: nihil est ergo quod sensui læsionem afferre queat. Tertiò, Obiecta agunt in sensus per suas species: sed hæ nullam realē edunt actionē, qua vel organi temperiem immutent, vel sensum labefactent. Non possunt igitur sensui nocere. Probatur minor; quia imagines habent esse imperfectū, & diminutum, cū à natura rerū, quas repræsentant, degenerent. Vnde earum esse à Philosophis non simpliciter reale dicitur, sed notionale, quasi mediū inter esse reale, & rationis. Quo fit, vt species caloris nō videatur posse calorē gignere; præsertim cū ipsa deterioris notæ sit, quàm calor. Similiterq; se se habent reliquæ imagines comparatione rerū, quas potentijs exhibent. Quartò, Intellectus, quo res, in quarum contemplationē incumbit, nobiliores sunt, eò maiorem capit voluptatē; & illustriū obiectorū perceptione non modo non læditur, sed ad alia cognoscenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à causis ad effecta, & à substantijs ad accidentia progreditur; sed quoad hoc eadem est ratio in intellectu, ac sensu. Igitur sensus nullam ab eximio sensibili percipit læsionem.

Verū quòd excellētia sensibilia sensus lædant, & interdū omnino labefactēt, docuit Aristoteles superiori capite tex. 123. & rursus cap. 2. lib. 13. tex. 141. D. Th. in disputatis, quæstione de anim. art. 8. Galen⁹ lib. 10. de vsu partium, alijque auctores; idemque experientia constat.

Nam

Nam cum apta organi compositio, sine qua fieri nequit, ut sensus vi-
geant, aut proprijs defungantur muneribus, non solum in figura cō-
gruenti, & idonea; sed etiam in quadam primarum qualitatum symme-
tria, & moderatione consistat: hæc autem excedentium sensibilibus vi,
ac vehementi immutatione penitus, aut ex parte destruat; cōsequens
fit, ut sensibilia ipsam quoque potentiam in organo residentem, vel de-
struant, vel aliquantulum vitient; atque à perfecta sua operatione im-
pediant. Quod similitudine fidium ab Aristotele adducta edisserit
Themistius hoc in libro cap. 42. suæ paraphrasis in hunc modum.
Cōstat, inquit, exuperantiam sensilis perniciem afferre sensorio. Nam
si vis maior ingruat, quàm ut sustineri à sensu possit; necessarium est
eius partis interitum sequi; quia temperamentum, & ratio soluitur,
defuiturque. Nihil enim aliud temperamentum est, quàm mensurata
quædam, & modificata medietas. Omne vero moderatum ab immo-
derato dissoluitur: ut modulatio in fidibus, atque cantu, si chordæ,
vocesque, aut validius obgrauescant, aut impensius eubrissent, quàm
intentionis, & concentus ratio postulat, protinus disidere incipit,
mox, & conspiratio tota confunditur, hæc ille.

ARTICVLVS II.

PARTICVLATIM EXPLICATUR

quo pacto singuli sensus ab excellenti sensibili
lædantur, soluunturque argumenta
initio proposita.

QUO autem pacto singuli sensus ab excellenti sensibili ob-
lædantur, facile intelligi potest. In primis enim lux, quæ
suoapte ingenio caloris parens est, si nimia sit, multum calorem
oculo imprimit; atque ita organi temperiem immutat; tum præterea
eiusdem caloris vi partes materiæ disgregat, ac viam aperit, qua fo-
râs exiliant spiritus vitales, sine quorû ope administrari visio nequit.
Sic autem interdum ad cæcitatem usque peruenitur. Cuius rei illustra
refert exempla Galenus libro 10. de usu partium. Quod vehementi,
inquit, splendore oculi nostri offendantur, docuerunt id quidem mi-
lites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer
læsi oculis fuerunt. Experti sunt etiam id illi, qui ex obscurissimo car-
cere in splēdidissimâ domû calce illitam, & læuigatâ à Dyonsio Tyrā-
no repēte ducti, subito occæcabantur, minimè repentinum illum occursum
splendidæ lucis ferētes. Quare meritò sanè pictores, cum pingunt in co-
rijs albis, à quib⁹ visus offenditur, colores fuscis, ac cæruleos opponunt,
in quos subinde intuētes recreant, atq; reficiunt oculos. Similiter ophthal-
mia laborantes offendit lux; & redarguit; qui tamen fusca, & cærulea sine

Simile

Vnde dicitur
de optica
de dante

Sicut dicitur

Vt visio spiritus
etiam lædatur

Ex Galeno

Pictores vā
oculorum of-
fensionem de-
clinant.

dolore intuentur. Iam verò si solem ipsum explicatis, & inconniuentibus oculis intueri velis, illos celeriter perdes; vti contigit multis, qui per eclipsem solis, fixis oculis ipsum cum intueretur, nosse affectum eius cupientes, prorsus sunt occæcati. Hæc ex Galeno. Addit quoque

M. Albertus.

M. Albertus tractatu 4. cap. 9. etiam tenebras suo modo aspectui officere, quatenus in tenebris ob luminis, & caloris absentiam spiritus in intima se se abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, cōstipatque; ita vt aliquando recuperari aspectus nequeant.

Ve alij sensus ab obiectis lædantur.

Quod ad reliquos sensus attinet; nocet auditui ingens sonus ob vehementem aeris commotionem, qua vehitur. Vnde teste Plinio lib. 6. Natur. histor. cap. 29. Nilus vbi ex altissimis montibus præcipitat, fragore accolas turdos reddit. Olfactui etiam teste Aristotele libro 2. huius operis cap. 9. text. 99. nocent odores admodum graues ob excedentem calorem fumidæ exhalationis, qua interdum vsque ad processus mamillares devehuntur. Denique tactum, & gustatum lædunt tactilia, & gustatilia propter caloris, & frigoris, aliarumque eiusmodi qualitatum exuperantiam. At enim quemadmodum excedentia sensibilia sensibus offensionem inducunt, ita eosdem mediocria oblectant; vt color herbaceus, visum: attemperata voces, & in numerum compositæ, auditum: atque ita in cæteris res habet.

Solut 1. arg.

Nunc argumenta in initio proposita diluamus. Ad primum, concessa maiori propositione, respondendum est ad minorem, nihil naturaliter inclinari in id, à quo per se læditur; obiecta verò sensuum non lædere sensus per se, sed ex accidente, cum ad exuperantiam deflectunt, organumque lædunt. Ad secundum, concessa item maiori, dicendum est potentias sensitivas non habere contrarium: nec etiam per se corrumpi, sed soluta organi temperie: hanc autem everti excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, aduersatur. Ad tertium variè solet responderi. Sunt qui putent etiam species sensibilium lædere per se, progignendo qualitatem, quæ organum dissoluat, quia quauis diminutum, & imperfectum esse obtineant; tamen vt sunt instrumenta obiectorum, à quibus emittuntur, eam vim sortiri queunt. Hæc tamen sententia, vt alibi ostendimus, minus probabilis est. Igitur alij, quorum amplectimur opinionem, aiunt, species non per se, sed ratione aliarum qualitatum, quæ ipsas comitantur, & ab obiecto vnà traiciuntur, eiusmodi effectus edere. Ad vltimum dicendum est non lædi intellectum illustrium rerum cognitione: quia non est potentia inhærens organo corporeo, cuius temperies ingruentium qualitatum excessu everti possit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IN TER

IN TERTIVM LIB.

ARISTOTELIS DE
ANIMA.

PROOEMIUM,

Ostquam Aristoteles primo libro animæ naturam ex veterum placitis, non tam quid sentiendum, quam quid non sentiendum esset explicans, indagavit. Et in secundo collectam, atque inuentam à se animæ definitionem proposuit, deque eius potentijs, & functionibus multa subtiliter, & accuratè disseruit: nunc cætera, quæ ad susceptæ materiæ abso-
 lutionem pertinent, non minori diligē-
 tia, & studio persequitur hoc libro, qui in quatuor partes distribuitur. In prima, quæ vno capite absolvitur, agit de numero sensuum externorum, de quibus libro superiori sigillatim disputauerat. In secunda, duobus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis sensibus. In tertia differit de intellectu, à quarto vsque ad octauum caput. In quarta à capite nono vsque ad finem libri, principium progressionis animantium pertractat. Est tamen de huius libri exordio, non parua inter expositores dissensio. Namque Auerroes, M. Albertus, Aegidius, & Caietanus tria priora capita ad secundum librum pertinere volunt; atque hunc, à quarto capite inchoari. Verùm nostram distributionem, quam præferunt græca exemplaria, quæque nunc vulgò recepta est, sequuntur Philoponus, Themistius, Simplicius, Boetius, D. Thomas, Theophilus, Argyropilus, & alij.

Distributio
huius libri in
partes quatuor.

Dissidium de
exordio ter-
tij libri.

LL 3

CAP.

Capitis primi explanatio.

Capitis argu-
mentum.

Cur hic libet
à numero se-
suū externorū
initium su-
mat.
Eos quinque
esse quo mo-
do probetur.

Ensum autem. a) Quoniam vis sentiendi non omnibus animantibus ex æquō inest, ut ex perientia constat, docetque Aristoteles cap. 1. libri 12. de historia animalium & cap. 8. libri 9. eiusdem operis; ne quis ob hanc sentiendi varietatem indefinitum esse crederet sensuum numerum, probat hoc capite quinque tantum esse externos sensus; neque dari aliam externam facultatem, qua propria, & communia sensibilia diiudicentur. Est autem inter expositores dissidium, cur Aristoteles hunc librum à numero sensuum inchoarit. Verisimile est, id propterea fecisse, ut ad disputationem de internis potentijs gradum faceret, quod præstat ostendens absolutam iam esse considerationem externorum sensuum, cum nullus alius sit, præter quinque à se prius traditos. Probat ergo institutum hoc ferè modo. Perfe-
ctis animantibus, cuiusmo-
di sunt homines, quibus nō
solum ea, que ad vitam agē-
dam, sed ad benè agendam
& conservandam obserui-
unt, natura tribuit; non in-
sunt plures sensus, quàm
quinque, nimirum visus, au-
ditus, odoratus, gustus, ta-
ctus. Non igitur sensus ex-
terni plures numero sunt.
Atque hæc est præcipua ra-
tio, & fundamentum Ari-
stotelis hoc loco, ut Auer-
roës, Philoponus, & Sim-
plicius annotauerunt. Eandē
conclusionem, & argumen-
tum inuenies apud eundem
Aristotelem lib. 4. de hi-
storia animalium cap. 8.

Inesse homi-
ni omnes sen-
sus.

b) Nam si nunc. Ante-
cedens propositum syllogismi,
videlicet inesse homini
omnes sensus, probat
ex obiectis, ex instrumen-
tis, ex medijs. Ex obiectis,
quia homines omnia sensi-
bilia percipiunt. Ex instru-
mentis; quia nullum eis
deest organum ad functi-
ones sensuum obeundas.
Ex medijs, quia omnia mo-
dia eis obseruiunt ad sensi-
bilitatem traiectionem.

c) Cuius sensus est. Per-
cipi à nobis omnia, que sub
sensu cadunt, probat ex eo
quia si tactu omnes tangibilium qualitarum differentias, que latissimè patent, discernimus; idem
quoque de reliquorum sensuum obiectis affirmandum erit.

Mutua cōiun-
ctio inter sen-
sum, & senso-
rium,

d) Præterea si sensus) Antequam probet venire nobis in usum omnia media, docet fieri non posse, ut sensum aliquē habeamus, cuius nobis sensorium desit. Respondent enim hæc sibi mu-
tuo, ita ut sensus absque instrumentis propria mania administrare non possint; & instrumenta
absque potentijs superflua sint, atque aded absque illis non dentur: quando quidem non nisi gra-
tia operationis sunt, docente etiam Aristotele capite ultimo libri 4. Meteor. & cap. 1. libri 1. de
partibus anim. & cap. 3. libri 1. Politic. & cap. 2. & libri 3. de generatione anim. alijsque in
locis.

ARISTOTELIS de anima.

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

Sensum autem nullum alium esse præter hos quinque
visum, inquam, auditum, odoratum, gustum, & ta-
ctum, ex hisce profectò, que nunc deinceps dicemus,
credere quispiam potest. Nam si nunc sensum omnis eius
habemus, cuius sensus est tactus, omnes nanque rei tangi-
bilis, ut est tangibilis, affectus nobis sunt sensibiles tactu,
nullius itaque tactus vel gustus, vel olfactus, vel auditus,
vel visus deesse nobis videtur. Præterea, si sensus nobis de-
ficiat aliquis, & instrumentum necesse est illius nobis de-
esse. Præterea, omnis sensus per medium sentit, ut patuit.
Mediū autem, aut coniunctum, aut seiunctum, externumque
esse necesse est. At nos habemus utrumque, & id, inquam,
quod est coniunctum, quo quidem tangentes, sentimus sensi-
bilia tactu, & id etiam per quod eminus non tangentes sen-
tiamus: id verò duplex est spatium simplex, aer, inquam, &
aqua. Res autem ita se se habere videtur, ut si sensibilia
plura diuersa genere per vnum medium sentiantur, neces-
sarium sit eum, qui sensus instrumentum habet tale, sen-
sitium illorum esse, ut si ex aere sensus sit instrumentum,
& aer sit medium in colore sentiendo ac sono. Quod si
vnum, idemque per plura media sentiatur, ut color per ae-
rem

Text. 128.

Text. 129.

e Omnis sensus? Probat nullum nobis medium deesse. Nam medium aut internum est, aut externum; nos vero utroque ad sentiendum utimur, ut ex superiori libro constat. Deinde explicat sympathiam, & connexionem, quæ inter medium formaliter, seu quasi formaliter sumptum; & ipsum sensum intercedit, atque si medium formaliter unum sit, etiam sensum, qui eo utitur, unum formaliter esse existimandum; esto materialiter plura sint, quo pacto visus unus est, licet species visibiles per aerem, & aquam transiciantur: habent enim hæc duo elementa unam formalem rationem, secundum quam imagines visibiles transmittant, nempe diaphanitatem: quam tamen rationem non habet aer, quatenus species colorum, & species odorum devehit. Quo fit, ut licet

Nullum homini deesse medium ad functiones sensuum.

Vni sensui respondet unum medium formaliter.

Text. 130.

rem atque aquam (hæc enim utraque perspicua sunt) is, qui alterum tantum habet ipsorum sentiet, nimirum id, quod per utrumque sentiri potest. Nam ex hisce duobus simplicibus tantum instrumenta sunt sensus, ex aere, atque aqua. Etenim pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero, constat. Ignis, aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est. quippe cum sine caliditate nihil sit sensitivum. Terra etiam, aut nullius est instrumenti, aut in tactu maxime, commista. Quocirca restat nullum sensus instrumentum esse præter aerem, atque aquam. Hæc autem nonnulla nunc animalium habent. Ab ijs igitur animalium, quæ sunt perfecta, non imperfecta, nec membris capta, omnes sensus habentur. Etenim & talpa sub cute oculos habere videtur. Atque si nullum aliud corpus est præter eam, quæ percipimus esse, nec ullus alius affectus præter alios, qui corporibus hisce competunt, quæ sunt hic, nullus profecto deficit sensus. At verò neque sensus instrumentum quicquam proprium sensibilem communium esse potest, motus, inquam, quietis, figuræ, magnitudinis, numeri, unius, quæ uno quoque sensu sentimus, non per accidens. Omnia enim hæc sanè motu sentimus. Etenim magnitudo motu sentitur. Quare & figura quidem, cum figura quædam magnitudo sit, & id, quod quiescit, ex eo quia non movetur. Et numerus continui negatione, & sensibilibus proprijs: unusquisque namque sensus, nimirum unum sentit. Quare patet fieri non posse, ut communium cuiusque sit proprius sensus. Si enim esset, perinde tunc fieret, atque nunc visu dulce sentimus. Quod quidem propterea fit, quod utrorumque sensum habemus, quo, cum concurrunt, agnoscimus. Quod si ita non esset nullo modo profecto nisi per accidens sentiremus, quo pacto filium sentimus Cleonis, non enim Cleonis filium, sed album sentimus. huic autem accidit, ut filius sit Cleonis. At communium habemus iam sensum communem, non per accidens

unum medium materialiter sit, nihilominus ad duos sensus pertineat. Vbi adærtas, obscuritatem huic loco peperisse, quod Aristoteles nunc de sensorijs loquitur, nunc de medijs, videlicet ob cognationem inter medijs, & sensorij naturam.

Text. 131.

f Nam ex hisce.) Propositum confirmat ex parte organorum. Nam omnia sentiendi instrumenta ex duobus elementis constât, aere, & aqua, quatenus hæc sunt magis apta ad patientiam ab objectis, quod organi ratio maxime requirit. Ignis autem cum vehementer actius sit, minus ad id obtinet commoditatis, quamvis ratione caloris, sine quo nulla operatio sensuum dari potest, in quolibet sensorio requiritur: tertia etiam quia nimis concreta, crassa que est, ut in nullo organo viger, excellit vè: aut in solo tactu. Cum igitur tota hæc varietas compositionis, quæ organis competit, conatur in instrumentis sensuum humanorum, planum fit, nullum sensum defectu organi homini deesse.

Ex elementis præcipue aqua & aer sensuum instrumenta componunt.

Text. 132.

g Ab ijs igitur,) Concludit omnia organa sensuum inesse non omnibus, sed perfectis animalibus, & quæ muti non sunt. Quod si quis objiciat talpam esse

Text. 133.

animal perfectum, & tamen carere visa: respondet, & si talpa visu careat: habere tamen inchoationem quandam oculorum: quasi dicat intendisse primò naturam visum ei tribuere: sed non tribuisse, quòd in subterraneis latebris viventi aspectus minime conveniret. Alij volunt non supposuisse Aristoteli talpam esse perfectum animal, sed potius imperfectam, fuisseque argumentatum ab eo, cui minus inesse videtur, quasi diceret. si talpa, quæ animal est inferioris notæ, aspectum habet, ut ipsa oculorum effigies, licet obscura, indicat: multò maiori iure visum, ceterosque sensus perfectis animalibus obtinebunt. Quid tamen de visu talpæ pronuntiandum sit, in questione discutremus.

Text. 134.

Jane

Perfectis animalibus inesse omnium sensuum organa.

Non dari sen-
tum sensum
circa sensibi-
lia communia.

h At verò neque) Diceret quispiam præter quinque sensus dari alium, qui circa communia sensibilia, tanquam circa sensibile sibi proprium versetur. Id refellit hunc in modum. Nullum sensibile proprium alicuius sensus potest in alium sensum per se cadere: atqui omne sensibile commune cadit per se in alios sensus: Ergo nullum potest esse proprium alicuius. Minorè probat, quia sensibilia communia agunt in alios quinque sensus, atque adeò per se ab illis sentiuntur, quandoquidem id sentitur per se, quod afficit potentiam. Hoc indicat illis verbis, motu sentimus, id est, quæ dum potentiam mouet, siue immutat, dignoscimus. Deinde, quòd prædicta sensibilia communia immutent potentias, probat: nam magnitudo mouet aspectum, atque adeò & figura, quæ est illius terminus, nec ab ea realiter distinguitur: parique modo res habet in cæteris.

i Quod si ita non esset) Idem probat ratione, quæ in superiorem pene recidit. Si sensibile commune ab aliquo vno sensu per se cognosceretur, non posset ab alijs senti, nisi per accidens: sed non ita est: Ergo sensibile commune non pertinet per se ad aliquem vnum sensum: maior patet, quia sensibile proprium vnius sensus, cognoscitur ab alio per accidens, vt dulce ab aspectu, non quòd dulce moueat potentiam videndi, sed quia ex accidente coniunctum est candido, quod per se visum mouet. Quòd si sensibile commune non ita sentitur, vtique percipietur alio modo, nempe eo, quo

sanè. Nullus igitur ipsorum sensus est proprius; nullo enim sentiremus modo: nisi eo, quo diximus filium videre Cleonis. Propria autem sensibilia sensus ipsi per accidens alter alterius sentiunt, non hoc sanè quo ipsi sunt, sed quo vnus, cum simul in eodem sensus efficitur, ceu bilem amarum esse, ac flauum. Non enim ad alterum pertinet vnum ambo hæc esse dicere. Quapropter & errat, & si sit quispiam flauum. Quæri potest autem cuiusnam gratia plures sensus, sed non vnum tantum habemus. At vt minus ipsa quæ sequuntur, atque communia lateant, vt motus, & magnitudo, & numerus. Nam si esset solus visus, qui quidem est & coloris, magis laterent, ac idem esse omnia viderentur, propterea quòd color, & magnitudo simul se sequuntur, & comitantur. Nunc autem cum in alio quoque sensibili ipsa communia sint, fit inde perspicuum vnumquodque illorum, aliquid aliud esse, atque diuersum.

Cleonis filius percipitur: Qui non idè dicitur senti per accidens quia sentitur per se ab alio sensu; sed quia est subiectum, in quo est id, quod per se sentitur. Minorè probat, quia sensibile commune per se mouet potentias sentiendi, & ab his per se dignoscitur.

Communis
sensus iudi-
cat de obie-
ctis sensuum
singulorum.

k Propria autem.) Docet cum, exempli gratia, video pomum candidum, quod simul dulce est, & bilem flauam, quæ est amara; ad quam facultatem per se spectet iudicare album esse dulce, & flauum esse amarum, atque non pertinere ad visum secundum se, sed vt alteri potentie subest, id est, ad sensum commune, qui vnà cum exterioribus sentit, & obiectum vnus copulat obiecto alterius, v. g. album dolci. De hac re in progressu plenius.

l Quæri potest.) Questionem excitat cur plures externi sensus à natura conditi sint. Respondet, quia si vnus tantum sensus foret, saltem sensibilia communia non distinguerentur à cæteris. Etenim si eodem sensu colorem, & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus; iam sensibilia communia non pertinerent ad plures, sed ad vnum tantum modo sensum, atque adeò saltem hac ex parte non relinqueretur inter propria, & communia sensibilia discrimen.

Q V Æ S T I O V N I C A

S I N T N E Q V I N Q V E S E N S V S
externi, an non.

ARTICVLVS I.

VIDERI PAUCIORES:

Videri plures esse.

Vbi citemus primùm aliquot argumenta ad minuen-
dum numerum sensuum: deinde alia ad eundem au-
gendum. Primum sit. Sufficit vna, eademque vir-
tus influens è cerebro, quæ in oculis edat actum vi-
dendi, in auribus audiendi; atque ita in cæteris orga-
nis cæteras functiones, non secus atque vna virtus
motiua sat est ad quatiendas diuersas chordas musici
instrumenti: & idem spiritus ad inflandas plures tibias, & concentum,
atque harmoniam exhibendam: idemque Solis influxus ad generandũ
hic hordeum, illic triticum pro varia materiæ dispositione. Non est
igitur cur plures virtutes externæ sensitiuæ ob plura munia in diuersis
organis constituatur.

Secundum. Aristoteles ex instrumentis probauit sensuum numerũ:
sed vnum tantummodò est instrumentum omnium sensuum externo-
rum, nempe cerebrum: ergo vnus tantum est externus sensus. Proba-
tur minor, quia perceptio sensibilibus non videtur fieri nisi in cerebro,
quod in visione ex eo ostenditur, quia interdum sano, & integro ocu-
lo impeditur actio videndi propter solam obstructionem nerui optici:
certè non nisi quia tunc non datur transitus speciei visibilis ad cerebrum,
sine qua facultas ibi residens visionem edere non potest. Quare non vi-
detur actio intuendi fieri nisi in ipso cerebro, quod similiter de reliquis
externorum sensuum muneribus dicendum erit.

Tertium. Vt se habet intellectus ad intelligibilia, ita sensus ad
sensibilia: atqui intellectus non multiplicatur secundum diuersas vires
respectu intelligibilium: sed vna, eademque facultas omnia intelli-
gibilia cõprehendit; ergo & vnus sensus omnia sensibilia: quòd si non
vnus omnia simpliciter, saltem vnus externus omnia sensibilia exter-
na.

Quartum. Tot numero habentur sensus, vt asseruit Aristoteles
proximo superiori capite, quot insunt in animalibus perfectis; atqui
in his non vniuersim quinque deprehenduntur: non ergo tot consti-
tuendi sunt. Probat minor, quia multa sunt perfecta animalia, quæ
omnes habent sensus, vt Echini, qui, vt ait Aristoteles libro 4. de hist.
animal. capit. 8. non videntur olfacere, talpæ, quæ visu carent: quod
item de balænis videtur dicendum, quæ teste Plinio lib. 9. capit. 62.
pisciculis, quos musculos vocant, præuijs ducibus, & quali oculis
vtuntur, alioqui in vada ruent. Vnde est illud Claudiani lib. 2. in
Eutropium.

Primum arg
quòd sensu
pauciores sin

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Musculus ba-
lenç vada præ-
paratis demò-
strata

Sic ruit in rupes amisso pisce sodali
 Bellua, sulcandas qui præuius edocet vndas,
 Immensumq; pecus paruo moderamine caudæ
 Temperat, & tanto coniungit fœdera monstro.

Primum arg.
 quod sint plu-
 res sensus.

In contrariam verò partem, quòd plures sensus, quàm quinque consti-
 tui debeant, hùc in modum ostenditur. Necessariò danda est aliqua fa-
 cultas sentiens, cui incumbat aduertere ad obiectum, in quod singuli
 sensus feruntur; ergo datur alius sensus externus præter quinque vulgatos.
 Antecedens suadetur; quia sæpe oculi, exëpli causa, rei visibilis imagine
 consignati sunt: & tamen non eliciunt visionem, haud ob aliam sanè cau-
 sam, nisi quia non aduertimus: quare aliquem oportet dari sensum, ad
 què aduertendi officium spectet. Quod verò hic nõ sit ipsa facultas vi-
 dendi, ex eo ostenditur: quia actus potentia videndi est sola visio: aduer-
 tendi autem ministerium non est visio, cù illam naturæ ordine antecedit.

2. Argum.

Item magnitudo, figura, & alia, quæ sensibilia communia vocantur,
 non sunt sensibilia per accidens: sed per se, vt proximè docuit Aristote-
 les: sed diuersitas specifica obiectorum, quæ per se cadunt sub poten-
 tias, inducunt illis discrimen specificum: igitur cum magnitudo. v. g.
 quæ est sensibile per se, plus differat à colore, quàm sonus, non minus
 requirit aliam potentiam distinctam, qua percipiatur, atque adeo plu-
 res dabuntur externi sensus, quàm quinque.

A R T I C V L V S II.

REVERA NEC PLURES, NEC PAU-
 ciores sensus externos esse, quàm quinque.

Nihilominus de cõmuni tam philosophantium, quàm non phi-
 losophantium voce asserendum est, quinque esse externos sensus,
 non plures, neque pauciores. Tot constituit Aristoteles pro-
 ximo capite, Auctor operis de secretiore sapientia secundum Aegyptios
 lib. 2. cap. 9. Plato in Theæteto, D. Damas. lib. 2. Fid. capit. 18. D.
 Greg. Nyss. orat. 6. in cant. D. Ambr. in Apoc. cap. 18. D. Aug. lib.
 de quant. animæ cap. 23. D. Greg. in Ezechielem homil. 17. D. Hie-
 ron. in Psalm. 141. Origines homil. 3. in Leuiticũ, & homil. 3. in Cãt.

Ratio Philo-
 poni ex do-
 ctina Plato-
 nis.

Porro hunc numerum conatur stabilire Philoponus auctoritate Plato-
 nis ex numero corporum simplicium. Nam si corpora simplicia quinque sunt,
 & propter eam figuram solidam quinque; nempe pyramis, cubus: figuram octo, duo-
 decim, ac viginti laterum: oportet quinque sensus esse, quibus ea cognoscantur.
 Eundem numerum distinguit D. Aug. lib. 3. de Genes. ad literam cap. 5. ducta
 à quatuor mundi elementis consideratione: hunc in modum. Quonia senti-
 tire non est corporis, sed animæ pro corpore, licet acutè differatur secundum
 diuersitatem corporum elementorum sensus esse corporis distribu-
 tos:

ratio D. Aug.
 ex quatuor
 elementis

tos; anima tamen, cui sentiendi vis inest, cum corporea non sit, pe-
subtilius corpus agitatur vigore sentiendi. Inchoat itaque motum in
omnibus sensibus a subtilitate ignis; sed non in omnibus ad idem per-
uenit. In visu enim peruenit represso calore usque ad eius lucem. In
auditu usque ad liquidiorum aerem calore ignis penetrat. In olfactu
autem transit aerem purum, peruenit usque ad humidam exhalationem,
unde crassior haec aura subsistit. In gustu autem transit, & peruenit
usque ad humorem corpulentiorum: quo etiam penetrato, ac traiecto,
cum ad terrenam gravitatem peruenit, tangendi ultimum sensum agit. Haec
ex placito D. Augustini. Si tamen magis dilucide, & accommodate ad ea,
quae in hoc opere pertractata sunt, loqui velimus: licebit ex quatuor
mundi elementis sensuum numerum deducere, dicendo olfactum respondere
igni propter calorem, & siccitatem: auditum aeri propter tympanum: visum aquae
propter humorem crystallinum: tactum, & gustum terrae, propter crassitudinem.
Sed tam haec, quam Philoponi, & D. Augustini rationes, probabiles tan-
tum sunt: ac non tam numerum sensuum confirmant, quam ob analogiam, & si-
militudinem quandam, alijs corporibus accommodant. Immo nec nisi pro-
babiliter eundem suadet tripartita illa ratio Aristotelis, quam in con-
textu exposuimus, ducta ab obiectis, ab instrumentis, a medijs: quam
etiam verius enarrant M. Albertus. 2. part. sum. de homine, in tractatu
de sensibus, & Alensis 2. part. quaest. 66. membro 2.

Legit etiam D.
Th. 1. d. 2.
q. 1. ar. 2. ad 1.

D. autem Thomas 1. p. quaest. 78. art. 3. minus probans alia argumeta
ab organis, & medijs petita, eundem numerum confirmat ex modo, & va-
rietate, qua sensus, qui potentiam non solum activam, sed passivam etiam est, ab ob-
iecto sensibili mouetur, hoc fere pacto; Duplex est immutatio, una natu-
ralis, alia spiritualis, siue intentionalis. Naturalis dicitur, qua forma im-
mutatis recipitur in passio secundum esse naturale, ut calor in re calefacta.
Spiritualis vocatur, qua forma immutatis recipitur in passio secundum esse
spiritalis, hoc est per suam imaginem, ut per speciem coloris in pupilla. Igitur
ad immutationem cuiuslibet sensus requiritur immutatio spiritualis in
organo: alioqui nulla dabitur sensio. Sed est hac in re varietas. Nam vel
obiectum intentionaliter tantum immutat medium, & organum, & est ob-
iectum vitium: aut realiter, & intentionaliter utrumque; & est obiectum tactus,
& gustus: in quibus adhuc est discrimen. Nam tactus necessario immu-
tatur secundum qualitatem, quae ei proprie obijcitur, ut secundum ca-
lorem; non ita vero organum gustus; non enim oportet, ut lingua fiat
dulcis vel amara; esto requirat praeviam humectationem, ut percipiatur sa-
por. Denique aut obiectum immutat medium, aliquamve partem illius reali-
ter, organum vero intentionaliter, pertinetque ad olfactum; modo tamen
dissimili. Nam vel exigit praeviam alterationem, & est odor pertinens
ad olfactum: vel praevium motum localem, & est sonus spectans ad ob-
iectum auditus. Etenim, ut odorabile odorem spiret, saltem ordinarie,
requiritur calefactio: & sonus collisione quadam fit. Cum igitur tot sint ex-
terni sensus, quot sunt modi, quibus illi a proprio obiecto immutari pos-
sunt, & hi sunt tantum quinque; patet quinque esse externos sensus, non plures,
pauciores vero. Haec etiam confirmatio non demonstrativa, sed probabilis tantum

Alia ratio

Probatio D.
Thome

Duplex im-
mutatio natu-
ralis, & spiri-
talis.

habetur. Ac duntaxat ostendit non dari plures sensus per naturam. Nō videtur autē negandum posse diuina virtute plures esse; Quemadmodum, & plura sensibilia, quæ diuerso modo organa immutant.

Alia confirmatio,

Ac superior quidem probatio D. Thomæ ab eius sectatoribus defenditur. Verū, vt loquamur conuenienter ijs, quæ statimus cum de singulis sensibus ageremus, aliquanto diuersius a nobis ea ratio componenda erit. Nam tactus, & gustatus, vt sunt crassiores cæteris sensibus, ita videntur per se immutari realiter ab ipsa met qualitate, quam sentiunt: differre tamen, quòd alter immutetur secundum qualitatem alteratiuam complexionis, vt superius diximus: alter non; esto requirat illam antecedentem humectationem. Præterea obiectum olfactus, & auditus, probabile est, aliquando immutare organum, etiā realiter; cum videlicet sensorium exiltat intra spatiū, per quod realiter diffunduntur odor, & sonus. Quibus positis hunc in modum, astruendus erit sensuum numerus. Vel obiectum sensus immutat medium, & organum intentionaliter tantum; pertinetque ad visum: vel realiter, & intentionaliter simul vtrumque, & tunc pertinet ad tactum, & gustū; eo tamen discrimine, quòd obiectum tactus immutat organum per se secundum qualitatem alteratricem temperamenti: obiectum vero gustus secundum aliam qualitatem. Vel immutat medium partim realiter, partim intentionaliter, & organum per se quidem, ac semper intentionaliter; aliquando verò, & quasi per accidens, etiam realiter; spectatque ad olfactum, & ad auditum; eo discrimine, quòd obiectum auditus immutat secundum qualitatem, quæ requirit ad sui productionem motum localem; obiectum verò olfactus, secundum qualitatem, quæ deposcit præuiam alterationem. Siquis autem collectionem hanc ex eo calumniatur, quod ponamus visum intentionaliter tantum immutari ab obiecto, cum lux illū quoq; realiter afficiat. Respondendū erit, propterea de luce nullam nobis curam fuisse, quia ea non tam vt obiectum visus, quàm vt ratio, qua obiectum percipiatur, cōmuniter solet considerari: adde illam cū sic immutat sensum, rationē obiecti minime sustinere. Patet igitur externos sensus quinque esse, nec plures, pauciores vè admitti debere.

Colligitur numerus quinque sensuum exteriorum.

Probatio

Exemplum

Tactus esse origine, & necessitate primum, dignitate verò vltimum.

Sensus dignitatis ordinem ducuntur.

Est verò tactus inter omnes sensus origine, & necessitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies est primaria dispositio ad animam, primumque vitæ fundamentum, qua dissoluta, & tactus ipse, & animal perit. Et eò quidem sensus hic plurimum etiam confert animalibus; quia eius opera posunt primarum qualitatum nimietatem cauere, quarum excessus interitum affert; sed idem tactus dignitate vltimus est, vt ait Proclus Commento tertio in Timæum; quia maxime crassus est, & corporeus. Vt verò tactus vltimum, ita primum dignitatis locum obtinet visus, secundum auditus, tertium odoratus, quartum gustus, quintum tactus, quòd ex ijs, quæ hæcenus à nobis sigillatim de sensibus pertractata sunt, facile quivis intelliget.

Non insunt omnes sensus cunctis animantibus, & si tactus, & gustus omni-

Lege D. Th. in quæst. disp. questione de anim. art. 8.

omnibus conueniant, etiam quibus nullus alius, docente Aristotele hoc in libro cap. 12. text. 62. & in libro de sensu, & sensibili cap. 1. Nam gustus, de quo posset esse dubitatio, ostreis etiam competit, alijsque eiusmodi, quæ marinis scopulis adhærescunt, & inter plantas, atque animalia, quasi media, & ambigua sunt, ut inquit Aristoteles lib. 1. de gener. anim. c. 20. vnde à græcis $\zeta\omega\delta\phi\upsilon\tau\alpha$ id est, plantanimalia dicuntur. Reperiri autem in his gustatū, illud argumento est, quod non omnes promiscue sapes appetant, ut notauit Plinius lib. 10. naturalis historię cap. 71. Quod si superiori lib. cap. 10. qua st. 1. art. 2. ad finem huiusmodi animalia gustu destituta esse diximus, id intelligendum est de gustu perfecto, de quo solum loquebamur per comparisonem ad tactū, quem nulli non animanti perfectum concedit Aristoteles; hic autem gustus tantum imperfectus illi, inchoatusque tribuitur. Obseruit autē hic sensus ad vitam, ut præuius explorator alimenti: ac quemadmodum olfactus prægustator est gustus, ita gustus ventriculi, & nutritoriæ facultatis.

Cum autē sensus animalibus, partim ad incolumitatē seruandā, partim ad vitam commodius agendam à natura dati sint, * homini tamen peculiarē conferunt utilitatem, propterea quod per eos diuersarum simulacra ad intellectiuam cognitionem in mentem pertrahit. Quod nonnulli explicant similitudine ciuitatis, quæ confluentium hominū turbam diuersis aditibus recipit, & ob id etiam sensus animi fenestræ dici consueuerunt, per quas tamen non sola cognitio, sed & vitiorum incitamenta, negligentię vitio non raro intrant. Vnde illud D. Hieronymi lib. 2. aduersus Iouinianum cap. 7. si Circensibus quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si splendore gemmarum, & id genus alijs, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum, Mors intrauit per fenestras.

Obseruandum est quod ex paulo antè dictis sequitur, animaduertitque D. Thomas prima secundæ quæst. 35. art. 2. ad 3. & M. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. cap. 4. licet bruta animantia sensuum functiones nequaquam solius cognitionis gratia exerceant, sed ad necessaria, vtiliavè quærenda, aut noxia declinanda: hominem tamen solius cognitionis studio sensuum ministerio frequenter vti ad scientiam comparandam: & quia scientia, aut doctrina, aut experientia adipiscitur; ad illam quidem auditum, ad hanc verò aspectum commodiorem, aptioremque esse, ut constat ex ijs quæ docet Aristoteles lib. 1. Metaph. cap. 1. & lib. de sensu, & sensibili cap. 1.

Quærenti num sensus externi belluarum, & hominum, ut aspectus inter se, similiterque olfactus, distinguantur specie; respondet Iamblichus distingui; immo sensum non nisi æquinocè ijs conuenire, eo quod humanus sensus in se ipsum reflectatur, quod belluino minimè conuenit. Verum neque hæc sententia probabilitatem, neque eius ratio momentum habet. Nam cum hominis, & brutorū sensus in eadem obiecta ferantur, & ab eis eodem modo immutentur, non est cur inter illos di-

Tactus, & gustus animalibus omnibus conueniunt.

Gustus præuius alimentum explorator.

Cuius rei gratia animalibus & homini præsertim natura sensus indicat. Sensus fenestras esse anime.

Doctrinæ auditum, experientię, aspectum commodius obseruare.

Iamblichus voluit sensum hominum, & belluarum specie distinguere.

* vt explicat Auctor operis de diuina sapientia secundū Aegyptios lib. 5. c. 1.

Th. 1. sp. de 8.

*Eos solâ acci-
dentaria per-
fectione di-
stingui.*

*Quæ anima-
lia visu, audi-
tu, atque odo-
rata hominē
excellant.*

stinctio ponatur. Præterea, nullus sensus, siue externus, siue internus, seu hominis, seu bruti supra se ipsum redit, aut recipitur, ut progressu patebit. Sunt itaque eiusdem speciei, etsi perfectione accidentaria discrepent. Nam homo, ut alibi perstrinximus, reliquis animantibus tactu, gustuque excellit: & tamen visu, auditu, & olfactu à multis superatur. Quandoquidem aquilæ perspicacius vident, talpæ acutius audiunt, vultures, & canes sagacius, eminentiusque odorantur. Sunt qui dicant vinci hominem gustu à Protogeuste Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud.

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

*Hominem ta-
ctu, & gustu
ceteris anima-
libus præua-
lere.*

*Solutæ que
de simia, &
aranea con-
tra opponi
consuecunt.*

Tenenda tamen est communis philosophorum sententia, quam tradidit Aristoteles lib. 1. de historia animi. cap. 15. & lib. 2. huius operis cap. 9. text. 94. docens hominem tactu, & gustu omnibus excellere animantibus. Cuius rei causa est, quia bonitas tactus, & gustus, qui tactus quidam dicitur, prouenit ex bonitate temperamenti: hoc autem præstantius homini, quam cæteris mistis datum est, ut in libris de ortu & interitu ostendimus. Quare quod de simia, & aranea canitur in eo carmine, ut poeticè, non ut philosophicè dictum accipi debet. Existimatum vero à quibusdam fuit Simiam eximio gustu præditam esse, quòd dum comedit, gesticulationes edat indices magnæ voluptatis, quam gustando percipit. Similiter creditum araneam singulari tactu pollere, quòd vel leuissimum bestiolæ in rete incidentis motum, etiam in extrema plaga persentiscat. Verum hæc nihil probant. Nam simia, ut aliàs gesticulatorium est animal, ita & in cibo capiendò: tunc verò plus, quia tunc magis oblectatur, etsi non præ alijs animantibus. Quod verò ad araneam spectat ex Alberto Magno colligitur eam minus perfectum habere tactum, quòd frigidi sit temperamenti, & viscosa abundet humiditate, quæ tactum obscurum, hebetemque reddit. Nec mirum quòd cadentem prædam è vestigio sentiat, tum quia semper in insidijs est, & quasi ex inopinato obseruat: tum quia tam tereti filo, & tam æquabili deducit stamina, telamque explicat; tam erudita subtilitate à cætro operis quoquoersum lineas suspendit, ut etsi tactu exquisito non polleat, facilè eam suspensi cassis tremor excitet. Adde præstantiam tactus non motus, sed primarum qualitatum perceptione æstimari.

Lib. 26. de ani-
malibus, & 2.
part. sum. de
homine tra-
ctar. de sensu-
bus.

A R T I C V L V S III.

D I L V I T V R P R I M V M A R G V -
mentum primi articuli: statuitur contra medicos ex-
ternos sensus non esse virtutes influentes, sed ingenitas.

Super-

SVperest explicatio argumentorum, quæ initio proposuimus, sed pro solutione primi aduertendum, Galenum lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platonis, aliosque medicos opinari sensus externos non esse potentias ingenitas organis, quasi in eis fixæ sint; sed esse virtutes influentes à cerebro per modum cuiusdam irradiationis; & tandiu duntaxat in organo manere, quandiu durat operatio. Itaque Socratem dormientem non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiendi, sed dilabi eas è cerebro quoties videt, quoties audit. Hanc sententiam ex eo stabilire conantur, quia obstructa via, per quæ cerebrum externis sensib⁹ se se communicat, omnis eorum actio cessat. Quod si quis respondeat feriari tunc sensus, non quia impeditur traiectio illius virtutis influentis; sed quia occiuduntur meatus, per quos spiritus animales ad sensiteria devehuntur: responsionem hanc ex eo refellunt, quia fieri potest, vt in organo non dehit talium spirituum copia v. g. cum quis dormire incipit; & tamen sensus nequaquam functionem suam edere valeat. Quare aliud quid desiderari in organo, ob cuius defectū torpet sensus; id verò non posse esse, nisi virtutem illam, quæ oporteat à cerebro derivari: Ea igitur virtus est; quæ sensuum functiones, tanquam immediatū earū principium, exequitur.

Hæc sententia licet in schola medicorū pro certa habeatur: videtur tamen à veritate aliena. Ac primū quantūvis medici communicationem illam influentis è cerebro virtutis ornent illustri, ac specioso nomine irradiationis; nihilominus rem ipsam in obscuro relinquunt; nec eam ab argumentis defendunt. Imprimis enim si vt irradiatio Solis est productio radij in medio diaphano, ita communicatio illa est productio virtutis sensitivæ in corpore animantium; sequitur quæadmodum vna pars lucis generat aliam in diaphano; ita vnam partem potentivæ sensitivæ gignere aliam in corpore animalis: quod est in philosophia in auditum sequitur etiam Quemadmodum quanto lux plus distat à luminoso, tanto est remissior, ita virtutem sensitivam; quanto est in parte corporis remotiori à cerebro, tãto esse imbecilliolem, ac minùs efficacẽ. Consecutio probatur, quia omnia, quæ ad eum modum producuntur extendi solent vniformiter difformiter, ac sensim debilitantur vsque ad non gradum. Consequẽtis autem falsitas inde ostenditur, quia tact⁹, vt experientia, ac medici ipsi docent, in extremis digitis manus plus viget, quàm in reliqua parte brachij; cum tamen ij longius distent a cerebro. Deinde naturales potentivæ manant ab anima in ipso ortu, vt in primo huius operis lib. de cõmuni philosophorū sententia docuimus: Igitur potentivæ organicæ non deriuantur per modum lucis à cerebro; sed hærent fixæ, stabilesque in organis. Item calor, & frigus, aliaque eiusmodi accidẽtia deterioris notæ, non evanescent opere cessante, sed permanẽt in subiecto, ergo vires sensitivæ in proprijs sensorijs. Postremò quòd illa virtus non possit esse vna probatur, quia facultates sensitivæ distinguuntur specie per actus, & obiecta, vt libro secundo ostendimus: quare cum sensus habeant obiecta specie diversa, & ab ijs secūdū modos speciedissimiles immutentur, consequens est, vt non sint vna virtus actiua, sed plures, eæque specie differentes.

Medici contendent sensus externos esse virtutes influentes à cerebro per modum irradiationis.

Argum etum pro hac sententia.

Falsam esse medicorum opinionem probatur.

2.

3.

Medi-

Medicorum
rationi oc-
curritur.

Vnde prou-
eniat quod se-
sus externi
ab operatio-
ne impedi-
tur.

Responde-
tur ad argu-
mentum
tra p[er] h[anc] tra-
ctat[um] sensuum

Ratio cur una
Solis virtus di-
versos præ-
stet effectus,
non vero id
efficiat in sen-
sibus una ea-
demque virtus
cerebri.

Obiectio cõ-
futatur.

Medicorum igitur rationi occurrendum est, uti iam occurrebatur, videlicet cum præcluditur via, qua cerebrum se se externis sensibus cõmunicat, cessare ipsorum actionem, quia desinit cerebrum impertiri eis animales spiritus, quorum ope destituti sensus operari nequeunt. Huiusce autem responsionis oppugnationi resistendum est dicendo, cum spiritus admodum agiles sint, facileque effluant, & evanescant, egere sensus perenni eorum comœatu, ac defluxu è cerebro, ideoque si viæ illis præcludantur, vel confestim, vel post breuem temporis moram extingui omnes sensuum actiones; non autem quod organa priuentur influenti virtute, quam medici ponunt.

Hinc iam facile erit diluere primum argumentum initio quæstionis propositum, cuius occasione hæc disseruimus. Negandum est quod in eo assumitur, dicendumque, cum sensuum operationes, ut paulo ante diximus, tendant in obiecta specie distincta, & quæ secundum modos diuersos specie, sensus ipsos imutant, necessario ex ijs argui distinctionem specificam in sensibus: quod in motu fidium, & tiliarum inflatione minime cernitur, ut erit consideranti perspicuum, atque adeo constat propositam similitudinem ad rem non esse. Nec verò id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Possunt enim qualitates, quæ à Sole cõmunicantur, una cum alijs, quibus in semine, vel alia subiecta materia adiunguntur, producere dissimiles admodum effectus, ut in argumento dicitur. At virtus illa, quæ fingitur à medicis ad organa è cerebro defluere, non ita se habet. Non enim in organo copulatur alijs qualitatibus, è quibus pariter cum ipsa sensuum functiones eliciantur; siquidem non apparet quænam eæ qualitates sint: maxime cum primæ, ex quibus organi temperamentum constat, non nisi dispositiue ad id concurrant. Quod si quis dicat cum ijs dispositiue concurrentibus posse virtutem illam è cerebro manantem administrare omnium sensuum operationes; is confestim refelletur argumento desumpto ex obiectorum, & munium diuersitate, quo paulo antè aduersus medicos ostendimus vires sensitivas non posse recidere in vnam, eandemque virtutem, quæ sola operationes sensuum edat; sed necessariò ponendas esse plures potentias actiuas specie differentes; præter eas qualitates, quæ in organis passiuè, ac dispositiue duntaxat ad exequenda sensuum munia se se habent.

A R T I C V L V S III.

RESPONSIO AD CÆTERA

Primi articuli argumenta.

Ad 2. respon-
sio,

Secundum argumentum primi articuli est ferè Ioannis Menardi lib. 6. Epistola vltima, quo ille in eam sententiam abiit, ut crederet omnium sensuum operationes in cerebro perfici: Neque id esse alienum à mente Galeni. Verum neque rectè sentit, neque id Galenus existimauit, qui libro 1. de causis Symptomatum cap. 8. affirmat, singu-

singulorum sensuum functiones in singulis perfici instrumentis: idq; ex eo confirmari potest: quia quantumlibet cerebrum rectè habeat, læso organo sensus, læditur eius operatio, labefactatoque destruitur; certè non nisi quia potentia sentiendi residet in ipso organo. Et hæc ratio valet etiam ad refellendum Numenium, Iamblichum, & Plotinum existimantes sensus, atque adeò ipsorum operationes inhaerere in ipsa animæ substantia. Ideò autem obstructio nerui optici impedit visionem, quia impedit transitum spirituum animalium è cerebro, quorù defectu torpet visus: licet alioqui organi compositio integra sit; non autem quòd inhibeat traiectio specierum visibilium ab oculo ad cerebrum.

Excluditur
quorundam
opinio credè
tū sensus co
rūque opera
tiones substā
tiæ animæ ad
hæc referre.

Ad tertium argumentum negandum eodem modo, quòd ad rem præsentem attinet, se habere sensum ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiua, cum sit multo altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa, & distributa sunt, in vnū colligere, complectique. Lege D. Thomam quæst. 25. de Verit. artic. 3.

Ad tertium

Circa quartum argumentum aduerte in primis Iamblichum non probasse rationem, qua Aristoteles conatus est ostendere numerum sensuum inductione per animalium differentias; cum eorum plurima ignota nobis sint. Dicendum tamen eam rationem, si rectè intelligatur, improbandam non esse. Vt enim concludat, non oportet omnia perfecta animantia cognita habere; imò neque opus est, vt singulis perfectis animantibus omnes quinque sensus conueniant; sed vt nulli quantumlibet perfecto plures insint, quàm quinque. Ad quod probandum sat est notasse id in homine, quem constat omnium esse perfectissimum.

Ad quartum

Iamblichus
Aristoteli ad
uerfatur.

Quod verò de talpæ cecitate dicitur, ambiguum est: Non crediderim, ait Simplicius, talpam penitus carere vi ipsa visiva, ac eius actu: sed ea, quæ cõspicua sit: visus ergo particeps est: sed veluti p. pelles quadam sicuti quando nos clausis etiam palpebris non nihil lucis percipimus: neque enim fieri potest, vt frustra sub cutè natura oculos sit fabricata: sed per eam cutem operantur quidem; verum obscure admodum propter earum imbecillitatem, veluti ea etiam, quæ noctu depascuntur. Magnus etiam Albertus lib. 22. de anim. tract. 2. ad fin. & si perfectam oculorum compositionem talpis neget, quam alij videntur concedere, vt Aristoteles lib. 4. de hist. anim. cap. 8. & Galenus lib. 14. de vsu partium cap. 6. affirmat tamen eas videre saltem imperfectè, si quando è cavernulis quærendi alimenti gratia in lucem prodeunt, Quod se ait non semel obseruasse, ac comperisse. Alij tamen absolute negant conuenire talpæ visum. In his est Aristoteles lib. 1. de histor. anim. cap. 9. & lib. 4. cap. 8. vbi ita scripsit; Homo, & quæcunque terrestriū animal generant, atque etiā quæ & sanguinē habent, & animal pariūt, omnia hos omnes habere sensus videmus, nisi quid læsum, lacessitūque est: quale genus talparum, cui visus deest. Non enim oculos id in aperto habet. Cutè tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem lu-

Disputatio d
talpæ cecita-
te, non indig
na propter
cõtrouersias
Philosophi;

M. Albertus

Aristotelis

minum opacat, oculi intus lacesiti, imperfectique visuntur; sed ita ut partes easdem habeant omnes, quibus oculi integri constant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albidæ ambitionem, sed non tam liquidò, quam oculi conspecti, atque eminentes: nec in partem exteriorem hæc possunt apparere ob cutis obductæ corpulentiam, ut pote cum natura inter generandū lædatur, atq; ita corp⁹ inchoatum relinquitur. Hæc Aristoteles, cui circa talpæ cæcitatem assentiuntur Galenus citato loco, Plinius lib. 11. Natur. histor. cap. 37. & lib. 30. cap. 3. D. Isidorus 12. Etym. Abulensis ad caput 2. Levit. Tullius lib. 4. Acad. quæst. Item Philoponus, Themistius, Auerroes, & D. Thomas, alijque interpretes: Et quidem his præter experientiam, quam se etiam contra aduersarios habere putant, fauet ea ratio, quòd cum talpæ defossi, sepultisque similes in tenebris degant, frustra eis natura dedisset aspectum, quem mox essent amissuri occursum tam duri, crassique elementi.

Talpa bestia
subterranea.

Certè cum in hac controuersia hinc inde experientia testimonia citentur, tutius videtur rem in ambiguo relinquere. Qui Aristotelem eiusque sectatores tueri volet, respondebit Simplicio, & Alberto, fuisse oculos talpis datos non ad cernendum; sed decoris, & ornatus gratia, atque adeò non frustra: item ad quærendas escas olfactum supplere cæcitati. Cui autem pars contraria magis placuerit, dicet talpas non amittere visum in subterraneis cauernulis, propterea quòd oculos duriori cute, & membrana contactos habeant, quæ eis quoque præsidio est, ne cum in lucem exeunt, insolito splendore excæcentur.

In licium de
posita quæ
stione.

Siue autem talpa visu careat, siue non; argumentum nihil conficit: quia vel ea non est è numero perfectorum animantium, de quibus loquitur Aristoteles: vel si est, non oportet ijs vniuersim omnes sensus competere, uti diximus. Quod similiter de echinis pronuntiandum. Balænas tamen de perfectis esse constat. Eæ verò musculorum satellicio vtuntur, non quòd omnino aspectu careant; sed quia per graui superciliorum pondere obrutis oculis, infestantia magnitudinem vada non satis prævident, eaque ipsis prænatantes pisciculi demonstrant.

Balæna non
omnino ca-
ret oculis

Respondetur
ad argumen-
ta

Ad primum,

Ad primum argumentum eorum, quibus ostendi videbatur dari plures sensus, quam quinque, negandum est quòd assumit, & ad eius probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem quandam animaduersoriam, siue attentricem finxerunt; dicendum interdum oculum rei præsentis imagine imbutum non elicere visionem. Verum id non ex eo provenire, quòd desideretur actio alterius facultatis, cuius sit ad obiectum advertere; sed quia ipsa vis cernendi non tendit in obiectum; quòd tunc accidit, cum in rem aliam vehementi applicatione intenti sumus. Itaque non aduertit oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut distinctam ab ipso videndi actu; sed advertere dicitur quoties anima non ex toto ad alterius potentia operationem

Quæ sit exter-
norū sensuū
aduertentia.

rationem

rationē auocata, impertit etiam se oculo, ita vt is quoque suo munere ritē fungatur. Lege Aristotelem in probl. sect. 11. quaestione 33.

Ad secundum respondendum est cum D. Thoma 1. part. quaest. 78. art. 3. quauis magnitudo, aliaque sensibilia communia sint sensibilia per se; non tamen requirere diuersum sensum à quinque vulgatis, quia non primò, & per se sensum mouent, vt sensibilia propria, beuti alibi exposuimus. Nec refert quòd magnitudo plus differat à colore, quàm sonus: non enim talis diuersitas sat est ad sensuum multiplicationem, quæ non sumitur nisi ex distinctione sensibilium priorum, & per se secundum varios modos immutandi, vt articulo secundo cum D. Thoma disseruimus.

Capitis Secundi Explanatio.

Vm autem. a) Quia experimur duplicem à nobis functionem edi circa sensibilia; vnã, qua sensationem ipsam, vt visionem dignoscimus; aliam, qua diuersa sensibilia distinguimus, vt album à dulci: inuestigat hoc capite Aristoteles, sit ne aliqua interna facultas, ad quam dux ille operationes attendant; verò ipsis externis sensibus ascribendæ sint; ita vt vna sentiamus nos videre, aut auditu audire, similiterq; ceteris sensibus propriam cuiusq; operationem. Dissertit ergo imprimis ad hanc posteriorem partem suadendam, hoc modo, Si alio sensu dignosceremus visionem, illo etiam colorem sentiremus; siquidem cū visio sit coloris perceptio, neutiquã fieri potest, vt ea non percepto colore sentiat. Quare cū absurdum sit duas potencias circa colorem versari;

C A P. II.

Text. 136.

CVM a autem sentiamus nos videre, ac audire, necesse est, aut visu sentiamus nos videre, aut alio sensu. At si alio sensu tum idem sensus erit, & ipsius visus, & etiam coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdem erunt subiecti, vel se ipsum sentiet ipse. Præterea, si alius sit sensus, qui percipit ipsum visum aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis sensus, qui se ipsum percipiet sentientem. Quare id ipsum in primo sensu continuo est faciendum. At hinc oritur dubitatio.

Text. 137.

continuo est faciendum. At hinc oritur dubitatio.

Nam

color, nec aliquid colore affectum; non potest igitur visio aspectu sentiri, sed alio sensu; alioqui excuteret potentia videndi extra propriam obiectam, quod fieri nequit.

c) Patet igitur. Disputationis gratia proximè adductam rationem soluit. Idque dupliciter. Primùm negando visu sentire nihil esse aliud, quàm videre: quædam namque visa sentimus, quæ non videmus, vt tenebras; quædam audita sentimus, quæ non audimus, vt silentium. Item in sciendo visionem non esse coloratam, seu videns, qua videns, non posse dici aliquo modo colorari, dum organo coloris species induitur, quæ quidam species, etiam internis sensibus imprimitur, vt patet: siquidem modo te absente cogitamus, quod absque ministerio specierum non fit. Et verò quia sensus istiusmodi imagines ab obiectis haurire solent, dicuntur recipere sensibile sine materia, hoc est, non secundum esse naturæ ipsius, vt colorem secundum naturam coloris: sed secundum esse intentionale, quod in imagine conuenit.

Nam a

d Atque

Ad secundum

Non quæcun- que diuersitas in obiectis, importat sensuum distinctionem

An exterior sensus propriè operationem dignoscant.

Arguitur pro vtraque parte

Roboratur pars affirmatiua.

Pro negante fertur sententia.

Potentiam, & obiectum quandoque esse in actu, quandoque in potentia.

Lib. 3. c. 3. q. 1. art. 2.

De duplici actione que datur ex parte sensus, & sensibilis.

Sensum, & sensibile in actu necessario esse simul: non vero in potentia.

d Atqui operatio rei.) Hic licet obscure propositæ questionis respondet statuens sensum eternum non percipere suam operationem: quod ex eo confirmat: quia sensus externus non dicitur operari, nisi dum in actu sentiendi versatur, hunc vero actum efficit simul & potentia, & id, quod ab ea sentitur, siue obiectum, quod in ipsam agit, producendo nimirum in ea speciem, que una cum potentia concurrat ad actionem. Quare cum nec visio in oculum, nec alterius sensus operatio in ipsam motu sentiendi, im agat: consequens est, ut visio aspectu nequaquam sentiri possit, nec vlla operatio a sensu, quo perficitur. Monet subinde tam facultatem, quam obiectum dici in potentia, & actu esse. Est autem facultas in potentia, cum non edit actionem, edere tamen potest: obiectum vero cum non mouet, mouere tamen aptum est. At in actu utrumque esse per-

hibetur, cum & facultas obiectum actu percipit, & obiectum facultatem actu mouet. Quo pacto obiectum & potentia quodammodo vnum fiunt, dum facultas per imaginem rei vnum cum re efficitur, & ad vnam actionem ambo conspirat, quam non in agente, nimirum externo, id est in obiecto; sed in patiente, id est, in organo, & potentia esse oportet, quia actio, & passio vnus, & idem actus sunt, passionem vero in re, que patitur, recipi notum est, probaturque in Physicis.

e Actus igitur.) Duplicem inquit esse actum corporis, quod sonandi facultatem habet, nempe & sonare, quem producit, & ipsam soni generationem: similiterque duplicem esse actum eius, quod audiendi vim habet, nimirum receptionem formæ soni per suam speciem, & sensum ipsum soni. Nam & auditus pariter, ac sonus duplex est, alter in potentia, alter in actu. Sonus in potentia dicitur sonus, cum nondum editur: auditus in potentia, est ipsa potentia audiendi in se spectata.

Sonus in actu est, qui actu fit: auditus in actu est potentia actum exercens. Similiterque res habet in reliquis sensibilibus, & sensibus. In quibusdam tamen suppetunt nomina ad significandam actionem, que est tam ex parte sensibilis, quam sensus, ut sonatio, & auditio; in alijs alterum nomine vacat, ut visus actio visio dicitur, actio autem coloris non habet nomen: & actio gustus appellatur gustatio, lapidis actio innominata est.

f Hec cum ita sint.) Arrepta occasione ex ijs, que de sensu, & sensibili paulo ante dixerat, geminam soluit dubitationem. Alteram, nam sensus, & sensibile simul sint, Alteram, quare excellentius sensibile sensum labefaciat. Priori respondet: si utrumque actu sumatur, utrumque simul esse, sequitur reciproca necessitudine ponere, ac tollere, cum vna sit vtriusque operatio. Quod de ea operatione intelligi debet, quam obiectum per suam speciem vna cum potentia edit, que non est aliud, quam rei sensibilis perceptio. Si autem sensus, & sensibile considerentur secundum potentiam

Nam si visu quidem sentire nil aliud est, quam videre, videtur autem color, vel id, quod habet colorem, si quippiam viderit id, quod videt, & colorem id habebit profecto, quod videt primum. Patet igitur non vnum ipsum esse sentire, id inquam visu. Nam cum non videmus, tenebras, & lumen visu discernimus, sed non eodem, ut patet, modo. Præterea id ipsum etiam, quod videt, colore quodammodo delibutum est. Instrumentum enim vniuscuiusque sensus, ipsum sensibile sine materia suscipit, uti diximus. Quocirca sensibilibus ipsis semotis, insunt in sensuum instrumentis sensus, imaginationesque. Atqui operatio rei sensibilis, atque sensus vna quidem & eadem est: at earum ratio non eadem est. Dico autem sonum actu, & auditum actu, sit enim ut is, qui auditum habet, non audiat, & id quod habet sonum non semper sonet, sed cum operatur id, quod audire potest, & sonat id, quod sonum efficere potest, tum simul sit, & auditus actu, & sonus etiam actu, quorum alterum quispiam auditionem, alterum sonationem esse, non incongrue dicere potest. Quod si motus, & actio atque passio in eo est, quod patitur atque mouetur, necesse est & sonum, & auditum actu, in auditu, qui est potentia, esse. Agentis namque mouentisque operatio, in ipso patiente suscipitur, atque inest. Quocirca non necesse est id, quod motu ciet, moueri. e Actus igitur sonatiui sonus est, vel sonatio, auditui vero auditus, vel auditio. Duplex enim est auditus, & duplex etiam sonus. Eadem est & in ceteris sensibus, ac sensibilibus ratio: atque ut actio, passioque non in agente est, sed in eo quod patitur, sic & ipsius sensibilis actio in ipso est sensitiuo. Sed in quibusdam nomina quoque sunt posita, ut sonatio, ac auditio, in quibusdam autem caret alterum nomine. Operatio enim

visus

Text. 138.

Text. 139.

Text. 140.

ait

ait non esse ea simul; cum nullo existente visu possit esse color.

g Non rectè. Ex proximè dictis coarguit veteres philosophos, in quibus fuit Democritus, ut constat ex 4. Metaphys. cap. 5. quod sublato sensu sensibile tolli affirmarint, quavis enim id aliquo modo rectè dici possit, ut paulò antè annotatum fuit, videlicet, si affirmetur de sensu, & sensibili in a. a. absolute tamen, & vniuersim pronuntiarì ab eis non debuit.

h Atque ob id. Posteriorem verò controuersiam diluit, ait sensibile excellens idè sensu euettere, quia sensiferium in quadam proportione, & temperie consistit, cui obiectum si insolens, ac nimium sit, dum in organum agit, oblationem, & perniciem inferè, sicuti & sensibus ea iucunditatem patiunt, quæ mediocritatem, & proportionem seruant, ut in tonis consonantiæ, in sa-

Quare excellens sensibile sensum labo factet.

visus visio dicitur, at coloris nomine vacat. Operatio prætere gustus gustatio dicitur, at saporis nomen non habet.

Tert. 141. f Hæc cum ita sint, atq; vnus actus rei sensibilis sensitiuiq; sit, quavis diuersas habeat rationes, sicuti diximus, necesse est simul corrumpantur, simulq; sint salua, auditus ac sonus, qui hoc modo dicuntur, & sapor itidem, & gustus, cæteraq; similiter. At ea, quæ dicuntur potentia, non banc

Text. 142. ipsam profecto necessariò subeunt legem. g Non rectè igitur priores naturales philosophi sentiebant, qui quidem sine visu neq; album vllum, neq; nigrum esse dicebant, neq; item vllum sine gustu saporem. Nam partim rectè, partim non rectè censebant. Etenim cum dupliciter sensus, sensibileq; dicatur, potentia atq; acta, in his quidem secūdis sit id ipsū sanè, quod dictum est, in illis autem primis non sit, ut luce

Text. 143. simpliciter non dicuntur. Quod si vox quedam concentus est, vox autem, & auditus, tum vnum, tum non vnu, aut non idem sunt, & concentus est ratio, necesse est & auditum quandam esse rationem. h Atq; ob id ipsum exuperans quodq; tam acutum, quam graue corrumpit auditum, atq; deuastat, & in saporibus gustum, & in coloribus visum, id quod nimium est splendidum, & tenebrosū, & in odoribus vehemens odor, siue dulcis, siue amarus, quia sensus ipse quedam est ratio rata. Quocirca sensibilia ea, quæ sincere talia, quæq; simplicia sunt, ut acutū, vel dulce, vel falsum cum reducuntur ad rationem, sensui sunt iucunda: tunc enim ipsum delectare videntur. Omnino autem ipsum mistum magis cōcentus est, quam acutum vel graue. Tactui quoq; non calidum sanè simplex, ac frigidum, sed id quod est ad rationem redactum amicum est atq; iucundum,

enim rentias obiectorum ad vnum quenque sensum pertinentes, ut album, & nigrum, amarum, & dulce: verū etiam de omnium obiectorum discriminibus iudicare; hoc autem iudicium sensu perficitur, cum sit de re sensibili, quæ primò ad sensum pertinet: non potest autem vno aliquo externo sensu fieri, nec etiam pluribus; ergo aliquo alio ab ijs distincto.

i Quo patet. Credit Philoponus significare hoc loco Aristotelem carnem, id est, corpus, non esse sensum communem, quia non nisi alia parte sui aliam partem sensibilis tangendo diiudicaret, atque ita discernere sensibilia non posset, quia, id quod iudicium fert, vnum esse oportet, cui totum, de quo iudicat, notum sit. Vocat autem Aristoteles ex sententia Philoponi vltimum instrumentum sensum communem, quia ad hunc in recessu positam sensus omnes desinunt, non aliter quàm lineæ ad centrum. Alij volunt probare Aristotelem sensum cōmunem non esse tactū, qui forsitan alicui esse videretur, quòd tactus sit fundamentum sensuum reliquorum, & per

poribus condimenta; in coloribus medijs, & deniq; ea, quæ extremorū permissione constant.

i Vnus quisque igitur. Ad vberiore explicationem controuersia, qua quæritur ad quam facultatē spectet percipere singulorū sensum functiones, triaque dam somit. Primum est, singulos sensus propria vèdicare obiecta, quæ petiunt, & à quibus patiantur. Secundum est, quemlibet sensum esse facultatem inheretem proprio sensorio, quatenus, id est, prout certis qualitatibus ad sentiendū manus obeundū idoneis affectum est. Tertium, vnicuique sensui competere sui obiecti differentias cognoscere, ut aspectui atram, & candidum; tactui calidum, & frigidum, durū, & molle, similiterque cæteris.

Tria quædam singulis sensibus competere.

k At enim eum album, & dulce. Statuit, probatq; dari sensum vnum, quem cōmunem vocamus, cuius proprium munus sit omnium eorum sensuum operationes dignoscere; philosophatur que hunc in modum. Experimur nos non solum percipere disse-

Dari sensum communem

De germani huius loci sententia, controuertitur.

**sensum com-
munem non
esse tactum.**

totum corpus diffundatur, cunctisque insit animantibus. Iuxta quam interpretationem sic erit pre-
sensus ratio intelligenda, Si sensus communis tactus esset, cum tactus tangendo res percipiat, non
possamus de sono, & albo iudicium ferre, nisi ea tangendo, quod falsum esse constat; liquidem
hæc absque tactu dignoscuntur. Quibus hæc expositio placuerit, dicent verba illa, Patet carnem
ultimum instrumentum non esse, sic debere intelligi, Patet carnem, quæ est instrumentum ta-
ctus, non esse organum sensus communis, ac, quod eodem recidit, sensum communem non esse
tactum.

m Fieri igitur) Quod prædictum iudicium non exerceatur à pluribus sensibus externis, verbis
gratia, quod de albo, & dulci non iudicet aspectus, & gustus; tuadet ex eo quia id perinde esse,
ac si hæc à duobus homi-
nibus perciperentur, ab vno
album, ab altero dulce; qui
tamen de his haud quaquã
recte iudicare possent: cum
oporteat arbitrium virtutis
que partis causam cognos-
cere: alioqui de re ignota
sententiam tolerit.

n Dicit igitur) Si vnũ
est, inquit, quod dicit aliud
ab alio differre: id ip-
sum cognoscere utrumque
necesse est, alioqui non ea
distingueret. Id vero quod
dicit vnũ differre ab alio,
sic & intelligit, & sentit,
quia ut æstimat, ita & intel-
lectus iudicat, liquidem in-
tellectus sensum consequi-
tur.

o At hinc patet) Locus
est subobscurus, quemad-
modum, inquit, qui dicit
hoc esse bonum, & illud
malum; simul dicit, & tem-
pore eodem; quia cum di-
cit vnũ, al etiam quoque
dicit. Sic & sensus commu-
nis, ut dicit, et iudicat, ita
cognoscit: dicit autem si-
mul differentiam albi, &
dulcis: ergo simul, & eo-
dem tempore utrumque
percipit, cum iudicat hoc
non esse illud. Cum autem
vno, eodemque momento
hoc fieri pronuntiauit,
non ex accidente, sed per
se intelligimus. Nam in hac oratione Platonem, & Dionysium Siciliam aduulgasse nunc
dico: illud, nunc, & ad dico, & ad navigationem referri potest: ita ut vel sit sensus me nunc di-
cere id, quod olim accidit: vel dicere id, quod nunc est: ac primum quidem, nunc, per accidens
facit quodammodo tem nunc esse: posterius autem per se. Communis igitur sensus de differentia
duorum obiectorum sensibilium non modo dicit nunc in priori significatione: quia in eodem instan-
ti utrumque percipit: sed etiam in posteriori: quia & percipiuntur, & simul existunt sensibilia contraria.

**De simulate
qua commu-
nis sensus ob-
iecta percipit.**

Obiectio.

p At verò fieri) Obijcit contra superius dicta. Si sensus communis est cognitor, iudicis quoque
diuersorum, imò & contrariorum sensibilium, simul eodemque instanti. Si, inquam, pariter
dulce, & amarum, album, & nigrum, dignoscit: sequitur eum contrariis motibus simul
affici: quod tamen fieri non potest, cum contraria nequeant dari simul in eodem.
Huic

*enim verò sensus ipse ratio quedam est, vti diximus; sensi-
bilitatem autem ea, quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipsi,
aut tandem ipsum corrumpunt. i V nusquisque igitur sen-
sus, ut sepe diximus sensibilis est obiecti, est que in instru-
mento suo ea ratione, quæ illud sensus est instrumentum, &
differentias sensibiles obiecti sui discernit, ut album quidē
& nigrum visus: dulce autem & amatum gustus, & cete-
ri similiter sensus. k At enim cum album & dulce, & sin-
gula sensibilium ad singula nimirum aliquo comparemus
ac discernamus, & sentiamus differre, necesse est id ipsum
perfecto fieri sensu. quippe cum illa sensibilia sunt. l Quo pa-
tet carnem vltimum instrumentum non esse. Nam necesse
esset id, quod discernit, tangendo discernere. m Fieri igitur
non potest, ut separatis non discernatur dulce diuersum esse
ab albo, sed vni cuiusque ambo nota esse oportet. n Illo
nanq̄ modo sane pateret inter se se illa differre, etiam si alte-
rum ego, alterũ tu sentiret. Vnum igitur dicat oportet di-
uersa esse dulce ac album. o Dicit igitur idem. Quare ut di-
cit: sic & intelligit atq̄ sentit. Patet ergo fieri non posse, ut
separatis separata diiudicentur. o At hinc patet, neq̄ fieri pos-
se, ut separato in tempore discernatur. Nam ut idẽ aliud esse
bonum ac malũ dicit, sic quando alterũ dicit aliud esse, tũc
& alterũ etiam dicit, atque dico quando, non per accidens:
Veluti nunc dico quippiam aliud esse, non tamen dico il-
lud nunc aliud esse sed hoc pacto nunc dicit, ut dicat, &
nunc illud esse. simul igitur dicit. Quo fit, ut in separabile
& inseparabili tempore separata discernat. p At verò fieri
non potest, ut simul idem ea ratione, qua indiuisibile est,
& indiuisibili tempore motibus contrariis moueatur.
At dulce quidem sic mouet sensum, ac intellectum, amarũ
autẽ contrario modo & album itidem diuerso. Est ne igitur
quod*

Text. 144.

Text. 145.

Text. 146.

Text. 147.

Hæc obiectioni bifariam respondet Aristoteles. In primis sensum communem subiecto vnum esse, ratione plures, ideoque aliis, & alia consideratione posse contrarios motus subire. Verum hanc solutionem mox improbat; quia licet id, quod est vnum subiecto, respectu diuersarum partium contrarijs motibus simul agitari queat, tamen comparatione eiuſdem partis impossibile id est: ac sensus communis eadem parte contraria obiecta dignoscit, & discriminat. Quare si eæ cognitione, sunt motus contrarij

1. Solut. quæ
nō probatur.

quod discernit, indiuisibile quidem numero, separatum autem ratione: partim igitur vt diuisibile res sentit diuisas, partim vt indiuisibile. Nam ratione quidem diuisibile: loco autem atque numero indiuisibile est. An id minime fieri potest? idem enim potentia quidem est ipsa contraria, & diuisibile, & indiuisibile: tactu autem esse non potest, sed patiēdo diuisibile est. At fieri nequit, vt simul sit album & nigrum. Quare neque formas ipsorum simul sensus ac intellectus (si talia sint, vt patiatur) suscipiēt. q̄ atenim hoc perinde se habet, atque id, quod quidē punctū appellant, quod quidem tum vnum est, tum duo, quo pacto & diuisibile est. Quo igitur indiuisibile est: hoc vnum est id, quod discernit, ac simul; quo verò est diuisibile, hoc non vnum est: bis enim eiusdem signi simul fit vsus. Quo verò finis vsus fit, vt duorū: hoc duo discernit, atq̄ est separata, vt separatum. Quo verò vnum est, hoc vnus fit vsus, & simul. Sed de principio quidem, quo dicimus animal sensitivum esse, sit hoc modo determinatum.

nequaquam poterunt in eodem sensu communi pariter coalescere.

q̄ Atenim hoc) Reie-
ctæ priori solutione aliam
affert a centri similitudine
ductam, cuius in eo vis cō
finit, quod quemadmodū
centrum dicitur plura, &
& vnum: plura quatenus
est principium à quo linee
ad circumferentiam ducun-
tur: vnum, pro vt est finis,
in quo linee, a peripheria
ductæ vnionti; ita sensus
communis est vnus, quate-
nus externorum sensuum
finis habetur; quoniam ip-
sorum operationes, & ob-
iecta, ad eius tribunal per
species deferantur. Simulq̄
est multiplex, pro vt est fōs,
& principium externorum

Altera solus
quæ magis
probatur.

sensuum; quia nimirum ab eo ad illos sensifica vis influit. Non est autem absurdum contraria se-
cundum suum esse intentionale in eadem facultate simul esse. Quo modo non in sensu commu-
ni duntaxat, sed in eodem oculo dantur simul species coloris atrii, & candidi; cum vtrunque si-
mul intuetur. Itaque solutio in eo est, quod cum perceptiones contrariorum sensibilibus re vera
non sint contrarie, nihil vetat dari eas simul in eodem.

Q V Æ S T I O I.

V T R V M E X T E R N I S E N S V S
functiones suas percipiant, nec ne.

A R T I C V L V S I.

Q V I B V S R A T I O N I B V S P A R S
affirmatiua ostendi videatur.

Ro affirmatiua parte quæstionis hæc se offerunt argumē-
ta. Cum sensus externi in otio sunt, norunt se nullam ede-
re functionem: sed cuius est percipere se non operari, eius-
dem est cognoscere se operari; ergo sensus externi perci-
piunt suas functiones. Maior probatur; quia aspectus di-
citur

1. Argumē

citur

dicur sentite tenebras, & auditus silentium: id verò non ob aliam causam nisi quia aspectus cognoscit se non videre, & auditus non audire.

2. Secundo, Sensus externi habet suas delectationes; capit enim voluptatem auditus concentu musicæ: visus intuitu viridum colorum: olfactus suffimentis, similiterque ceteri sensus appulsu cõuenientiũ qualitatum. Huiuscemodi verò delectationes oriuntur in sensibus ex actione, qua quilibet eorum in proprium obiectum fertur: Sed delectatio non provenit nisi ex re prius cognita; necesse ergo est vnumquemque sensum propriam functionem, qua delectatur, agnoscere.

3. Tertiò, Eodem sensu apprehendimus colorem v.g. & actum, quo in eum tendimus, sed colorem apprehendimus aspectu; ergo & ipsius aspectus actionem. Maior tripliciter probatur, primum quia vt Aristoteles proximo capite opponebat, cū visio sit coloris sensio, fieri nequit, vt sine colore percipiatur. Quare si ea cognosceretur ab alio sensu, iam duo sensus circa colorem versarentur. Secundo, quia omne coloratum pertinet ad obiectum visus, visio autem suo modo colorata est, vt patuit in contextu. Tertiò, quia si cognitio alicuius sensationis ab vno sensu elicitæ in alium sensum caderet; danda esset infinita in sensibus progressio; oportet enim functionem primi à secundo cognosci, functionem secundi à tertio; atque ita deinceps absque vlllo termino.

4. Quarto, Omnis cognitio fit præeunte specie, sed ad sensum communem non deferuntur species, quæ externorum sensuum functiones, sed quæ eorum duntaxat obiecta repræsentent: non igitur eiusmodi functiones à sensu communi, sed à proprio sensu dignoscuntur. Probatur minor, quia cognitio sensuum externorum non videtur habere vim traieciendi ad sensum communem aliam imaginem, præter eam, quam à re obiecta accepit. Hæc autem non est imago propriæ operationis, vt satis constat, sed ipsius tantum obiecti: ergo & cæt.

5. Quintò, Intellectus percipit suos actus, & supra, eos reflectitur: ergo & sensus; Probatur consecutio. quia hæc reflexio non tanti esse videtur, vt non potuerit, debueritque externis etiam sensibus communicari; præsertim cum ijs nihil magis proximum, ac præsens sit, quam eorũ propria operatio. Accedit testimonium Platonis in Theæteto, vbi ait sensum sentire quod sentit, & quod non sentit.

ARTICVLVS II.

APPROBATIO NEGATIVÆ

partis: Dilutio argumentorum superioris

articuli.

Varia de re proposita philosophorum placita.

Circa explicationem propositæ difficultatis in varias sententias philosophi abiire. Nam D. Nemesius in lib. de hominis natura cap. 7. item Plutarchus apud Philoponum lib. 2, huius operis text.

text. 103. putant cognoscere externorum sensuum functiones ad rationem, & intelligentiam pertinere. Michael Ephesius lib. 9. & Philopon^o loco citato id ascribunt alteri potētīe, quā appellat *προσεντικόν*, id est, attendentem. Alexander 3. lib. quaest. natural. Themistius hoc in libro 4. cap. suae paraphr. Simplicius text. 136. Aegidius, alijque nonnulli volunt quemlibet sensum externum percipere suam operationem. Quod Aegidius ita defendit, ut dicat externos sensus percipere suas sensationes non quidem per actum reflexum ad ipsas terminatū, sed eodem actu, quo feruntur in obiectum, indirectè tamen.

Sit prima assertio. Cognitio operationū, quas externi sensus edūt, non est ad solam vim intellectricem, nec ad illam potentiam, quam animaduersoriam, seu attendentem vocant, deleganda. Hæc quoad priorē partem ex eo suadet, quia percipere omnium externorum sensibiliū differentias, & de singulorū sensuū perceptionibus iudicare, non excedit facultatē animæ sensitivæ, cū alia præstātiora munia à brutis animantibus administrētur, ut constat ex ijs, quæ 2. Physicæ auscultationis lib. explicuimus, cum de instinctu ageremus. Quare non est cur id ad altiore animæ gradum rejiciatur. Accedit testimoniū Aristotelis cap. superiori, ubi palàm docuit, probavitque sensum communem percipere, & dijudicare actiones externorum sensuum. Posterior pars ostēditur, quia facultas illa attendens supernacanea, fictitiāq; est; cū quælibet facultas, si nihil obsit, absitvè, p se ad operationē suā administrandam possit attendere, præsertim cū nihil sit aliud sensum ad obiectū attendere, quàm in obiectum tendere, uti superius diximus.

Secunda assertio. Externi sensus non percipiunt suas operationes. Hæc est D. Thomæ 1. part. quaest. 78. art. 4. & quaest. 87. art. 3. ubi ait, præter quinque sensus externos, qui sensationes suas non apprehendunt, necessarium esse animali sensum communem, ut externorum actiones percipiat. Est etiā Capreoli in 3. dist. 44. quaest. 1. art. 3. Ferrariensis quaest. 1. huius libri, tanduni quaest. 33. Apollinaris quaest. 37. Magni Alberti, Auerrois, & aliorum: imò & Aristotelis non solum proximo superiori capite, sed apertius in lib. de Somno, & Vigilia cap. 2. ubi ita scripsit. Non enim visu se videre videt, nec visu, aut gustatu iudicat, iudicare vè potest distare dulce ab albo, neque seorsim, neque simul utroque, sed particula quadam communi.

Deinde, quòd nullus sensus cognoscat suas operationes per reflexionem probatur, quia istiusmodi reflexio, seu reductio supra se teste Proclo, communi aliorum auctorum assensu est opus intellectricis facultatis, quæ primùm recta pergit, deinde ut quasi circulum absoluat in se ipsam recurrit, quod non conceditur potentiæ materiali, quæ secundum organi temperamentum determinata est ad solam reatam operationem, uti Diuus Thomas edisserit in 1. sententiarum dist. 17. quaest. prima artic. 5. in solutione tertij. Deinde, quòd neque eo modo, quo quidam volunt, nimirum per eandem directam actionē possit sensus functionem suam percipere, ex eo ostenditur, quia nulla potentia excurrit extra limites sui obiecti; operatio autē sensus non est

1. Assertio.
Dignotio sensationū non solum potētīe intellectrici tribuenda est.

Potentia animaduersoria fictitiā esse.

2. Assertio.
Externos sensus non percipere suas operationes.

Non dari reflexionem in sensu.

Directa actio sensuum functiones percipi.

obiectum ipsius sensus, ut obiectum visus visio, sed color. Adde quod nulla intellectio creata est primo, directiove sui intellectio, ut docet Sanctus Thomas 1. part. quaest. 87. art. 3. Quare multo minus visio externa sui met visio erit.

Respondetur
1. Arg.

Argumenta autem, quae oppositum suadebant, non concludunt. Nam primo facile respondebit, qui dixerit aspectum non proprie sentire tenebras, nec alios sensus suorum obiectorum privationes simpliciter dignoscere: sed admodum improprie, & quasi per actionem negatiuam, quatenus ea cum proprijs, ac veris sensuum obiectis, formisque sensibilibus aliquam habent cognationem, dum connotant subiectum in quo illae sunt. Itaque eatenus dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quod cognoscat se non videre. Quod de caeteris sensibus pari modo pronuntiandum est.

Ad 2.

Ad secundum dicitur sensuum delectationes consequi ex perceptione conuenientium obiectorum: sed ad eas non requiri cognitionem eiusmodi perceptionis in eodem sensu; quia ut delectatio non pertinet proprie nisi ad appetitum, ita ad phantasiam spectabit percipere rem, e qua voluptas sensitua oritur, eamque appetitui offerre.

Ad 3.

Ad tertium, neganda est maior propositio, si contendat eodem sensu externo percipi a nobis & colorem, & visionem: concedenda vero, si velit praestari id aliqua alia facultate, idest, sensu communi. Nec enim absurdum est versari aspectum circa colorem, tanquam circa proprium, & adaequatum obiectum: (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) simulque aliam altiorem facultatem, idest, sensum communem, circa eundem occupari tanquam circa partiale suum obiectum, ac sub alia ei propria notione, de qua in progressu sermo erit. Quo patet responsio ad primam rationem, qua maior confirmabatur. Ad secundam vero dicendum est, modum illum, quo visio colorata appellatur, nimis improprium esse, nec sufficere ad reponendam visionem inter obiecta potentiae visuae. Ad tertiam respondendum non dari eiusmodi infinitam progressionem, quia deueniendum tandem erit ad intellectum, qui suam operationem reflexu dignoscat.

Ad 4.

Ad quartum concessa maiori, negetur minor: quilibet enim sensus externus per suam propriam cognitionem speciem quandam edit, quae rem sensibilem, quam percipit, & perceptionem ipsam, siue rem sub ratione cognitae interno sensui exhibet, ac repraesentat. Ad quintum dicimus intellectum ob suam praestantiam, & absolutionem a materia posse reflecti supra se: non tamen sensum, cuius naturae is cognoscendi modus adeo excellens non congruit, esto suam functionem sibi inhaerentem, & copulatam habeat. Nec enim eiusmodi praesentia ad reflexam cognitionem fat est, sed oportet ut res in ratione obiecti, ac secundum esse cognoscibile, praesens fieri queat. Quod vero ad Platonem attinet, licet eius auctoritas in Academia magna sit: in Lycaeo tamen irrefragabilis non est. Responderi tamen potest, cum dixit sensum sentire quod sentit, nihil aliud significare voluisse, quam sensum recipere in se tum propriam operationem, tum privationem illius. Maxime cum

Visio in proprie dicitur colorata.

Ad 5.

Intellectus supra se solus reflectitur.

cum in Charneide neget sensus percipere se ipsos. Ita enim in eò Dialogo scripsit. Generatim sensus omnes percurre, considera que vtrum sensus inueniri aliquis possit, qui se ipsum, ceterosq; sensus percipiat, nihil tamen eorum sentiat, quæ sensus alij sentiunt, impossibile & hoc existimo.

Q V Æ S T I O II.

A N D E T V R S E N S V S C O M -
munis; & vtrum is in cerebro resideat.

A R T I C V L V S I.

Q V I B V S I N D I C I I S C O M M V N I S
sensus deprehendatur:

Vere, qui sensum cõmunem negarint, eo potissimum argumento, quia nullum occurrit sensibile, quod in aliquem è quinque externis non cadat. Horum tamen opinio reiicienda omnino est: asserendumque cù schola Peripatetica, & communi aliorum Philosophorum assensu, docente Aristotele tum proximo capite, tum lib. 3. cap. 7. text. 31. & in lib. de morte, & vita cap. 1. alijsque in locis, dari sensum cõmunem: cuius ponendi necessitas, ac ratio varijs modis deprehenditur. Primùm, quia cùm soleat natura, quantũ fieri potest, multitudinem ad vnitatem reuocare, conueniens erat, vt omnes sensus externos in vnũ quodammodo coniungeret, in quem vt lineæ à circumferentia in centrum, ita vndique è singulis aliorũ sensuũ organis, sensibiliũ imagines confluerent, colorum ab oculis, sonorum ab auribus, odorum à naribus, saporum à lingua, tactilium qualitatum à toto corpore. Qua centri similitudine vsus est Auctor operis de secretiori sapientia secundũ Aegyptios lib. 2. cap. 9. & Arist. lib. 3. huius operis loco paulò superius citato, dum sensum cõmunem vnũ quid, mediumque inter externos sensus appellat.

Secundò idem efficacius suadetur ex eo, quia cognoscimus nos audire, tãgere, olfacere, cæteraque externorum sensuum munia: hæc autẽ cognitio non pertinet ad aliquem è quinque vulgatis sensibus, vt proxima quæstione ostensum fuit: referenda est ergo ad aliam altiorem, cõmunioremque potentiam, ad quam primò eiusmodi functionum imagines deferantur: quæ non est alia, quam sensus cõmunis. Nec satisfaciet, qui dixerit eam facultatem esse ipsum intellectum. Namque ea etiam Brutis necessaria est, vt mox ostendemus, quibus perinde à natura deneganda non fuit. Deinde quia, vt superius argumentabamur hæc sensuum perceptio non exuperat sentientiũ facultatum vim.

1. Ratio que suadet dandũ esse sensum comunem

2. Ratio

3. Ratio.

Sensus cōmū
nis vel ut ho
norarius ar
biter inferio
rum sensuum
de omnib⁹ ex
ternis sensibi
libus cognos
cit.

Tertiò. Idem ex eo comprobatur, quia ut colligitur ex ijs, quæ docuit Aristoteles hoc in libro ad calcem capitis secundi: scripsitque D. Gregorius Nyssenus lib. 2. de viribus animæ cap. 1. & videtur alleruisse Plato, ut annotavit Marcilius ad initium Theæteti: dandus est aliquis sensus interior qui non solum hausas cunctorum sensibilibus imagines primò hauriat, & sensibilia ipsa percipiat, ut proxima ratio ostēdebat; sed qui tanquam æstimator, & arbiter diuersorum sensuū obiecta discernat, & dijudicet, cum quilibet sensus particularis circa proprii duntaxat sensibilibus differentias occupetur, ut aspectus circa atrum, & candidum, similiterque reliqui sensus: hic autem sensus est is, quem cōmunem dicimus. Nam quod ad hanc actionem iudicandi, sensus ipsi externi per se haud quaquam sufficiant, inde patet, quia plures sensus perinde se habent, ac multi homines. Quare ut hi de diuersis rebus, nisi easdem singuli cognoscant, sententiam ferre nequeunt, ita neque sensus de aliorum sensibilibus differentijs, quas nō attingunt; & ut Themistius hoc loco cap. 7. suæ paraphrasis edisserit; quemadmodū licet multi magistratibus libelliones, atque exceptores pragmatici assideāt; vnus tamen est, qui ius habet sententiæ ferendæ: ita & in corpore animalis, tametsi multa instrumenta, machinamenta que sint, in quæ rerū simulacra recipiantur; vna tamen vis arbitra esse debet, quæ de omnib⁹ sciscat, iudicet, pronuntiet. Fuisse verò animantib⁹, & quidē omnibus necessariam hanc vim iudicatricem ex eo patet, quia nisi animal quid noxium; quid salutare; quid minus ac magis conueniens; quid fugiendum, amplectendum vè sit, discernat: breui in interitum ruet.

A sensu cōmū
ni tanquā a
primario sen
tiendi instru
mēto spiritus
animales dif
funduntur in
sensu.

Sed & aliud præterea cōmuni sensui munus delegatum est, videlicet, impertiri sensibus externis vim ad functiones suas obeūdas per cōmunicationem spirituum animalium, quos ab se veluti fonte, ac primario sentiendi instrumento effundit, ut constat ex ijs, quæ docet Aristoteles lib. 2. de partibus animalium cap. 10. & in libro de morte, & vita cap. 1. Vnde cum obstruitur via illa, qua prædicti spiritus egrediuntur, ut in somno accidit, necesse est feriari externos sens⁹, teste eodē Aristo. lib. de somno, & vig. cap. 3. Præterea quoties sens⁹ cōmunis languescit ac male habet, etiam externi sensus proprijs officijs, vel omnino, vel ex parte destituuntur, ut videre est in ijs, qui morti propinqui sunt, quibus primarij illius sensorij temperies dissoluitur, & extinguitur; & in paralyticis, atque apoplecticis, quibus præpediti sunt nerui, per quos spiritus animales ad externa sensiteria deuehuntur.

A R T I C V L V S II.

SENSVM COMMVNEM

non in corde, sed in cerebro
residere.

Quod

Quod ad alteram quaestionis partem spectat, vbinam communis illa, ac primaria sentiendi vis organum habeat, magnum est inter philosophos dissidium. Nam Aristoteles etsi proximo capite dixerit sensum communem esse omnium sensuum externorum quasi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id esset, non docuit. Verum alibi ipsum in corde, vel in parte, quae cordi proportionem respondeat, constituit, ut libello de Iuuentute, & Senectute cap. 2. & lib. 2. de partibus animalium cap. 1. & 10. & lib. 3. cap. 4. & lib. de sensu & sensibili cap. 2. & de somno, & vigilia cap. 2. & de animalium motione cap. 9. Cuius opinionis fundamentum apud illum fuit quod pro certo haberet cor non solum naturalium, & vitalium, sed etiam animalium facultatum originem esse.

Aristoteles il-
li sedem de-
signauit in
corde,

At enim id medici acerrimè oppugnant, ostenduntque licet vitalium functionum, & arteriarum principium in corde insit: naturalium tamen operationum, & sanguinis, atque venarum fontem in hepate; sensituarum actionum, arbitrarij motus, & neruorum originem in cerebro esse. Quam difficultatem quia in primo libro de ortu, & interitu accurate pertractauimus, vbi Medicorum sententiam partim rationibus, partim anatomicæ artis experimentis satis confirmatam amplexi fuimus; non est quod hoc loco actum agamus. Illud tamen iterum commonemus, si de principio sentiendi remoto sermo sit, id haud dubiè cor

Medici in ce-
rebro.

Cor principi-
um remotum
sentiendi.

di ascribendum esse; cum in eo vigeat natiui caloris officina, in eodemque procreentur spiritus vitales, sine quorum ope nec vllus motus edi, nec vlla internorum, externorum vè sensuum functio obiri potest. De quo principio si Aristoteles locis à te citatis ageret, non esset cur à Medicis aut à nobis in hac controuersia desereretur. At eum non remotum, sed proximum sentiendi, ac mouendi initiū in corde collocasse, & vni principi mēbro tanquam regi, totius corporis administrationē, & quasi monarchiam simpliciter detulisse, qui loca illa inspexerit, facile iudicabit. Consule Galenum libro de symptomatum causis cap. 8. & lib. de vsu pulsum, Fernelium lib. 5. Physiologiae cap. 11. Lege quoque, si placet, Auerroem lib. 2. de partibus animalium cap. 7. & lib. 2. Collect. cap. 11. pro Aristotele contra Galenum disputantem.

Sensus reliqui
interni hospi-
tantur in ce-
rebro.

In lectis ani-
mantibus sen-
sus communis
nullam habet
definitam se-
dem.

Capitis Tertij Explanatio.

Rationes qui-
bus aliqui ad-
duci putarunt
à sensu intelle-
ctui non distin-
gui.

Um autem. a) Quia veterum nonnulli animam ex locali motu defini-
bant, alij ex cognitione, alij ex utroque: ut patet rectè ne id fecerint, atque ut simul vi-
aperiat ad disputationem de intellectu, & voluntate; explicandū proponit quid
inter sensum, & intellectum sit discriminis. Nam quidam hæc non distingui o-
pinabantur, quibus etiā ad id potissimum argumenta fuisse videntur. Primum
quia tam sensu, quam intellectu iudicamus: quo fit ut hæc officio conveniant;

1. quod si officio, etiam natura. Deinde, quia & sensus, & intellectus rebus presentibus afficiuntur,
& mouentur. Quod Empedocles in suo poemate significavit aientiam augeri ad præsens,
id est, intuitu, atque experi-
entia presentium rerum, &
2. prudentiam simul, ac præ-
sagia futurorum ex insom-
nijs, quæ ad sensum pertinent
ab euentis rerum presentium
pendere. Idemque sonant
versus illi ex Homero hoc
locus adducti, nimirum ita
se habere humanam intel-
lectam, ut res se habent, &
ut diebus singulis pro tem-
porum varietate, mutatione
que succedunt. D. Thom.
illud, ad præsens, in carmine
Empedoclis in alium sensum
accipit, videlicet pro præsen-
ti cæli schemate, seu facie,
ac syderum configuratione
& influxu. Et in carmine
Homero appellatione sum-
mi rectoris Olympi, indica-
ri putat Solem, à quo syde-
ra omnia pendent. Ita verò
sensus Empedoclis erit, in-
tellectum, ac sapientiam au-
geri ad præsens, id est, secun-
dam presentis horæ cæle-
lestium syderum statum, &
vires. Homerus autem pro-
nuntiauit talem esse mentem
hominum, qualem Sol cæ-
torum syderum veluti dux;
& moderator, cum reliquis
stellis efficit. Ceterum qua-
dam ratione corpora cæle-
stia in sensus, & intellectu
atque humanam voluntatem
queant, nequeant vè influere
in libris de cælo fuit à nobis explicatū. lib. 2. c. 3. q. 8.

C A P. III.

Ca Um autem duabus prisci differentijs maximè diffi-
niant animam, motione inquam loco accomodata, &
intelligendo & discernendo ac sentiendo: conside-
randum est siquid intersit inter intelligere ac sentire. Vide-
tur namque tam intelligere, quam etiam sapere, veluti quod-
dam esse sentire. Etenim his utrisque rerum aliquas ani-
ma discernit, atque cognoscit. Et veteres idem esse sapere
sentireque censent. Quemadmodum & Empedocles dixit,
ad præsens, hominum crescit sapientia semper. Et alio rur-
sus in loco. Hinc varia bis semper prudentia somnia mon-
strat. Idem & Homerus, his carminibus sensisse videtur.
Iales namque insunt mentes mortalibus ipsis, Quales quo-
tidie summi fert rector Olympi. Etenim omnes hi putant
ipsam intelligere corporis esse perinde acque ipsum sentire.
b Et sentire simili simile arbitratur, & sapere, ut in superi-
oribus diximus locis. c Oportebat tamen ipsos de errore quo-
que deceptione vè differere. Sunt enim hæc magis propria
animalium, plusque id temporis est, quo in his anima versa-
tur, ut patet. Id circo necesse est aut vniuersa, que viden-
tur, ut quidam inquit, esse vera, aut dissimilis rei tactum
errorem esse deceptionem vè: quippe cum id sit contrarium
illi simili inquam cognoscere simile. Videtur autem & de-
ceptio & scientia contrariorum esse eadem. d Non idem igi-
tur esse sentire ac sapere, patet. Illud enim omnibus anima-
libus, hoc valde paucis inest. At neque intelligere idem est
ac sentire, intelligere, inquam, quo rectè atque non rectè res
percipi solent. Quoniamque rectè percipit id est prudentia,
&

Text. 150.

Text. 151.

Text. 152.

b Et sentire simile.) Tercia ratio ob quam non nulli putarunt intellectum non distingui à
sensu, ea fuit, quia ut similibus sentimus, ita similibus rerum intelligentiam capimus. Vnde conie-
cturam duxerunt tam sensum, quam intellectum organo corporeo insidere, cum corpora percipi-
ant; atque adeò intellectum esse sensum, cum omnis facultas cognoscens, quæ materiæ inhæret,
sensus sit.

Redarguitur
antiqui Phi-
losophi quod
de errore ni-
hil differue-
riat

c Oportebat tamen.) Priscos redarguit, quod de notitia locuti fuerint, de errore autem nihil
meminerint, neque deceptionis & ignorantie causas explicarint; quas tradi, & inculcari ab eis oport-
tebat, præsertim cum ignorantia magis propria, magisque nobis familiaris sit: tum quia in ea diu-
tius versamur, tum, ut D. Thom. addit, quia ex nobis erramus; scire autem non nisi ex alterius
ope,

ops, & magisterio solemus. Nisi quis veteres excusare velit aiens eos nihil de errore differtisse, quod putarent omnia vera esse, nullamque dari deceptionem. Vel certe (quod ab eis inculcatum fuerat) quia putarent cognitionem veram esse, cum simile animam tangeret, ut ignis particulam animam igneam, errorem, cum dissimile, ut ignis portionem aqueam eiusdem animæ, cum cognoscere per simile videatur contrarium ei, quod est cognoscere per dissimile, & error, ac scientia contrariorum sit, id est, opposito modo accidant. Verum hæc ridicula sunt, & per absurda; siquidem palam est nos interdum falli, & animam elementorum concretionem, aut mole corporis non constare, ut ex ijs, quæ in primo libro disputata sunt, manifestum est.

d. Non igitur idem. Duplici argumento concludit neque sentire, & intelligere, neque sensum, & intellectum idem esse, Primum, quia sensus omnibus inest animantibus, nullum est enim ani-

Intellectum à sensu distinguunt.

Text. 153. & scientia atque opinio vera: at quod non recte, id est nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum sensus semper est verus, & vniuersis animalibus inest: at sit, ut falso quoque quis ratiocinetur, neque cuiquam competit, cui non inest & ratio, & imaginatio nanque diuersa est à sensu, menteque: atque neque hæc sit sine sensu, neque existimatio sine hac esse potest. Non idem autem esse imaginationem, existimationem vé, patet. Hic enim affectus in potestate nostra sine controuersia collocatur: licet nanque cum libet fingere quidquid volumus, atque ante oculos ponere, perinde atque ij faciunt, qui artificiose memoriæ comparatis atque dispositis locis imagines fingunt, atque simulacra collocant. At opinari in nobis non est situm, necesse est enim opinantem, aut veram, aut falsam existimationem habere. Præterea cum opinamur aliquid malum esse, atque terribile, continuo perturbamur. Similiter & cum opinamur quippiam esse tale, ut in illo sit confidendum. At cum imaginamur talia perinde afficimur, atque si in pictura eadem spectaremus. Sunt autem & existimationis ipsius hæc differentie. scientia, & opinio, & prudentia, & ea, quæ sunt hisce contraria: de differentia quorū alius sit sermo magis ad ipsum accomodatus. A. verò cum diuersum sit sentire, ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud existimatio esse videatur, de imaginatione primò, deinde de altero dicam oportet. Si igitur imaginatio, id est phantasia, sit id quo visum, phantasiaque aliquod in nobis dicimus fieri, & non aliud quicquam, quod per translationem hoc eodem nomine nuncupetur, ipsa profecto vna quedam est

mal, quod tactu non sit præditum. Deinde quia sensus circa propria sensibilia non errat; intellectus vero sæpe fallitur: licet enim cū scientiæ, prudentiæ, aut veritatis opinione ducatur, non aberrat a veritate; si tamen contrarijs afficiatur, decipitur.

e. Imaginatio namque, & probat dari imaginationem, eamque ab intellectu, & sensu distinguunt: quia licet, nec imaginationis actus absque præuia sensus notitia exerceatur; nec existimatio (quæ est actus quidam intellectus comprehendens scientiam, prudentiam, & opinionem) nisi antecedente imaginatione fiat: imaginatio tamen, id est, imaginationis actus differt ab existimatione, quæ actio quedam intellectus est; primum, quia ut ij, qui artificiosa memoria vtuntur, loca, & imagines pro arbitratu suo fingunt, ac disponunt, quibus rerum opportunè recordentur, ita in nostra potestate est imaginari quicquid libuerit: non autem opinari (quod est pars quedam existimationis) ima-

Datur imaginatio eaque ab intellectu distincta.

ginamur enim falsa, quæ non existunt: opinamur vera, aut quæ pro veris accipimus. Secundò, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat metu, vel hilaritate, aliove simili affectu: imaginatio autem non itè: sed ea perinde afficimur, atque ij, qui in pictura res aspectu horribiles, aut letas contuentur. Quod intellige de imaginatione, quæ nullam assensionem, aut iudicium continentem habet: si enim habeat, non dubium, quin imaginatio animum commoueat, & ad varios affectus impellat.

Distinguit imaginatio nem ab existimatione.

f. Sunt autem & existimationis ipsius. Probat existimationem differre ab imaginatione, quia ad existimationem (quo nomine rationis actum intelligit) pertinent actus scientiæ, opinionis, & prudentiæ, & his contrarij, de quibus lib. 5. Ethicorum qui tamen ad imaginationem haud quam spectant. Deinde cum intelligere differat à sensu, & id bifariam sumatur: vno modo, ut comprehendit etiam imaginari: altero propriè: qua ratione ad ipsum spectat existimatio, id est, actus rationis, & non alterius potentie: ait se de intellectu secundum priorem usurpationem, id est, de imaginatione primò acturum.

Sic

Si igitur imaginatio Vim, & operationem phantasię exponit, monēs loqui se de phantasia significata proprio, non translatio. Namque phantasia interdum per translationem vocamus intellectum, & quemlibet sensum, & ea, quę nobis apparent. Quoniam igitur phantasia est potentia qua in nobis visum, seu phantasma effici dicimus, videbitur fortasse illa computanda inter sensus externos; quibus res nobis representantur, vel inter virtutes intellectuales, siue habitus, quibus vera, vel falsa percipimus, cuiusmodi sunt intellectus, opinio, & scientia. Sumit vero intellectum ut interpretatur D. Thomas, non pro potentia, sed pro cognitione eorum, quę absque investigatione nobis innotescunt, ut prima principia. Scientiam pro certa cognitione eorum, quę discussu assequimur. Opinionem pro cognitione rerum, de quibus certum, firmumque iudicium non habemus. Porro hōstantum cognoscendi modos affert hoc loco Aristoteles, quia hi potissimū

celebres erant in schola Platonis, qui intellectum unitati, scientiam dualitati, opinionem ternario, sensum quaternario attribuebat.

Phantasia differre à sensu confirmat.

h At ipsam non esse sensum. } Probat phantasia, seu imaginationem distinguere à sensu. Cum verò sensus dupliciter accipitur; nimirum in potentia, ut visus: & in actu, ut visio: ab utroque phantasia differre ostendit. A sensu in potentia, quoniam hic in somnijs non agit, phantasia verò agit: à sensu in actu; quia hic in somnijs non est.

2. i Deinde sensus. } Probat secundò imaginationem non esse sensum: quia sensus semper adest animantibus, quatenus recens nata mox sensu utuntur, ac imaginatione, saltem exacta, non nisi progressu temporis. Tertiò, quia omnibus animantibus sensus convenit: non omnibus tamē imaginatio intellige perfecta. Namque imperfecta, & confusa cunctis inest. Quattò, quia sensus nunquam errat circa propria sensibilia, imaginatio sepe fallitur. Quintò, quia quę sensibus probè affectis accuratè percipimus, non consuevimus dicere ita nobis videri, quod tamen dicimus, cum imaginamur. Postremò, quia illa, quorum imagines sensu hausimus, clausis oculis, & absentibus sensibilibus imaginamur: cum tamen sensus in solam rem presentem feratur.

Imaginationem distinguere ab opinione.

k Atqui nec ullus. } Afferit imaginationem non esse scientiam, nec intellectum, aut opinionem. Ac primū quod non sit intellectus, vel scientia, planum est, quia hæc semper vera sunt. Quod autem non sit opinio, ex eo scaderet; quia licet opinio nunc vera sit, nunc falsa, tamē opinionem, qua quid indicamus, sequitur fides, & persuasio: unusquisque enim patat verum esse id, quod opinatur. At fides imaginationem non sequitur; cum imaginatio conveniat brutis, in quibus tamen fides nentiquam locum habet. Nec enim belluę persuasionem quicquam faciunt, etiam eę, quę ad brutam aliquam disciplinam rationem capessunt: siquidem persuasio ratiocinatione perficitur: at bruta ex sola memoria, & assuetudine, vel instinctu, non autem ratione ad opera sua molienda inclinantur.

est potentiarum earum, aut habituum, quibus discernimus, & aut verè percipimus, aut falso. Tales autem sunt sensus, opinio, scientia, intellectus. h At ipsam non esse sensum ex hisce patere potest. Sensus enim vel est potentia, vel operatio, ut visus, vel visio: at nonnunquam neutrum est istorū, & tamen apparent aliqua, videmurque videre, ut ea, quę in somnijs apparent. i Deinde, sensus quidem semper adest, imaginatio autem non semper. Quod si idem esset imaginatio, ac operatio, bestijs imaginatio profectò cunctis inesset: at non esse videtur, ut apii, aut formicę, aut vermi: præterea illi quidem veri sunt semper, imaginationes verò plures fiunt, ut patet, falsę. Præterea cum exactè circa sensibile operamur, non dicimus hoc nobis hominem videri, ac apparere: sed potius cum non clare sentimus, quando etiam sit, ut sit verus sensus, & falsus. Atque nobis (quod quidem paulo ante dicebamus) clausis etiam oculis visa videntur, atque apparent. k Atqui nec ullus habituum eorum erit, qui veri sunt semper, ut scientia, vel intellectus, est enim & falsa imaginatio, non solum vera. Restat igitur, perscrutemur si sit opinio. Fit enim opinio & vera, & falsa. Verum opinionem quidem sequitur fides: quippe cum fieri nequeat, ut hisce quisquam non credat, quorum habet opinionem. Bestiarum autem, fides quidē nulli: imaginatio verò compluribus inest. Præterea fides omnem opinionem sequitur, persuasio fidem, ratio persuasionem. At imaginatio quidem quibusdam belluis inest, ratio autem nullis. l At verò patet nec opinionem esse cum sensu, nec opinionem per sensum, nec opinionem, sensus vè coniunctionem, & per ea, quę dicta sunt

Text. 156.

Text. 157.

Text. 158.

At

I At verò patet. Ex dictis infert contra Platonē in Philebo, & Sophista, phantasia, seu imaginatio non esse quid cōprehensens sensum, & opinionē. Si enim esset, contingeret id vno ē tribus modis. Nam vel esset opinio cum sensu, hoc est, essentialiter opinio, quam comitaretur sensus. Vel esset opinio per sensum, hoc est, essentialiter opinio, quæ ex sensu, tanquam ex causa oriretur. Vel esset vtriusq., nimirum, opinionis, & sensus cōplexio ex æquo. Nullum verò horum dici posse inde confirmat, quia si imaginatio differat a sensu, & opinione per se, ac separatim sumptis, vtrique etiam ab utroque simul dissidebit.

¶ Patet enim si imaginatio. Ostendit quo pacto sumi debeat opinio, si phantasia dicenda sit opinionē, & sensum complecti. Nam quia phantasia vnius, eisdemq; est, liquet opinionem ad iunctam sensui, qui est phantasia, non debere esse aliam quandam opinionem, sed quæ versetur circa eandem rem, in quam sensus fertur, vt si dicamus phantasia esse quid compositum ex opi-

sunt, & hac etiam ratione: patet enim si imaginatio sit opinionis, sensusq; coniunctio, opinionem non cuiusq; rei, sed eius esse, cuius est etiam sensus: dico autē imaginationē si sit coniunctio sensus, opinionis vè, coniunctionē esse opinionis albi: & sensus eiusdē albi: nō enim erit ex opinione quidē boni sensu autem albi, apparere igitur est opinari rem eam

Text. 159.

quam sentit non per accidens. At apparent nonnunquam etiam falsa, de quibus simul veram opinionem habet. Sol enim pedalis quidem apparet, at persuasum est terra ipsum esse longe maiorem.

Text. 150.

¶ Fit igitur vt aut suam is opinionē, quam habet veram abiciat, re modo eodem se se habente, non oblitus nec dissuasus, aut si adhuc illam habeat, eadem sit necessariò falsa, simul & vera. At constat opinionem tum euadere falsam, cum res mutata latet. Neq; igitur vnum est istorum imaginatio, neq; ex his est coniunctum.

Text. 161.

¶ Verum quoniam fieri potest, vt aliud moueatur ab eo ipso, quod motum est, imaginatio verò motio quædam esse videatur, & non fieri sine sensu, sed sentientibus, & eorum etiam esse, quorum est sensus: sit autem vt motus oriatur a sensu iam actu, quem quidem necesse est ipsi sensui similem esse. ¶ Imaginatione motio hæc est profectò, quæ neq; sine sensu nimirum esse, neq; competere non sentientibus potest. Atq; multa per ipsam id agere, pativè cōtingit, quod ipsam habet, & in super & veram, & falsam esse. Atque id propterea fit, quòd sensus quidem priorum est verus, aut raro admodum suscipit falsitatem. At est sensus eius etiam rei, cui propria sensibilia accidunt. Vbi iam fit, vt ipse sit falsus: nam non est falsus, si album dixerit esse, sed si album hoc, aut aliud esse. Est præterea

phantasia esse quid compositum ex opinione albi, & sensu eiusdē nec enim potest esse conflata ex opinione albi, & sensu boni. Oportet igitur si phantasia ex opinione, & sensu consurgit, nihil aliud esse apparere quid secundum phantasia, quam opinari aliquid, quod idem per se, & non per accidens sentitur. At enim positionem hanc ex eo refellit, quia nō nunquam apparent quædam falsa secundum phantasia a sensu ortam, de quibus veram habemus opinionē. Namque imaginatio percipit v. c. Solem pedali magnitudine, at secundum veram opinionem, quam quis à Mathematico accepit, Sol maior, quam terre moles existimatur.

¶ Fit igitur. ¶ Vt hic locus intelligatur aduertit Diuus Thomas ex Aristotele tribus modis amitti veram opinionem. Primo cum res mutatur. Nā si quis sedente Socrate opinetur eum sedere, veram opinionem habet: si autē Socrates sedere desinat, & eandem opinionem nihilominus idem retineat, vera opinio in falsam mutatur.

Quibus modis contingat amitti opinionem.

Secundò, si rationis, qua ad opinandum inductus fuerit, obliuiscatur, & ita opinionem deponat. Tertio, si alia per motus rationis oppositum eius, quod antea iudicabat, nunc iudicet. His animaduersionibus ostendit Aristoteles si phantasia consistat ex opinione vera, & sensu falso, futurum è duobus vnum, nimirum, vt vel aliquis nulla ex superioribus causis interueniente, opinionem amittat, quod fieri nequit: vel eadem opinio simul vera, & falsa existat. Nam cum opinio debeat conformari sensui, quandoquidem ex illo constat, vel ex vera fiet falsa, cum interim nulla ex prædictis causis detur: vel si veritatem conseruet, simul erit, & vera ratione sui, & falsa propter sensum, ex quo resultat, quod tamen est impossibile.

¶ Verum quoniam. Posteaquam ostendit quid non sit phantasia, nūc quid ea sit explicaturus, quædam præsumit. In primis vnum ab alio motum posse alteri motionem inferre, vt in octavo

Quid sit phantasia.

Physicę Auscultationis libro probatum, demonstratumque fuit. Secundò, imaginationem esse motum quendam; siquidem est cognitio, quę ab obiecto interuentu speciei ab eo productę fit. Tertio, imaginationem in ijs tantum, quę sensu prædita sunt, dari, & non effici absque sensu; quando quidem internam apprehensionem antecedit sensuum operatio, quam necesse est similitudine, idest, proportionem respondere ipsi potentię, cum potentia ultra suam mensuram non agat.

p. Imaginatio motio est.) Ex superioribus colligit imaginationem, idest, actum imaginatricis facultatis esse motum factam in animaotibus à sensu in actu, idest, à sensu informato speciei obiecti. Tum duas imaginationis condiciones subiicit. Prima est, animates mota imaginationis variè affici, quod ad finem capituli explicat. Secunda est, imaginationem nunc veram, nunc falsam esse. Causam huius rei ait esse, quia imaginamur, quę sensibus percipimus; hi verò interdum falluntur. Nam cum eorū

obiectum trifariam dividatur; siquidem aut est proprium, aut commune, aut per accidens, circa hæc omnia hallucinatio contingit, et si minus frequenter circa proprium, frequentius autem circa sensibile per accidens; quia licet aspectus non erret dum v. g. albam apprehendit, errat tamen in applicatione, idest, dum suo modo accommodat albedinem subiecto, in quo non existit, percipitque re ut albam, quę alba non est. Circa sensibile etiam commune deceptio accidit, ut circa magnitudinem, figuram, & motum, de quibus supra.

q. Motus igitur.) Errores, qui in triplici illa externorum sensibilium perceptione contingunt, ad imaginationem accommodat, aicns pari modo posse illos in ea reperiri, nisi quod imaginatio tam circa præsentia, quam circa absentia, & quę longissimè distant, versari consuevit. Tum concludit si ea, quę dicta sunt, soli imaginationi competunt, & imaginatio id, quod dictum est, vendicat, reliquum esse, ut imaginatio sit motus factus à sensu actu operante, idest, interuentu specierum, quas sensus dum res percipit, ad eam transmittit.

r. Cum autem visus.) Phantasię, & sensus cognationem signo quodam ostendit, hoc est, à nominis Etymologia: phantasia enim à visu, qui inter omnes sensus externos principem locū obtinet, quodammodo nomen sumit, quatenus id à lumine accipit, sine quo visio non fit. Lumen enim Græcè φῶς dicitur, unde phantasia ἀπὸ τοῦ φῶς καὶ τῆς ἰσῆως, idest, à lumine, & à statura dicitur. Unde à prima huiusce nominis parte, phantasię cum sensu similitudo ostenditur. A secunda verò indicari ait quod sit permanens, & quidem merito; quandoquidem cessante externorum sensuum functione, ipsa permanet. Quod in causa est ut animalia per eam multa operentur; & bruta quidem, quia intellecta carent; homines verò, quia interdum in eis intellectus animi egritudinibus, & perturbationibus, aut morbo corporis, aut somno, alia vè eiusmodi affectione prepeditur, siue obscuratur, & quasi oblitescit.

communium sensus, quę quidem perinde atque propria ijs accidunt, quę sunt per accidens sensibilia: Dico autem motum, & magnitudinem, quę ut patet, accidunt sensibilibus, circa quę maximè error, deceptioq; fieri sensu potest. q. Motus igitur isce, qui fit à triplici tali sensu, differentiam ob id ipsum nimirum habebit. Atq; primus quidem cum operatio sensus adest, est verus, ceteri verò falsi etiam esse possunt, & præsertim cum à sensu longe sensibile distat. Si igitur nihil aliud præter imaginationem habeat ea, quę dicta sunt, sitque id ipsum, quod diximus ipsa: imaginatio motus is est profectò, qui fit à sensu iam operante. r. Cum autem visus maximè sit sensus, hinc est, quod nomen imaginatio ab ipso lumine sumpsit, phantasiaq; dicitur, quia sine lumine visio fieri nequit. At quia imaginationes immanent, sensibusq; similes sunt, ideo per ipsas animalia, bestię inquam, atq; homines, multa agunt, illę, quia mentis sunt, ut patet, expertes: homines, quia mens perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel somno submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit hæctenus: satis enim quidnam ipsa sit, & cur sit, hisce quę iam dicta sunt, explicauimus.

Text. 192

Quid imaginatio.

Quid imaginatio.

QVÆS.

Q V A E S T I O I.

AN INTERNORVM SENSVM

numerus rectè à Philosophis
constituatur.

A R T I C V L V S I.

QVIBVS ARGVMENTIS IN-
ternorum sensuum multitudo
collecta fuerit.

Ribus potissimum rationib⁹ ad internorum sensuum multitudinē constituendam Philosophi adducti sunt. Quidam ex cerebri ventriculis, vbi sentiendi officinas collocatas esse inquit, quos ventriculos plures esse anatomicis obseruationibus constat, nempe tres, quatuor vè. Sed hoc argumentum alijs parum efficax videtur, idq̄ue non sine magna probabilitate. Primū, quia cum sensus sint qualitates, quæ non occupant locum, atque adeo nec domicilia, quibus excipiantur, requirunt, incertum est num eiusmodi cellulae ad eum vsum, an ad alium potius destinatae à natura sint; videlicet ad perficiendos spiritus animales, vt Vesalius lib. 7. cap. 6. & Realdus Columbus in lib. de cerebro, & neruis cap. 1. existimant. Vel etiam ad cerebri recrementa euacuanda, vt quibusdam videtur: quod probabile facit humidæ, & excrementitiæ concretionis copia, quæ in ijs visitur. Confirmatque hoc Fernelius in libro de partium humani corporis descriptione cap. 9. aiens superuacanea, quæ in ijs ventriculis cōgeruntur, sensim per quosdam riuulos in eum cerebri locum, qui infundibulum, aut peluis dicitur, illabi: indeque in glandulam, donec in palatum pedetentim instillent, ac foràs deturbentur. Galenus quoq; lib. 8. de vsu partium docet priores duos cerebri sinus, inspirationis, expirationisque cerebri, & vaporum efflationis causa datos esse. Præterea emissionis recrementorum gratia, atque insuper ad animales spiritus conficiendos, qui inde ad posteriorem sinū transmeantes, ibi absoluuntur. Præterea quòd nō resideant interni sensus in prædictis ventriculis ex eo stabiliri potest; quia sensus communis dicitur esse in priori parte cerebri; vbi tamen non inuenitur vnus aliquis sinus, in quo ille resideat: sed duo; alter ad læuam, alter ad dexterā; qui deinde in tertium media cerebri parte consistentē, proprijs ductibus concurrunt. Quòd si quis dicat

ex ventriculis
cerebri non
efficaciter col-
ligi numerū
sensuum in-
ternorum.

sensum cōmunem in vtrāque illa cauitate sedem habere, id ex eo confu-
tatur; quia cūm hæc facultas sit quasi centrum externarum, vt supra
ex Aristotele, alijsque auctōribus docuimus, consentaneum est, vt
more centri vnam, non verò geminam sedem occupet. Quòd si quis
cum nonnullis asserat priores illos cerebri sinus non duos, sed re vera
vnum esse; esto ita sit: quòd adhuc in illo communis sensus non sit re-
positus, ea ratio conuincit, quia, vt Vesalius loco citato ostendit, ner-
ui ab externorum sensuum organis in cerebrum ascendentes, per quos
rerum sensibilibus imagines deuehuntur, non confluunt in eiusmodi
ventriculum, in quem cōfluere oporteret, si illic, vt autumant, foret sē-
sus communis, ad quem externæ sentiendi facultates, rerum, quas per-
cepere, simulacra vndique transmittunt.

Vnde illum
colligat Gale-
nus.

Alij, è quorum numero est Galenus, plures internos sensus, eosque
locis distinctos ideò fecere, quia videmus lædi nonnunquam sensus in-
ternos quoad vnam operationē; nō quoad aliam: quod certè non aliun-
de videtur obuenire, nisi quia ij inter se distinguuntur, & in diuersa
cerebri parte vigent: sic enim, dissoluto in vna parte organi tempera-
mento, idem nihilominus in alia integrum manet, proindeque facul-
tas, quæ partem integram occupat, suo munere probè fungitur; quæ
verò partem læsam, non item. Accidere autem interdum prædicto mo-
do talem læsionem ex eo ostendunt; quia nonnunquam morbo cor-
reptis visa apparent, quæ non sunt, labefactata videlicet imaginatione;
cum alioqui rectè iudicent, & è conuerso: sunt etiam qui memoran-
di vim penitus amiserunt superstitie apprehensione, & iudicio, quorū
omnium exempla refert Galenus varijs in locis, ac primū libro de
symptomatum differentijs cap. 3. narrat Theophilum quendam me-
dicum, cūm alioqui ad interrogata probè responderet, imaginatum
fuisse tibicines quosdam in angulo domus assidue canere, qui interim
exclamabat, vt foras eijcerentur. Ex quo colligitur imaginandi vim
hallucinatum in eo fuisse, dum audire se tibicines, & videre putaret; iu-
diciū verò incolume, tum quia appositè interrogabat, & responde-
bat; tum quia tibicines, vt eijcerentur, iubebat; qui si adessent nocere
ei possent. Nonnulli verò contrariam nonnunquam patiuntur affe-
ctionem, qua iudiciū, æstimatio vè in ijs errat; Cūm tamen non se
videre apprehendant, quæ non vident, vt exemplo altero Galenus
ostendit lib. 4. de locis affectis cap. 1. Nam Romæ quidam insana
mente cūm in cubiculo detineretur, è lecto surgens ad fenestram, per
quam & ipse videri, & prætereuntes contueri poterat, accessit. Indeq;
ex vitreis vasis singula ostendens, sciscitatus est, imperarent ne vt pro-
ijceret, qui ridentes, plaudentesque, vt ea proijceret, cūm rogassent:
ille omnia arripiens deiecit. Quod cum magnis acclamationib⁹, risuq;
exceptum fuisset. Subinde num puerum quoque, quem apud se ha-
bebat, deturbari iuberent, interrogauit: quod cūm illi vt faceret,
iussissent, puerum quoque è fenestra præcipitem dedit. In hoc ergo
vis apprehendens integra mansit, quia & vasa, & puerum, & acclamā-
tes ritè apprehendebat. Aegrotabat tamen iudicatrix facultas, quia &

vasa

vasa, & p uerum deijciendum insanè æstimabat, nec comminuenda vasa & interiturum puerum inferebat. Iam verò quibusdam memoriam aliquando fuisse oblæsam, integra imaginatione, ac iudicio Thucydidis testimonio confirmat idem Galenus lib. de differentijs symptomatum cap. 8. & lib. 2. de causis symptomatum cap. vltimo, vbi refert euasisse quosdam à pestilentia, qui neque se ipsos, neque alios agnouerunt, itemque nonnullos refert, qui senio in easdem inciderunt affectiones; ac se etiam quosdam vidisse, qui literarum, & artium omnino obliti fuerant, imò & suorum nominum; quibus tamen alij interni sensus incolumes erant.

At enim hæc quoque ratio ad interiorum sensuum differentias, & distincta eorum organa colligenda, multis non abs re, parum momenti habere videtur, aientibus posse in eadem cerebri parte lædi temperamentum, ita vt læsio impediatur v. g. officium apprehendendi, non tamè iudicandi; vel iudicandi, non autem apprehendendi, seu memorandi, & contrà. Quemadmodum in toto ventriculo residet facultates, quæ circa alimentum negotiantur, idest, alliciendi, retinendi, alterandi, & expellendi vires; nec tamen quacunque harum læsa, aut cuiuslibet officio impedito, vniuersæ, earum vè munia læduntur; nimirum quia non quæuis temperamenti mutatio, quæ v. g. cibi retentionem vitiat, ad eiusdè cibi attractionem impediendam fat est.

Alij igitur interiorum sensuum differentias astruunt ex diuersitate munerū, & operationū, quæ ab ijs administrantur, quòd videlicet ea munia, & functiones tã variæ sint, ac dissimiles, vt necessariò plures facultates exigant. Atq; hoc multiplicandi potentias fundamentum à plerisque in schola Philosophorū pro firmo, certoq; habetur, etsi ex eo non omnes eundè numerū interiorū sensuū cōstituant, sed alij plures, alij pauciores. Nā Auicenna lib. 6. Naturaliū parte 4. c. 2. Algazellus in suo libello de anima tractatu 4. cap. 4. Magnus Albertus lib. 2. de anima tractatu 4. cap. 7. Ioannes Gandauēsis 2. huius operis quæst. 37. quinque faciunt internos sensus. Qui licet in numero conueniant, in eorum tamen officijs distribuendis, atque ordinandis non parū dissident. Etenim Algazellus, & Albertus sensum communem, qui exteriorum sensuum obiecta percipiat, & dignoscat, primo loco ponunt. Secundo vim imaginatricem, vt sensus communis idola conseruet, resque sensatas in earum absentia recolat. Tertio æstimatiuam, vt obiecta non sensata, v. g. odium, & amicitiam percipiat. Quarto phantasia, vt variè inter se species coniungat, sensatas cum sensatis, vt cum ex auro, & monte aureū montem effingit: non sensatas cum sensatis, vt cum hoc calidum, & vtile simul percipit: non sensatas cum non sensatis, vt cum agnus apprehendit matrem, vt sibi charam, & amicam. Quinto memoriam, vt conseruet ea, quæ phantasia percipit. Auicenna autem phantasia tertio loco statuit. Quarto imaginatricem facultatem; atque hanc credit nihil per se cognoscere, sed duntaxat species à sensu communi traditas apud se reponere, & conseruare. Habent autem hi auctores ad hunc numerum cōstituendum eam, quam dixim⁹, rationē; videlicet, quòd quintuplex

Non probatur Galeni ratio.

Quidam ex diuersitate operationū sensus distinguunt internos.

Qui sensus quinque interternos constituant, eorum que munia.

illa munerū, functionumque varietas æqualem potentiarum numerū exposcere videatur.

Quatuor à
D. Thom. nu-
merantur.

Altera est opinio D. Thomæ opusc. 43. cap. 4. & 1. part. quæst. 78. art. 4. Caietani ibidē, Auerrois hoc in lib. com. 6. Ferrariensis quæst. 4. & aliorum arbitratiū quatuor esse internos sensus, nempe sensum communem, cuius officia sæpè exposuimus: imaginationem, siue phantasiā, quæ res sensatas inter se iungat, & sit quasi thesaurus imaginum sensus communis: cogitativam (in brutis æstimatiua nuncupatur), quæ res non sensatas percipiat: & modo antè explicato componat; memoriā, quæ species non sensatas condant, seruetque, & ex ijs recordetur. Horum philosophorum placitū similiter innititur distinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, nisi quòd illa ad pauciores potentias reuocat, vt à nobis inferiùs declarabitur.

Galeno tres
tantum recen-
sentur.

Tertia sententia est Galeni, qui ex triplici illa specie phrenitidis, cuius suprā meminimus, tres internas facultates posuit, phantasiā, quā cum sensu communi confundit, rationem, idest, vim iudicatricem, & memoriā. Eundem numerum constituit D. Gregorius Nissenus lib. 4. de viribus animæ cap. 6. & 7. D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ capit. 17. D. Nemesius de natura hominis cap. 6. alijque nonnulli.

lib. de diffé-
tibus sympto-
maticum. c. 30

A R T I C V L V S II.

CONTITVITVR INTERNORVM Sensuum numerus ex communi philosopho- rum sententia.

Assert.
Præter sensum
communem
dandam esse
phantasiā.

NOs quid in re prorsus abdita, & ambigua ex communioribus tã veterum, quàm recentium auctorum placitis statuendum sit, aliquot assertionibus primò explicabimus; deinde aliam sententiam, quæ nobis verisimilior videtur, statuemus. Sit prima assertio. Præter sensum communem, quem suprā ponendum esse demonstraui-
mus, danda est aliqua potētia distincta, quæ species ab eo sibi deman-
datas conseruet. Probat, Etenim diuersa qualitatum temperies, atq; adeò diuersum organum, & potentia exigitur ad imagines rerum prop-
tè recipiendas, ijsque in præsentia obiecti vtendum: diuersa, inquam,
ab ea, quæ requiritur ad easdem in posterum diu conseruandas. Nam
humida probè excipiunt, sed non retinent: sicca, etsi agrè recipiant,
diu conseruant. Cùm igitur constet species à sensibus externis emissas,
confestim recipi ab vno aliquo sensu, in quem deferuntur: cùm itē per-
picuum sit rerum perceptarum simulacra ab animantibus saltem per-
fectis diu asseruari, quod in libris Paruorum naturalium ex professo
ostendimus: fit inde, vt vltra organum communis sensus, qui priori mu-
neri obeundo destinatus est, ponendum sit aliud sicciore temperamēti,
&

Humiditas
ad receptio-
nem specierū
iuuat, siccitas
ad retentio-
nem.

lib. de som-
nijs c. 1. & 20

& alterius facultatis, quæ posterius officium retinendi species admini-
stret. Hæc autem est, quæ peculiari nomine phantasia, atque imagina-
trix dicitur.

Secunda assertio. Præter phantasiã danda est alia facultas sensiti-
ua, quæ res non sensatas percipiat, easque tum inter se, tum cum sensatis
variè coniungat: & ultra hanc ponenda est alia, quæ sit quasi thesaurus
specierum, quibus res eiusmodi repræsentantur. Prior pars huiusce
assertionis inde ostenditur, quia cum non solum homines, sed etiã bru-
ta animantes odij, & amicitia notiones effingant, vt Ovis, quæ lupum
vt sibi inimicum apprehendit: constituere oportet aliquam potentiam
sensitiuam, quæ hoc munere defungatur, nempe eam, quæ in hominib⁹
cogitativa, in belluis æstimatiua dicitur. Esse verò hanc à phantasia di-
stinctam argumêto est, quòd dignoscere res non sensatas, easque prædi-
cto modo componere munus est altioris negotij, atque adeò potetia
paulo nobilioris, quàm sit phantasia. Posteriolem partem eiusdem as-
sertionis probat ratio illa, qua paulò ante ostendimus phantasiã à sen-
su communi distingui; siquidem vt phantasia sensus communis; ita me-
moria facultatis imaginatricis repositorium, seu thesaurus habetur.

Tertia assertio. Præter quatuor prædictas facultates nihil opus est
aliam quintam inducere. Hæc probatur, quia eiusmodi facultas minimè
necessaria est ad obeundas operationes, quarum gratia à suis assertorib⁹
inducitur. Namque ad res sensatas inter se copulandas sufficit phanta-
sia; ad eliciendas verò non sensatas, easque tum inter se, tum cum sensatis
variè cõmiscendas, sat est cogitativa. Sed obijciat quis, Phantasia nihil
operatur, sed duntaxat species sibi cõcreditas retinet, tueturque: igitur
danda aliqua potentia, quæ res sensatas inter se iungat: deinde alia, quæ
circa non sensatas versetur. Huic obiectioni negandum est quod assu-
mit. Non enim phantasia in speciebus retinendis tantummodo occupa-
tur, sed ex ijs etiam sensiones suas promit, cum sit potentia non solum
passiua, sed actiua; alioqui deterior foret sensu communi. Vnde & Ari-
stoteles proximo capite docuit actum phantasiae, siue imaginatricis fa-
cultatis esse imaginationẽ, rei que notitiam. Itaque vt sensus commu-
nis externorum sensuum obiecta in eorum præsentia dignoscit, & com-
parat; ita & phantasia in eorum absentia. Quia & amplius etiam aliquid
præstat, vt progressu dicemus.

At obijciat rursus aliquis, cogitativam, quæ circa res insensatas oc-
cupatur, tractare etiam sensatas; quando quidem interdum non sensatas
cum sensatis iungit, imò & sensatas inter se copulare potest. Quare su-
peruacaneam videri phantasiã. Occurrendum tamen licet nonnun-
quã vltior potetia officia prioris, saltem aliqua ex parte, administret:
non iccirco priorem potentiam redundare, cum natura, præsertim in
rebus materia constantibus, quæ sensim proficiunt, materiales potetias
gradatim disponat, earumque officia eo ordine distribuât, qui ad fun-
ctiones seriatim, ac proinde extricatiùs, & magis commodè exercendas
idoneus videatur. Quæ dispositio, atque ordinis commoditas meliùs
seruabitur, si phantasia conseruet, atque inter se primò coniungat solas
species

2. Assert.
Dandum esse
cogitativam
seu æstimati-
uam, & me-
moriã.

Distingui co-
gitativam a
phantasia.

3. Assert.
Præter 4. de-
signatos sen-
sus nullũ aliũ
esse concedẽ-
dum.

Obiect.

Dilutio.

Phantasia fa-
as etiam pro-
mit sensiones.

Obijciat 2.

Respondetur.

Species sensatas, deinde vltior potentia non solum has, sed etiam non sensatas eliciat, & inter se copulet; tum postremo vtrasque sibi traditas memoria conseruet.

Opponitur
tertio.

Occurritur.

Quæ sit inter
cogitativam
& memoriã
distinçtio.

Opponit etiam è recentioribus philosophis quidam; magis, & minus pertinere ad eãdem speciem: atque adeo non videri rectè distingui memoriã à cogitativã, quòd altera magis, altera minus conseruet rerum imagines. Verùm hoc facilè diluitur. Nec enim existimandum est has potentias per id distingui, cum id organi, non potentia sit affectio: sed nimirum ex diuersitate temperamenti, quod hæ facultates in organo exigunt (videlicet, vt vnum humidius sit, alterum siccus; vnum minus, alterum magis retineat inusta rerum simulacra) tanquam ex quodam natura indicio colligitur habere illas distincta sensoria, atque adeo esse potentias diuersas. Quarum tamen distinctio à priori ex diuersitate obiectorum sumenda est, quia cogitatrix circa cogitabile, qua tale est, similiterque memoria circa memorabile insistit.

Probabile ad
modum est
res tantum
numerandas
esse potetias.

Verùm enim verò etsi probabile sit quatuor esse internos sensus, vt proxima assertione diximus, non minus tamen probabile videtur tres solummodo esse, nempe sensum communem, phantasiã, & memoriã. Hæc assertio, quæ tum à quibusdam antiquioribus, tum à multis nostre ætatis philosophis defenditur, ex eo suadet, quia omnia illa officia, quæ paulo antè duplici facultati, phantasiæ, & cogitatrici ascribebamus, commodè reuocari possunt ad mediam illam potentiam, quæ phantasia nuncupatur. Etenim quanquam res non sensatas percipere, easque tractare præstantioris notæ munus sit, quam in solas res sensatas incumbere; non proinde necessarium videtur ad hæc duo ministeria exhibenda plures ascribere facultates; cum vna, eademque vis, vt in nostro patet intellectu, alias magis, alias minus nobiles operationes administret. Nec omnino oportet in his potentijs, esto materiales sint, tantam interponere varietatem.

A R T I C V L V S III.

INDUCITVR ALIA QVÆDAM
minus communis opinio, quæ tamen cæteris
probabilior iudicatur.

SVperiore articulo quid de interiorum sensuum numero ex communi auctorum placito decernendum foret, statuimus. Cæterum alia quædam est opinio, etsi non antiquitati, vt quibusdam videtur, certè veritati magis consentanea, quam præter alios nostræ ætatis nobiles philosophos, defendit Fons. 5. metaph. c. 28. quæst. 7. sect. 4. asserens duas tantum esse potentias sensitivas internas; sensum cõmunẽ, & phantasiã. Quæ sententia sic quæda à nobis est; vt dicamus sensum
communẽ

communem fungi ijs muneribus, quæ illi superius attribuimus: phantasiam verò reliquis omnibus, quæ alijs sensibus internis delegabamus. Ita verò esse ex eo conuincitur, quia nulla ratio cogit plures sensus constituere, vt facile videbit qui ad dilutionem argumentorum, quæ plures suadebant, animum attenderit. Nam quod omnia cogitatricis facultatis munia ad phantasiam reduci possint, iam supra ostendimus. Quod autem memoriæ officium, quod vnum restabat, ab eadem sustineri queat; imò quod illa id re ipsa administret, ea ratio probat; quia in primis ad retinendas rerum imagines nihilopus est organo omnino diuerso, sed distincta eiusdem organi parte, quæ siccitate magis abundet, firmitusque retineat, vt quibusdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicendum potius cum Fernelio lib. 5. suæ physiologiæ, & Theophilo ad textum 162. in vna eademque organi parte recipi denuò species ad cogitandum, & ad vsum memoriæ: quia id organum tali præditum est temperamento, vt recens illapsas rerum imagines, quantum opus sit ad confestim ijs vtendum, mox imbibat, & vt eas quoque diu seruari queat: præsertim si vel vno actu vehementi, vel iterata eiusdem rei apprehensione, altè, firmiterque infigantur. Licet enim antea iuxta communem sententiam dixerimus oportere dari sensiterium humidum ad recipiendas primo species; aliud verò siccum ad seruandas: quia nimis humida facile recipiunt, & non retinent; nimis sicca ægrè recipiunt, & diu conseruant: nobis tamen videtur posse dari temperamentum ea mediocritate, vt & non difficile recipiat, & recepta diu retineat. Nam quod typi in eadem organi parte inurantur, & manent, non ad vsum memoriæ solum, sed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo potest, quia alioqui cum volumus sensu interno discurrere circa ea singularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oporteret nos arbitrato nostro aliunde, id est, è thesauro memoriæ species excire, & euocare: quod admodum improbabile, & fictitium videtur; atque indignum præstantia æstimatricis facultatis, quam certè rerum typis carere minimè conuenit. Itaque nec videtur necessariò requiri diuersitas sensorij ad memoriæ, quo potissimum indicio illius ab alijs potentijs distinctio arguebatur; imò nec diuersa pars in eodem organo. Quare non est cur putemus memoriæ ab alijs potentijs situ, aut natura distingui.

Præterea quod non sit duplex thesaurus alter specierum sensatarum, alter insensatarum, vt plerique aiunt, ea ratio probat, quia eadè facultas, vt ijdem concedunt, ex speciebus sensatis elicit non sensatas, easque inter se variè iungit, & componit. Item eadem cum reminiscendi actum exercet, sæpè à rebus sensatis, ad insensatas, & contra ab his ad illas discurret: id autem præstare saltem promptè, & expeditè non posset, nisi tam harum, quam illarum rerum species à quibus sensatione eliceret, in se ipsa retineret.

Denique quod hæc nostra opinio Peripatetico dogmati non repugnet, ex eo ostenditur, quia Aristoteles capite secundo, & tertio huius libri, vbi potentias sensitivas internas accurate inuestigauit, non

Sufficere de
os sensus cō-
munem .s. &
phantasiam.

Potest dari tā
le tēperamēn-
tum in eadē
potentia vt
species cōmo-
de recipiat, &
retineat.

Non esse ne-
cessariā du-
plicem me-
moriā.

Aristotelicā
doctrinē cō-
sona ostēdi-
tur hæc sentē-
tia.

plures inuenit, constituit vè quàm duas, videlicet sensum communè, & phantasia. Nec obstat quòd vnum librorum, qui Parua Naturalia nuncupatur, de memoria, & reminiscencia inscripsit. Non enim id propterea fecit, quòd facultatem memorandi à phantasia situ, vel specie abiungeret. Nam capite primo eiusdem libri actum memorandi collocat in ea parte animæ, idest, in ea potentia, in qua imaginatrix, & phantasia residet. Inscriptionis ergo causa fuit, quia agebat inibi de actu memorandi, secundum quem hæc potentia appellationem memoriæ sortitur, quemadmodum, & phantasia vocatur, quòd in ea res appareant; non quouis modo, sed ita vt sensilibus digressis, eorum notio maneat, sicuti explicauit Aristoteles proximo superiori capite textu. 162.

Erit tamen qui roget si tantopere nobis interiorum sensuum aridit paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Respondemus Alensem quidem secunda part. quæstione 70. membro. secundo concedere re vera non esse plures potentias, etsi ob diuersitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur obstat in primis auctoritas Aristotelis, qui capite citato à textu. 55. probauit phantasia esse facultatem simpliciter diuersam à sensu communi. Deinde obstant hæc rationes, primùm quia diuerso modo immutatur sensus communis, & phantasia: nam ille immediatè à sensibus externis immutatur: hæc non nisi mediatè, & interuentu illius. Item, ille præsentia duntaxat obiecta, ac simul cum sensibus externis apprehendit; hæc etiam ijs cessantibus, & remotissima percipit. Ille tantum sensata; hæc etiã non sensata dignoscit, administratque aliàs functiones sibi peculiare, de quibus supra.

Manet ergo ex superiori disputatione duas tantummodò esse internas sentiendi facultates, sensum communem, & phantasia, quæ ex officiorum diuersitate, non solum varia sortitur nomina, vt supra monuimus, sed etiam quasi multiplex potentia, non natura, & specie, sed operationum fecunditate dici potest. Quo pacto aiunt nonnulli interpretandum esse Galenum, videlicet ex triplici specie phrenitidis non tres potentias distinctas, sed triplicem eiusdem facultatis operationem, quæ triplici morbo phreneseos lædi queat, intellexisse. Quibus adstipulantur verba eiusdem Galeni libro secundo de musculorum motu, vbi vnam, eandemque potentiam statuit phantasia, & memoriam.

A R T I C V L V S III.

DE SEDE INTERNORVM

Sensuum.

IN posterum de internis potentijs sensitiuis iuxta eum numerum, quem paulò ante decreuimus, philosophabimur, quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locum diligentiori peruestigatione, ex communi sententia plures duobus posuerimus. Quod ad præsens dubium attinet, de internorum sensuum loco agit Auicenna Fen. prima primi doctrina 6. cap. 5. Hetius sermone secundo Tetrabibli secundi cap. 2. Fernelius in lib. de naturalibus facultatibus cap. 10. D. Thomas 1. p. quæst. 78. art. 4. & opuscul. 43. cap. 4. & alij.

D. Nemesius in lib. de natura hominis cap. 6. & D. Damascenus lib. 2. fidei cap. 19. & 20. collocant sensus internos in spiritibus. Sed hæc sententia non placet, quia vt lib. 1. de ortu, & interitu ex professo ostendimus, spiritus non sunt animati: at potentia vitales, ex quibus anima suas elicit functiones, non nisi in corpore, quod ab ipsa anima informatur, inesse debent. Reliquum est ergo vt prædicti sensus resideant in cerebro. Verùm dubitari solet à Medicis vtrum in cerebri medulla, an in eius membranulis, seu inuolucris, quæ meninges vocantur insint. Fernelius in membranulis esse ait eo nixus argumento, quòd cerebri medulla tangendi sensu careat, membrana autè, ea præsertim, quæ crassior est, tactu valeat exquisitissimo. Quæ omnia vulnerata, apertaque calua, contrectantibus deprehensa fuisse inquit; & in morborum euentis declarata: siquidem in phrenitide, delirio, & lethargo læsa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligit: at si vel minima occasio, aut humoris, aut etiam vaporis acrioris in meninges infertur, grauis dolor excruciat. Galenus tamen cuius sententia magis probatur libro 7. de placitis sensus internos constituit in ipsa cerebri medulla, vt in præcipua sede, è qua propagantur nerui per quos sensibilibus rerum imagines inuehantur. Meninges verò ait datas à natura ad substantiam illam continendam, coercendamque. Nec Fernelij ratio concludit. Primum, quia medulla cerebri sensu tactus non omnino caret, licet obtusè, ac tenuiter sentiat. Deinde, quia temperamentum, quod tactum propter mollitudinem aqueam minus iuuat, potest respectu internorum sensuum maiorem habere commoditatem.

Sed est adhuc controuersia in quam ipsius medullæ parte, qua vè discretionem hi sensus repositi sint. Fernelius nullibi situ, loco vè eos disijungi patitur: & excludendam, atque euertendam esse contèdit aduersariam opinionem, vt absurdam, & futilem, etsi iuniorum propè omnium sit. Quæ ex Arabum, inquit, factione primum orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Et paulò inferius; Si Aristotelis, & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant saltem vniuersam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnum iisdem principijs informati; læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ *φανταστικὴς*, quæcumq; ea sit, hæc eandè & recordari, & rerum impressiones cõseruare. Hæc ille, qui non est cur tantopere deiciat contrariam opinionem, quæ plura

Improbatur sententia quæ sensus collocat in spiritibus.

Fernelius in membranulis cerebri eos constituit.

Galen. in medulla, quod probatur.

Fernelio nec situ, nec loco huiusmodi sensus disijunguntur.

Dāda tamen
est talis disti-
ctio, & osten-
ditur quē illa
fit.

Obiectio.

Dilatio.

internis sensibus organa assignat; cum eam grauissimi Philosophi D. Thomas, & Magnus Albertus, alijque non pauci tueantur. Nos ergo quasi media insistentes via, ut non plures, nec pauciores sensus internos specie distinctos, quam duos facimus: ita non plura, pauciora uē illis, quam duo instrumenta deputamus. Sensum ergo communē statuimus in anteriori parte cerebri, ad quam uia quædam, & foramina patent, per quæ extrinsecus hausta rerum simulacra comitant, qui etiam cerebri locus paulo humidior est, atque ita ad recipiendum expeditior. Phantasiam uero in toto reliquo cerebro collocamus, ubi compositio illa, de qua antea diximus, huic potentia maximè idonea, uidelicet ex sicco, & humido attemperata, existit.

Sed iam aliquis urgeat uideri memoriam in occipitio tantum esse, quia ibi percussos rerum cepit obliuio; quo argumento nos ad eam sententiam confirmandam alibi uisum fuimus. Occurrendum tamen non ideo eo uulnere lesam duntaxat memoriam, quod inibi ea sola resideret, quam nos nec loco, nec natura à phantasia abiungi ostendimus: sed quia non quicquid potentiam quoad unam operationem lædit, continuo eandem quoad cæteras offendit, ut iam supra monuimus. Quod annotauit etiam Fernelius in libro de functionibus, & humoribus cap. 15. aiens cum facultas quoad unam operationem natura, uel aliquo alio modo incommodo minus firma est, eam irruentibus causis noxijs, minus obistere, promptiusque turbari quoad illam: & contra quæ firma est, ac ualida minus aut nihil detrimenti suscipere. Atque ita cum ualida est potentia u. g. quoad actum apprehendendi, non autem iudicandi, lædi iudicium integra apprehensione. Quod si uehemens causa morbi ingruat, cui potentia quoad omnes functiones per æque succubat, tunc iacturam integram omnium operationum, perfectumque delirium consequi.

A R T I C V L V S V.

QVI SENSVS INTERNI, quibus competant animantibus.

Phantasia qua
ratione acci-
pta soli homi-
ni cōueniat.

phantasia non
omnibus ani-
malibus in-
est.

Porro non omnes internæ sentiendi facultates cunctis insunt animantibus, etsi nullam sit, quod careat sensu communi, ut antea cum de illo priuatim à nobis sermo haberetur, docuimus. Quod uero ad phantasiam attinet, si spectetur secundum actus componendi, diuidendi, & discurrendi circa singularia, quos illi concedendos esse proxima quæst. statuemus; notum est eam ita sumptam haudquam belluis conuenire. Si item consideretur quoad actum memorandi, per certo, constantique habetur, illam non omnibus brutis competere: cum nec omnia loco ciantur, ut quæ saxi marini adhærescunt; nec omnia, quæ loco mouentur, ad sedem è qua perfecta sunt, redire consuecant: memoria uero in circo potissimum data sit animantibus, ut locum absentem ante sibi notum alicui rei inueniendæ, aut fugiendæ gratia petant. Si autem phantasia

Art. 1. huius
quæst. citati.

expen

expēdatur quoad alios actus, qui ei cōpetunt, de quibus suprà, cuiusmodi sunt elicere species non sensatas è sensatis, easque inter se variè copulare; dicendum cum ij actus admodum præstātes, eximixque notæ sint, non videri nisi à nobilioribus animantibus, atque adeò ab ijs omnibus, quæ memorandi actus exercent, administrari.

Verum contra superius dicta hæc se offerunt. Aristoteles lib. 1. *Metaphys.* cap. 1. omnibus animantibus imaginationem concedit, & cap. 9. huius libri text. 56. docet sensum, imaginationem, & appetitū omnibus esse communia. Igitur ex internis sentiendi facultatibus non solus sensus communis vniuersis competit. Secundò. Etiam bruta despicatissimæ naturæ, vt lacertæ, apprehendunt inimicitiam: quando quidē viso homine fugiunt: igitur elicere species insensatas, ex sensatis non solis p̄fectioribus animantibus conuenit. Tertio, cum apes ad aluearia, & formicæ ad myrmecias suas reuertantur, negari non potest habere illas memoriam; & tamen non habent imaginationem, vt docuit Aristoteles proximo capite text. 106. non ergo omnia bruta, quæ memoria pollent, imaginandi actum exercent.

Ad primum horum dicendum imaginationem, si pressè, ac propriè sumatur, pro vt de illa hoc loco egimus, eamque à phantasia p̄fecta minimè separauimus, non omnibus brutis inesse: si latè, vt etiam sensum communem comprehendit, in cunctis reperiri: ac iuxta posteriorem hanc notionem accipi ab Aristotele locis in argumento citatis. Ad secundum bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere species insensatas ex sensatis; fugere tamen aduersarium ex instinctu, qui in eis est modus quidam iudicij obscurioris, quàm id, quod belluæ p̄fectiores formare consueuerunt. Ad tertium, relicta Auctorum cōtrouersia, circa eius loci explicationem, de qua D. Thomas, Aegidius, Thienensis, Landunus, Albertus, Auerroes, dicito Aristotelem negare apibus, & formicis imaginationem, seu phantasia non quamlibet, sed eam, quæ coniūcta est cum aptitudine ad capeſſendam aliquo modo disciplinam, quæ phantasia conuenit elephantis, equis, & quibusdam alijs, quæ docilia dicuntur, quatenus voce hominis quasi docentis assuescunt ad faciendum aliquid; quæ tamen docilitas neque apibus, neque formicis conuenit, esto quandam veluti Reip. formam seruent.

Lege Aristot.
lib. 1. de hist.
anim. cap. 1.
Plinium lib.
11. cap. 5.

Obiectio 1.

2.

3.

Ad 1. obiect.

Ad 2.

Ad 3.

Q V Æ S T I O II.

AN ALIQVIS INTERNVS SENSUS diuidat, componat; discurrat.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA PARTIS

negatiuæ.

Qq 3

Non

Sensus quæst.

8. Argum.
pro parte ne-
gatiua.

2.

3.

4.

5.

Non quærimus hoc loco de compositione, & diuisione, qua propositiones conficiuntur ex terminis communibus, nec de discursu, qui ex ijs constat. Planum est enim, & alibi à nobis demonstratum, cognitionem vniuersalium rerum non cadere in potentias organo corporeo affixas; sed in solam vim intellectricem. Tantum ergo in quæstionem vocamus, num aliquis

de internis sensibus propositiones ex terminis singularibus formet, & circa singularia discurrat. De internis, inquam, sensibus hominum; non belluarum. Nam hæ operationes si sensibus insint, non eis per se competunt, sed ex defluxu, & vicinia rationis, à qua bruta longè absunt.

Igitur pro parte negatiua hæc argumenta occurrunt. Primo, Minus est potentiam reflecti supra suum actum, aut cognoscere proportionem mediorum ad finem; quam componere, & diuidere, sed illa nulli sensui conueniunt, vt alibi ostendimus: ergo neque hoc. Secundo, In qualibet propositione datur copula prædicati cum subiecto, quæ est ratio rationis, sed in sensu neque ratio rationis dari potest, neque ab eo percipi, cum ad rationem dütaxat, & ad intellectum pertineat; non potest igitur in sensu dari propositio. Terriò, Si sensitua potentia discurreret, præberet assensum propositioni à se confectæ; atque adeò propositionem ipsam, & ex consequenti suum proprium actum cognosceret; sed sensus non recipitur supra suum actum: ergo non discurret.

Quarto, Nulla facultas potest discurrere, nisi cui notæ sunt communes illæ regulæ, & principia, quib⁹ omnis discursus innitur, nempe dici de omni, & dici de nullo; sed hæc effugiunt sensus notitiam, cum terminis cõstent communibus. Nulla igitur facultas sensitua potest discurrere;

Postremo, accedit testimonium Aristotelis hoc in lib. cap. 6. text. 22. vbi docet compositionem, & diuisionem, atque adeò & discursum esse functiones proprias intellectus.

2. phyl. c. 9. q.
4 a 3. & hoc
lib. c. 2. q. 3.
art. 2.

A R T I C V L V S II.

PROPOSITÆ DIFFICVLTATIS enodatio.

1. Affert.

Sensus com-
munis non
cõponit nec
diuidit, nec
discurret.

Quoniam probabilius iudicauimus duos tantum esse internos sensus: ad huius sententiæ normam propositam controuersiam dijudicabimus. Sit prima conclusio. Sensus communis non componit, nec diuidit, aut discurret. Hæc videtur firmata consensu auctorum omnium, exceptis ijs, qui sensum communem cum reliquis internis sensibus natura, & specie confundunt. Probatum autem ex eo, quia si internus aliquis sensus ad hæc munia promouetur, id tantum obtinet vt iam supra dicebamus ex defluxu intellectus, ad quæ dignitate proximè accedit, & cui immediatè ministrat. At sensus communis neque digni-

nom

EPD

dignitate primus est inter sensus, ut ex superioribus liquet, neque intellectui immediatè exhibet ministerium, ut suo loco ostendemus. Non est igitur, cur dicamus prædictas operationes communi sensui tribuendas. Siquis autem obijciat sensum communem non solùm obseruare functiones externorum sensuum, eorumque obiecta, sed cõstituerè inter illa discriminè, eaque dijudicare, ut superiùs docuit Aristoteles. Vnde etiam à D. Gregorio lib. 11. *Moralium* cap. 8. sensus communis iudex cerebri dicitur illis verbis, Cùm vn^o sit iudex sensus cerebri, qui intrinsecùs præsidet, per meatus tamen proprios quinque sensus discernit. Quare cùm hoc non videatur fieri absque compositione vnus cum altero, necessariò fatendum videtur communem sensum propositiones formare. Respondendum erit iudicium trifariàm sumi. Primùm pro quauis simplici potentia cognitione attingente obiectum sibi cõueniens, esto ipsam conuenientiam non discernat, quo pacto dixit Aristoteles libro 2. *Post. cap. ultimo*, & lib. 2. *Topic. cap. 2.* sentire esse aliquo modo iudicare, & hoc in lib. cap. 2. text. 138. visu nos dijudicare tenebras, & lumen: de quo etiam iudicio loquitur D. Augustinus lib. 6. *Musicae* cap. 4. & de vera religione cap. 32. & 33. cùm ait sensibus esse naturalia quædam iudicia, quibus sensibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. *distinct. 24. quæst. 2. circa 3. princip.* interpretatur illud ex cap. 12 libri Iob. Non ne auris verba dijudicat? Secundò accipitur iudicium pro cognitione item simplici, qua tamen & obiecti cõuenientia, & cognatio, atque discrimin inter res aliquas dignoscitur. Tertio pro iudicio enuntiatiuo. Quibus positis dicimus, ethi iudicium tertij generis non sit in nobis absque propositione: iudicium tamen primo, & secundo modo sumptum absq; illa dari. Talia verò esse iudicia, quæ ad sensum communem pertinent.

Secunda conclusio. Phantasia potest ex utroque termino singulari propositiones conficere, & circa singularia ad illius obiectum pertinentia discurrere. Hæc est D. Thomæ 1. part. quæst. 78. art. 4. ad 5. & in opusculo de potentijs animæ cap. 4. & in secunda secundæ quæst. 47. art. 3. & Caietani ibidem, Gregorij in 1. *distinct. 3. quæst. 1. art. 1.* Capreoli in primo distinctione trigessima quinta quæst. 2. & in 3. *dist. 36. quæst. vnica art. 3. ad 4. principale.* & 4. *dist. 10. quæst. 4. art. 3.* Marsilij in 2. quæst. 16. c. 1. Gabrielis quæst. 1. Prologi art. 2. Alensis 2. p. quæst. 67. m. primo, Cameracensis quæst. 3. Prologi art. primo Soncinatis 10. *Metaph. quæst. 16.* Ferrariensis hoc in lib. quæst. 9. Auerrois 2. huius operis com. 62. Auicennæ lib. 6. *Natur. part. 4. cap. 2.* & aliorum

Docet ergo D. Thomas locis citatis vim cogitatricem (quam nos à phantasia non distinguimus) eam in homine habere excellentiam, ut componat, & diuidat, ac syllogismo è terminis singularibus composito vtatur: non quasi, ut paulò antè diximus, id merito sensitiuæ partis obtineat, sed ex defluxu rationis, quia hæc potentia ex eadem anima rationis particeps, tanquam ex eodem fonte dimanat, eique proximè coniungitur quoad fas est sensitiuæ parti; vnde est quod intellectus

Arguitur cõtra.

Respondetur.

Triplex assignatur iudicium.

2. Assertio
Compositio diuisio, ac discussus phantasiæ non negatur circa singularia.

Intellectus ratio vniuersalis, cogitativa ratio particularis appellatur.

ratio

ratio vniuersalis, cogitativa ratio particularis, & intellectus passiuus dici consuevit; vt etiam D. Thomas quaest. 81. art. 3. primae partis, & in quaest. de anima art. 13. animaduertit, habeturque ex Aristotele lib. 3. huius operis cap. 5. text. 20. Probari autem haec opinio ex eo potest, quia vt appetitus sensitivus in homine ob copulationem, quam cum voluntate habet, & quia ex eadem anima rationali oritur, non nihil participat libertatis, vt communis Theologorum & philosophorum doctrina statuit; ita consentaneum est, vt cogitativa ex intellectricis potentiae consortio aliquid rationis adipiscatur; praesertim cum supremum inferioris naturae soleat attingere infimum superioris, vt D. Dionysius 7. c. de diuinis nominibus ait. Accedit testimonium Aristotelis lib. 1. Metaphysic. cap. 1. & lib. 2. Post. cap. vlt. vbi memoriae sensitivae ratiocinationem concedit, & in lib. de memoria, & reminiscencia cap. 2. vbi affirmat reminiscendi actum, quem sensitivae memoriae attribuit, esse veluti syllogismum, quo vnum ex alio disquiritur. Vnde D. Thomas, qui memoriam a cogitatrice disjungit non solum cogitatrici potentiae, sed etiam memoriae praedictum discursum attribuit, vt constat ex ijs, quae tradit loco citato primae partis.

Probatur af-
fectio.

Obiecto.

Dilutio.

Obijciat tamen aliquis. Homo vt prius natura est sensitivus, quam rationalis; ita sentiendi, quam intelligendi vim prius natura consequitur; atque prius origine phantasia ab animo oritur, ac perficitur, quam intellectus: non potest ergo phantasia ex consortio, & de fluxu rationis, quae in eo naturae momento non dum est, eam quam dicimus, praerogatiua fortiri. Sed occurrendum, quemadmodum rationalis animus prius natura accipit esse, quam corpori vniatur, ita prius natura fluere ab eo potentias, quae ipsi inhaerent, nec dependent a corpore, quam eas, quae ab eo non dimanant, nisi post coniunctionem cum materia, in quam recipiuntur: sicque non prius natura oriri phantasiam, quam intelligendi vim. Nec refert quod illud animae, quicquid sit, a quo partiatim sumitur gradus sensitivi, antecedit natura id, a quo sumitur gradus rationalis. Alia namque est conditio illius, cum secundum se non pendeat a corpore: alia facultatum sentientium, quae cum in organo insint corporeo, necessario vt orientur, animae cum corpore vniionem praerogant: atque adeo quoad actualem emanationem posteriores natura sunt facultatibus spiritualibus, quarum ortus eam copulationem minimè requirit.

A R T I C V L V S III.

SOLVTIO ARGVMENTO- rum primi articuli.

Ad 1.

Nunc ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad primū dicimus maius quodammodo esse reflecti supra suum actū, & cognoscere proportionem mediorū ad finem, quam cōponere &

& diuidere, quia cognitio illa mediorum solum competit potentiae humanarum actionum directrici, qualis est intellectus: reflexio etiam praeter libertatem requirit exemptionem à materia, quam non habet potentiae corporeis organis affixae. Alij tamen inquirunt, vt phantasia humana propter coniunctionem intellectus componit, & diuidit, ita non esse absurdum eidem reflexionem aliquam supra suum actum concedere. Sed prior solutio communi sententiae magis congruit. Ad secundum dicito copulam praedicti cum subiecto, formaliter sumptam esse relationem quandam rationis, materialiter autem esse ipsos terminos, inter se iunctos: vt à phantasia propositio formetur, sat esse percipi ab illa copulam materialiter, nec oportere, vt ab eadem concipiatur relatio illa; quemadmodum nec relationes, quae consequuntur actus quosdam voluntatis, existunt in eisdem actibus, sed in intellectu concipiente. Quicquid velit Scotus in primo distinctione 45. quaestione vnica, cuius opinio alibi confutanda erit. Ad tertium respondemus, vt phantasia assensum praestet alicui propositioni, non opus esse vt ipsam propositionem, suumque actum formaliter, & expresse cognoscat: cum nec ipse intellectus, dum propositionibus à se formatis assentitur, necessario intelligat suos illos actus. Nimirum sat est potentiam ferri per iudicium in obiectum à se cognitum: esto in actus ipsos cognoscendi expresse non tendat. Ad quartum negandum est quod assumit. Non enim necesse est principia illa cognosci à potentia, quae tantum discurret ex singularibus; sed ab intellectu, qui conficit ex terminis vniuersalibus syllogismos, ad quos regulae illae, & communia principia spectant. Ad vltimum, dic Aristotelis sententiam eo loco tantum esse soli intellectui per se conuenire compositionem, diuisionem, & discursum. Quod non obstat quominus idem in gradu aliquo inferiori competat etiam phantasiae non per se, sed ob coniunctionem cum intellectu. Ex qua etiam solutione colliges non esse cur phantasia hominis distinguatur specie ab equi phantasia: quia cum eiusmodi operationes non per se, ac per id quod est proprium sensitivae partis, sed ex accidente, & alterius beneficio ei competant, nequaquam inde naturae distinctio rite arguitur, vt animaduertit Diuus Thomas prima parte quaestione 78. articulo quarto in responsione ad quintum argumentum.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad vltimam.

Phantasia hominis non differre specie à phantasia brutae

Capitis

Capitis Quarti Explanatio.

RABES tertij libri principium hinc fecere: Græci verò interpretes tertio ab hinc capite, quorum nos secuti fuimus sectionem. Postquam igitur Aristoteles de sensitivis animæ potentijs tam externis, quàm internis differat, nunc ad aliam de anima considerationem, quæ multo sublimior est, ascendit. At verò agendū sibi de ea animæ parte, quæ cognoscit, & sapit, hoc est de intellectu; de quo duo proponit explicanda. Alterum est quo pacto à cæteris animæ potentijs distinguatur. Alteram quomodo fiat intellectio.

Quid p partem animæ intelligat Aristoteles.

a De animæ autem ea parte. Philoponus per animæ partem significari putat animam intellectivam, quæ est pars, id est, species quædam animæ. Simplicius, Themistius, Divus Thomas, & alij, quorū interpretatio germanior est per partē designari inquit animæ facultatē, seu potentiam, quæ est intellectus, per quem anima intelligit, & sapit. De hoc verò disputandum sibi inquit siue sit separabilis, magnitudine, id est re ipsa, & subiecto; siue non sit subiecto separabilis, sed ratione tantum. Hoc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quæ tractanda statuit, controuersia de intellectu separatione parum facere videtur. Vel quia utcumque res habeat, duo illa de intellectu necessariò consideranda sunt. Philoponus, & Simplicius aiunt Aristotelem hisce verbis suum proponere institutum, ita ut tria explicare velit, quorum primum sit an intellectus possit separari, nec ne. In quo tamen ipsi dissentiunt; dū Philoponus quæstionem hanc intelligit de separatione à corpore, ut sit sensus an intellectus sit separabilis magnitudine, id est an sit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus subiecto, & loco à cæteris animæ potentijs abiangatur, ut Plato credidit. Magis tamen placet, ut dicamus Aristotelem tantū duo illa, quæ diximus, examinanda proponere.

C A P. IIII.

DE a anima autē ea parte, quæ cognoscit, atq; sapit, siue sit separabilis, siue non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandū deinceps est quā differentiam habet, quoque pacto tandē sit intelligere. b Si igitur ipsum intelligere sit, ut sentire, aut pati quoddam, erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale. c Vacare igitur ipsam passionem, sed formæ susceptivā esse oportet: & potentia talē, sed non illā esse, & similitudinē subire cū sēsū ut quæadmodū se habet ad sēsibilia sensus, sic se habeat ad intelligibilia intellectus. d Quare necesse est ipsū cū vniuersa intelligat nō mistū esse, sicut Anaxagoras dixit, ut superet, atq; vincat, id est, ut cognoscat, atq; percipiat: alienum namq; cū apparet iuxta, prohibet atq; seiungit. Quo fit, ut neq; vlla sit ipsius natura, nisi ea solum, quæ passibilis est. e Is igitur qui intellectus animæ nuncupatur

Text. 1.

Text. 2.

Text. 3.

Text. 4.

Text. 5.

C dico

tione à corpore, ut sit sensus an intellectus sit separabilis magnitudine, id est an sit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus subiecto, & loco à cæteris animæ potentijs abiangatur, ut Plato credidit. Magis tamen placet, ut dicamus Aristotelem tantū duo illa, quæ diximus, examinanda proponere.

b Si igitur ipsum) Omissa interpretum discrepantia; huius loci sententia esse videtur; quoniam intelligere se habet ut sentire (sunt enim valde cognata) quemadmodum sentire est pati, aut si nolis passionem vocare, quidpiam aliud tale est; ita & intelligere. Nec enim aliquod horū passio propriè nominatur: cū hæc propriè tantum cadat in ea, quæ interitum subeunt.

In tribus conuenire intellectu cū sensu.

c Vacare igitur.) Ex similitudine, quæ inter sensum, & intellectum est, colligit tria in intellectu dari, quæ in sensu reperiuntur. Primum est intellectum esse expertem passionis, eius videlicet, quæ corruptionem infert. Secundum, intellectum esse natura aptum ad recipiendas formas siue rerum imagines. Tertium, intellectum esse formam potentia, non actu; ita ut quæadmodum materia ex se est pura potentia in genere naturalium, ita intellectus in genere intelligibilium; quandoquidē ex se nullis rerum imaginibus cōsignatus est, cōsignari tū ipsi potest. Quod autē adiecit ut quæadmodum se habet, sensus etc. Cōprehensio quædā est omnium, in quibus intellectus, cū sensu cōuenit.

Intellectum possibile non esse quid corpoream

d Quare necesse est.) Declarat naturam intellectus possibilem docere illum nec corpoream esse, nec rebus corporeis mistum, aut ex ijs concretum. Vbi aduerte antiquorum non nullos putasse intellectum ex omnium principijs coaluisse, ut intelligeret omnia, quod fuit dogma Empedoc. Cōtra vero Anaxagorā censuisse intellectum esse cuiusdā simplicis nature, nihilq; rerum corporearū in se habere. Huius verò sententiæ cōmendat hoc loco Aristot. aitq; cum intellectus omnia intelligat, esse in potena

potentia omnia, idest ad recipiendas omnium intelligibilium imagines & eis quodammodo dominari. Nam si quid eorum esset, percipere omnia non posset, quia ut cum alienum quid est in potentia, synceram aliorum perceptionem impedit, sicuti patet in gustu, cuius si organum bilioso humore affectum sit, aliarum rerum sapores non dignoscit: ita si aliquod corpus esset intellectui connaturalis, vel potius si intellectus esset alicui corpori tanquam organo congenitus, certe ne omnia intelligeret, impediretur. Porro quam vim habeat hac probatio Aristotelis, & quo pacto intelligi debeat id, quod est intus, impedire potentiae cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit a nobis declaratum.

Intellectum esse omnia potentia.

Lib. 2. c. 1. q. 2. art. 2.

e Is igitur.) Ex eo quod intellectus non agens, sed is cuius est intelligere, idest, patiens, est potentia omnia intelligibilia, infert Aristoteles debere eum antequam intelligat nihil esse actu eorum, quae intelligere potest, & nequaquam additum esse organo corporeo: tum quia oporteret corporeis affici qualitatibus, tum quia esset ei deputatum in corpore aliquod organum, sicuti & ceteris corporeis facultatibus: quod constat non ita esse.

Intellectus patiens nulli corporeo organo est additus.

f Atque bene, recteque.) Quia intellectus est in potentia ad rerum formas, siue imagines recipiendas, colligit probe dictum fuisse a Platone animam esse locum formarum, idest species,

quibus cognitio fit, in ipsa anima codi. Quod tamen non de omni anima, sed de sola intellectuaria affirmandum est. Et de hac ipsa non quasi rerum imaginibus a primo ortu consignata sit, ut existimavit Plato, unde & nostram disciplinam, nihil aliud esse, quam reminiscenciam, credidit. Sed quia eiusmodi imagines ministerio, & interuentu tam externorum, quam internorum sensuum intellectui illabuntur.

Anima secundum Platonem formarum locus dicitur.

Text. 6.

(Dico autem nunc eum, quo ratiocinatur anima, & existimat) nihil est actu prorsus eorum, quae sunt ante quam intelligat ipse. Quocirca neque cum corpore mixtum ipsum esse consentaneum est rationi; qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & instrumentum aliquod ipsius esset, profecto, sicut est sensus, nunc autem ipsius nullum prorsus est instrumentum.

Text. 7.

f Atque bene, recteque, censent qui formarum locum animam inquiunt esse: attamen neque tota est locus, sed intellectuaria, neque est actu, sed potentia forma. Atqui passionis vacuitatem non simile esse sensitiui atque intellectiui, patet in sensuum instrumentis, atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehementer sensibili sentire non potest: auditus namque non audit sonum post magnos sonos, & visus non videt, atque odoratus non olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto, non minus sanè, sed magis percipit, intelligitque inferiora, sensitiuum enim non est sine corpore: at intellectus ab eodem est separabilis

g Atqui passionis.) Quia superius docuerat neque sentiendi, neque intelligendi, actum proprie passionem esse, nequis putaret sensum, & intellectum eandem a passione vacui-

ratem sortiri; declarat quidnam inter utrumque sit discriminis. Etenim cum vehemens sensibile percipitur, consuevit impediri sensus ne interim alia dignoscatur, & aliquando rei sub sensum cadentis scrimoria organum labefactatur, ac potentia leditur, vel etiam extinguitur, ut iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Praeterea, qui in aliquo praecellente obiecto ut sole sentiendo a liquandiu occupatus fuit, subinde minora sensibilia minus discernit. Quod tamen intellectui nequaquam accidit. Nam quo res nobiliores, & altiores percipit, eo ad minores cognoscendas magis acuitur. Causa verò cur a vehementer sensibili sensus laedatur, est quia sensus inhaeret organo corporeo, cuius temperamentum ab externo agente mutari, soluique potest.

Intellectum non ledi obiecto

h Factus autem vnum quodque.) Egit de intellectu in potentia, disputat nunc de intellectu in actu, docetque bifariam posse intellectum in actu esse. Vno modo cum iam obtineat species, quibus cum libuerit, uti valet, sicuti is, qui comparauit habitum scientiae, ex quo scientiae actum potest elicere. Altero quando ex speciebus antea comparatis prodit in actum intelligendi. Est autem discrimen inter alios actus: quia dum intellectus est in primo, adhuc manet in potentia ad secundum: cum verò iam ad secundum peruenit, in actu perfecto existit, nec iam dicitur esse potentia: ac tum seipsum potest cognoscere, quia cum intellectus in hoc vitae statu non nisi supra suum actum reciprocando se ipsam tandem cognoscit, tum demum censetur semetipsam posse intelligere, cum intelligendi actum exercet. Qua de re in progressu copiosius.

Bifariam dicitur intellectus esse in actu.

i Cum autem aliud sit.) Ut doceat ad quam potentiam, sensitiuam ne, an intellectuam pertineat cognitio rei vniuersalis, & singularis; monet prius inter rem singularem,

Discrimen
inter rem vni-
uersalem, &
singularem.

Quæ poten-
tia rem sin-
gularem, quæ
verò vniuer-
salem perci-
piat.

Quæ poten-
tia rem sin-
gularem, quæ
verò vniuer-
salem perci-
piat.

Ut res separa-
biles sūt à ma-
teria ita se ha-
bent ad intel-
lectum.

1. Quæst.
Qua ratione
intellectus pa-
tiatur ab ob-
iecto,

& vniuersalem discrimen esse. Aliud est enim hæc singularis magnitudo, aliud esse magnitudinis, idest, magnitudo in communi; aliud hæc aqua, aliud aqua in communi. Nimirum quia hæc magnitudo concernit hanc materiam singularem, cui inhaeret, à qua abstrahit communis magnitudo. Item hæc aqua inuehit secum hanc materiam singularem, ex qua constat; quam tamen non inuehit aqua communis. Monet tamen hoc genus discriminis non eodem pacto se se habere in omnibus reb9: quandoquidem non omnes materiam sicut tanquam partem, sicut tanquam subiectam important. Dubitat ergo num diuersa animæ parte, seu facultate, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus esse carnis, idest, carnem communem, & carnem singularem, quæ non consideratur sine hac materia, quemadmodum neque simum sine materia talibus affecta accidentibus. Docet verò animam humanam cognoscere quidem rem singularem, eamque sensibilem sensitua potentia: vniuersalem verò vel potentia separabili; idest diuersa realiter, vel re quidem vna, sed secundum rationem diuersa: & quæ se habeat ad se ipsam vt linea inflexa ad se metipsam rectam. Sicut enim cum inflexa magnitudo in rectum porrigitur, eadem met linea, quæ antea flexa, seu curua erat, fit recta, neque tamen à se realiter, sed ratione tantum differt: ita fortassis nec enim hæc propositam controuersiam ex toto dirimit, se se habet fa-

cultas, qua vniuersalè, & qua singulare sensibile cognoscitur. Alij volunt hanc curuæ & rectæ lineæ similitudinem afferri ab Aristotele ad significandam singularia sensibilia intelligi à nostro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem libro 1. Physicorum cap. 1. quæst. 4. art. 1. & 3. explicuimus; eandem quæ in progressu discutiemus. Qui enarra- torum in hoc loco explicãdo disidia lege. e voluerit, consulat Themistiũ, Simplicium, Philoponum, Auerroem, D. Thomam, & M. Albertum.

K Rursus in hisce.) Quod in naturalibus asseruerat nunc accommodat Mathem-

maticis, quorum ratio licet abstracta à materia sensibili: habet nihilominus suo modo materiam. Rectum enim, quod & Mathematicum est, quasi simum est: quia vt simum importat nasum vt materiam; ita rectam rationem continui. Quo fit vt quemadmodum in physicis aliud est natura communis, & aliud singularis, (aliud inquam ratione) ita & in Mathematicis, vt, exempli gratia aliud est hæc linea recta, aliud dualitas, quam ponamus nunc cum Platone esse ipsam rectæ lineæ quidditatem. Plato enim aiebat numeros esse rerum Mathematicarum naturas; vnitatem, quidditatem esse lineæ; dualitatem verò lineæ rectæ: oportet ergo, inquit Aristoteles, singularia, & vniuersalia in Mathematicis ad sui cognitionem diuersam potentiam exigere, sicuti & in naturalibus. Nequis verò ex dictis colligeret eodem prorsus modo naturalia, & Mathematica intelligi; subiicit vt res separabiles sunt à materia, ita se habere ad intellectum. Vnde illa, quæ re ipsa à materia sensibili abiuncta sunt, solo intellectu percipi queunt, vt intelligentiæ. Quæ autem à materia sensibili non re ipsa, sed sola consideratione auulsa sunt, ea absque materia sensibili percipiuntur, non tamen absque intelligibili. Naturalia verò percipiuntur secundum abstractionem à materia singulari; non autem ex toto à materia sensibili: concipimus enim hominem, vt ex carnibus, & ossibus constat, abstrahendo tamen considerationem ab hisce numero carnibus, & ossibus.

I Dubitabit autem.) Quia dixerat superius intellectum pati ab obiecto, sicuti & sensus; quærit qua ratione id fieri possit. Nam intellectus simplex est, nullamque habet communem cum aliquo materiam, & nihil patitur, nisi quod materia præditum est, vt constat ex ijs, quæ in libris de ortu, & interitu tradita sunt, quoniam modò intellectui vlla passio inferri poterit?

h Tactus autem vnumquodque perinde, atq; is, qui dicitur actu sciens, quod quidem tum accidit, cum ipse per se ipsum operari potest: est quidem, & tunc quodammodo potentia, sed nõ perinde vt erat antea quàm didicisset, vel inuenisset. Atque tunc se ipsum etiam intelligere potest. Cum autem aliud sit magnitudo, aliud magnitudinis esse, & aliud aqua, aliud aquæ esse, & in alijs itidẽ multis (non enim vniuersis hic modus accommodatur, sed sunt in quibus hæc ipsa sunt eadẽ, nõ diuersa) aut alia sanè, aut parte quidem eadem, sed aliter se habente, carnẽ & esse carnis discernit: caro namq; nõ est sine materia, sed perinde, atq; simũ hoc, est in hoc. Sensitua igitur parte calidum discernit, & frigidum, quorũ quedã est ratio, caro: alia vero esse carnis discernit: aut separabili: aut se se habẽte ad seipsã, perinde atq; se se habet cum extensa fuerit linea flexa. K Rursus in hisce, quæ in abstractione consistunt, eadem esse videntur: rectum enim se habet vt simum: est enim ipsum cum continuo semper. Quod si quidditas sit diuersa, aliud est

Text. 9.

Text. 10.

Text. 11.

De distinctio-
ne inter mate-
riã sensibile
& intelligibi-
lem lege, si
placet, quæ
scripsimus in
proem. Phys.
q. 1. art. 4.

m Præterea

in Præterea ambiget.) Alteram proponit quæstionem, videlicet, an intellectus ipse intelligibilis sit. Nam si est intelligibilis, id erit, vel quatenus intellectus est; vel quatenus participat aliud, quo fit intelligibilis. Si primum, certè omne, quod intelligitur, erit intellectus. Nam reduplicatio, ex Dialecticorum doctrina cap. 4. & 5. libri 1. Posteriorum, conuertitur in propositionem vniuersalem simplicem; vt si homo quatenus animal, est sensus particeps, omne sensus particeps erit animal. Si secundum, iam ergo intellectus non erit simplex, sed compositus ex propria natura & ea, quam participat, vt fit intelligibilis. Quare cum vtunque absurdum sit: quandoquidem intellectus simplex est; & non omne, quod intelligitur, est intellectus, negandum videbitur intellectum intelligibilem esse.

in At enim ipsam pati.) Diluit priorem controuersiam ex distinctione quadam passionis proposita libro 2. huius operis cap. 5. text. 57. Est enim duplex passio, altera secundum contrarias qualitates, quæ tantummodo rebus interitum subeuntibus conuenit, vocaturque corruptiua: altera, qua pati dicimus ea, quæ proprium actum, & perfectionem suscipiunt absque vlla noxa, aut interitus periculo, quæ perficiens appellatur. Ex his autem passionibus prior semper requirit materiam; posterior verò non item; atque hanc subit intellectus, cum intelligit: quia tunc deducitur in actum, & perfectionem sibi accomodatam. Est enim ex sua primæua origine in potentia omnia intelligibilia, quatenus ex se nullius rei habet ingenitam notionem: & tamen res omnes progressu temporis accedere studio, & doctrina intelligere valet: quemadmodum tabella ante scriptionem, aut picturam nihil actu continet eorum, quæ in ipsa exarari, pingi uel queunt: sed solam potentiam, & aptitudinem ad excipiendum quicquid in ea scribentis, pingentis uel manus expresserit. Est hic locus aduersus Platonem, qui in Menone, Phædro, aliisque in locis docuit nostros animos antequam in hæc caduca, & moribunda corpora descende-

profectò esse recti, aliud ipsum rectum, vt ibi sit enim dualitas. Quare fit, vt hæc etiam alia, vel alio modo se se habente parte discernat. Omnino igitur vt res separabiles sunt à materia, sic se se habent, & ea, quæ sunt circa intellectum ipsum. 1. Dubitabit autem non iniuria quispiam quonam modo intelliget intellectus, si ipse quidem simplex sit, ac passionis expers, nihilque habeat cum vlla re prorsus commune, sicut Anaxagoras asserit, intelligere autem pati quoddam sit, vt diximus: quo namque quippiam est vtrisque commune, hoc nimirum alterum agere, alterum pati videtur. in Præterea ambiget quispiam, si ipse etiam intelligibilis sit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus, nisi alia ratione sit intelligibilis ipse, intelligibile autem vnum quoddam est specie, aut aliquid ipse mistum habebit, quod ipsum intelligibilem perinde atque cætera facit. in At enim ipsum pati diuisum est prius vna quadam ratione communi, Atque intellectus potentia quidem est quodammodo intelligibilia ipsa, actu verò nihil est eorum ante-

rent, omnium rerum notiones in se consignatas habuisse, sed contagione corporis, & quasi tetri carceris insolentia in obliuionem superioris intelligentiæ delabi: reminisci tamen discendo; atque ita omnem nostram disciplinam, recordationem quandam esse. Hunc errorem ex instituto contutabimus initio libri primi Posterioris analyticos, vbi eius meminit Aristoteles.

o Est autem intelligibilis.) Explicat posteriorem quæstionem, cuius enodatio vt percipiatur, aduertendum est entia immaterialia dici per se intelligibilia, non ita verò materialia. Etenim materialia vt sub intellectum cadant, oportet materiam quodammodo exuere, vt intellectui similia euadant, quod assequuntur, cum per species intelligibiles, quæ immateriales sunt, intellectui representantur: immaterialia verò cum iam ex se materia vacent, etsi requirant species intelligibiles, quibus se se intellectui obijciant: non tamen eas exigunt, vt materiam deponant magisque intellectui assimilentur. Respondet ergo Aristoteles propositæ quæstioni, vt Philoponus interpretatur intellectum ipsam intelligibilem esse, nimirum per se, quemadmodum & cætera omnia, quæ per se intelligibilia sunt, cum immaterialis sit. Nam in ijs, quæ materia carent, idem potest esse & intelligens, & intelligibile. Quin etiam, inquit, & contemplatiua scientia, id est mens, pro vt contemplatur, & res, quæ sub contemplationem cadit, idem sunt; nimirum quatenus res intellecta, per suam speciem vnitur intellectui, & vnum quodammodo cum ea fit. Duo hic aduerte, alterum est: licet Aristoteles priuatim de intellectu speculativo asseruerit ipsum esse idem cum re intellecta, non tamen id negare de intellectu practico, si conferatur cum suo obiecto; cum vtrouique eadem sit ratio. Alterum est, non immaterialia tantum, sed ea etiam, quæ materiam habent, esse

2. quæst.
An intellectus
sit intelligibi-
lis.

Responso ad
1. quæst.

Passio duplex
corruptiua &
perficiens.
Perficiens so-
la conuenit
intellectui.

Text. 12.

Text. 13.

Text. 14.

Locus cõtra
Platonem.

Responso ad
2. quæst.

Quo pacto
sint idẽ intel-
lectus, & res
intellecta.

Immaterialia
cognata ma-
gis sunt intel-
lectui, quam
materialia.

esse idem cum intellectu ratione formarum intelligibilium, quæ vice obiecti funguntur: quamquam illud interest, quod immaterialia multò maiorem habent cum intellectu, qui immaterialis etiam est, cognationem, quam ea, quæ cum materia coniuncta sunt.

Ad eam verò rationem, qua ostendi videbatur, si intellectus per se intelligibilis sit, omne per se intelligibile esse intellectum: respondendum est illam Dialecticorum regulam de instantium predicatis intelligi, quæ per se primò & adequatè subiectis coniungitur, quo modo se habet sensus particeps comparatione animalis, ei enim primò & per se competit, ut patet, & cum eo etiam rectè precatur. At esse per se intelligibile non ita conuenit intellectui, sed nature immateriali in comuni acceptæ, sub qua intellectus continetur.

p Sed cur non semper?

Queritur cum mens ipsa sit intelligens, & quod intelligitur, cur se ipsam non semper intelligat. Huius rei causam perquirendam esse inquit, nec eam in presenti explicar. Ea verò est, quia mens non se intelligit per se, sed supra suum actum se ipsam reflectendo: in quam reflexionem non semper incumbit; cum nihil sit, quod ei ad id necessitatem inferat. Græci interpretes aiunt causam esse unionem, & conjunctionem cum corpore, quæ efficit ut sepe ea consideret, quæ sunt cum materie sæpe coniuncta, non autem se ipsam, & alia, quæ sunt per se, & acta intelligibilia.

Cur mens non
semper se in-
telligat.

Materialia en-
tia potestate
tantum esse
intelligibilia

q In ijs autem. Redit ad superiorem questionem aiens materialia entia non esse per se intelligibilia, sed potestate duntaxat, nimirum quatenus sunt in potentia, ut deposita quodammodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium specierum, quibus intellectui representantur. Unde colligit non conuenire eis vim intelligendi quia hæc immaterialis est, & per se intelligibilis. Cum autem materialibus negat intellectum, loquitur de ijs, quæ omni ex parte materialia sunt. Nam homo materialis est, & tamen intellectu pollet.

antequam intelligat ipsa. Oportet autem in ipso nihil esse perinde atque in tabula nihil est actu scriptum antea quam in ipsa scribatur: hoc enim in ipso, sit atque accedit in intellectu. Est etiã intelligibilis & ipse, ut intelligibilia cuncta. Nam in hisce quidẽ, quæ sine materia sunt, intelligens, & id quod intelligitur idẽ est, etenim idẽ est contemplatiua scientia, & id quod ita sub scientiã cadit. Sed cur non se per intelligit, consideranda est causa. q In ijs autem, quæ materiam habent vnũquodque intelligibilium potentia est. Quare illis quidem non inerit intellectus: nam intellectus talium potentia sine materia est; ipse autem intelligibilis rationem subibit.

Text. 15.

Text. 16.

Capitis Quinti Explanatio.

Vm a autem.) Differuit hætenus de intellectu patiente, seu possibili, quem statuit ex se esse in potentia ad rerum cognitionem, & scientiam comparandam: accedit nunc ad inuestigationem, contemplationemque alterius intellectus, quem agentem vocant, quod eius officium non sit pati, sed agere duntaxat transmittendo rerum intelligibilium simulacra, seu species in patientem ad intellectionem perficiendam.

Probat dādū esse intellectū agentem.

Ut ergo intellectus agentis necessitate comprobet, statuit huiusmodi cōclusionē. Necessè est in anima esse partem vnã, quæ sit potentia, & patiatur, alteram, quæ sit actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, idest in omni effectu

C A P. V.

CVm a autem in omni natura sint quedam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies est, quod id esse patet, quod est potentia illa cuncta, alterum verò causa est & efficiens omnia nimirum efficiendo, atque agēdo

Text. 17.

& re producta, duo inueniuntur principia: alterum, quod sit potentia, & materia, seu quasi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod sit actu, & efficiat, potentiamque ad actum, & perfectionem promoueat, & se habeat quasi ars ad materiam sibi subiectam. Cum ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi; oportet dari in ea facultatem vnã

nam, quæ disponatur, recipiatque præparationem ad istiusmodi effectum, & hæc facultas est intellectus patiens: alteram, quæ dispositionem inuocat, ac præparet: hæc autem est intellectus agens. Disponitur autem patiens recipiendo species intelligibiles, quæ sunt principia intelligendi: disponit agens producendo eiusmodi species à phantasmatis, quæ apte collustrat quasi præfulgidam lumen ad eum modum quo externa, & materialis lux colores illuminat, eosque actu visibiles reddit, cum ante lucis aduentum potestate duntaxat visibiles forent. Hæc quo pacto intelligenda sint progressu exponemus.

Agens intellectus disponit patientem.

b Et is intellectus, declarat quæ sit natura intellectus agentis, ac nonnulla eius attributa subiicit. Primum est esse separabilem, idest, non affixum organo corporeo, ut sunt materiales potentie. Secundum, esse immixtum, idest, non concretum ex perceptis corporibus, ut Empedocles, Democritus, & alij quidam veterum philosophorum arbitrabantur. Tertium, vacare passione, nimirum quæ corrumpat, aut aliquo modo lædat. Hæc ex eo confirmat, quia agens nobilius est patiente, & efficiens præstatius quam materia. Cum igitur superiora attributa intellectus patienti cõueniãt, ut ex ijs, quæ superius disputata sunt, constat; equo iure agenti competent.

Attributa intellectus agentis.

c Scientia autem ea, Sci entiam in actu, ut interpretes aduertunt, appellat hoc loco Aristoteles intellectum, cum actum intelligendi exercet. Hanc autem intellectam, qui agens non est de quo paulo ante loquebatur, sed patiens, comparat cum ipomet, dum est in otio, & in potentia duntaxat ad intelligendam. Docet ergo intellectum in actu esse idem cum re intellecta

Intellectus dicitur scientia in actu.

quod qua ratione verum sit, superius exposuimus. Deinde intellectum potentia in vno eodemque homine esse priorem tempore, quam intellectum in actu. Siquidem anima non confectim in ipso ortu, sed aliquanto post tempore sciendi actum edit: verum si absolute loquamur, non esse intellectum potentia priorem. Quod idem Aristoteles addit, quia credidit mundum, & utrunque intellectum, atque actus sciendi ab æterno existisse, nec otium nec actum sciendi si de his indefinite loquamur se antecessisse, cum quamlibet intellectionem præcesserit vacatio, & quamlibet vacationem intellectio.

An intellectus in potentia præcedat intellectum in actu.

d Separatus verò. Docet intellectum tam agentem, quam patientem secundum id, quod est idest secundam suam naturam, & rationem esse separatam, idest non additum corpori, aut alicui eius organo; proindeque immortalem esse, & extincto corpore superstitem manere. Neque officit inquit, quod post hanc vitam recordatio non est; hæc enim pertinet ad organicam potentiam nimirum ad imaginationem, non ad intellectum, in quem passio corporea non cadit: imaginatio autem (hanc ut interpretes exponunt, intellectum passiuum appellat) extinguitur vnã cum corpore, sine illa verò iam mens nihil eo modo, idest, reminiscendo intelligit. Hic aduerte non omnem recordationem extincto corpore deperire, sed eam duntaxat, quæ sit interuentu imaginationis. Nam quod nullo pacto negandum sit manere aliam, quæ sine intellectu perficitur, ostendimus in

Utrique intellectum esse immortale.

libris Paruorum Naturalium.

Text. 18.

agendo talem subiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam subit, necesse est & in anima differentias has easdem inesse. Atque quidam est intellectus talis ut omnia fiat, quidam talis ut omnia agat atque efficiat, qui quidem ut habitus est quidam & perinde atq; lumen, nam & lumen colores qui sunt potentia actu colores quodammodo facit.

Text. 19.

b Et is intellectus separabilis est & non mixtus passioneque vacat, cum sit substantia actus, semper enim id quod efficit, atq; agit, præstabilius est eo, quod patitur & ipsum principium omnino materia.

Text. 20.

c Scientia autem ea, quæ est actu, est idem quod res. Ea verò, quæ est potentia, in vno prior est tempore, absolute autem neque tempore, sed non nunc quidam intelligit nunc autem non intelligit. d Separatus verò, idest solus quod est atq; id solus est immortale perpetuum. Non autem recordamur, quia hoc quidam expers est passionis. Intellectus verò passiuus extinguitur, & sine hoc nihil intelligit.

Lib. de mor. c. 2.

QVAE

Q V Æ S T I O I.

V T R V M I N A N I M A H V M A N A
detur intellectus agens, an non.

A R T I C V L V S I.

D I V E R S A P H I L O S O P H A N -
tium placita.

Varie de agere intellectu opiniones.

1. Alexandri agentem intellectum esse Deum.

2. Auicennae esse substantiam separatum.

3. Simplicij, constituentis externos intellectus.

Vobis capitibus superioribus egit Aristoteles partim de intellectu possibili, partim de agente, rursusque de possibili differet ijs tribus, quæ proximè sequentur. Nos ad maiorè doctrinæ perspicuitatem de agente, qui natura & officio prior est, hoc loco disputabimus, postea verò separatim de possibili. Igitur in præsentis disceptatione magna fuit auctorum tam veterum, quàm recentium, tam Græcorum, quàm Latinorum, & Arabum discrepantia, ut hoc loco commemorat Philoponus, D. Bonaventura in 2. distinct. 24. quæst. 4. num. 42. M. Albertus in summa de homine, tractatu de intellectu agente, Henricus Gandauensis quodlib. 8. quæst. 12. Quidam arbitrati sunt dari intellectum agentem, non tamen animæ nostræ insitum, sed separatum. Alij eum ut minimè necessarium, ac superuacaneum omnino sustulerunt. Prima ergo sententia fuit Alexandri lib. 2. de anima cap. 20. & 21. existimantis intellectum agentem, esse intellectum vniuersalem omnium conditorem, hoc est, Deum, quod etiam Platonis dogma lib. 6. de Republic. fuisse creditur, qui intellectum agentem nostros animos cœlitus irradiantem comparauit soli, ut ex Themistio hoc in lib. refert D. Thom. 1. part. quæst. 79. art. 4. In eundem errorem lapsus fuit Priscianus Lydus asserens intellectum agentem non esse partem animæ, sed mentem primam, atque diuinam, vel ideam boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaphys. cap. 4. & in lib. Natur. parte 5. Auem Pace in epistola de lumine, & Græci cuiusdam Marini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium intellectum agentem esse substantiam quandam separatum, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroi in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaphys. tract. 4. qui errori errorem subnectens, aliòrum vestigia secutus, vnum omnium hominū finxit communem intellectum, ut alibi retulimus. Tertia simplicij, quæ sequitur Georgius Pachym. lib. 7. de anima, titulo 3. cap. 5. & 6. hi tres externos intellectus in homine constituunt; quorum primus, qui omnino externus sit, & diuisus, cognitionem vniuersalium pariat, alij duo

Lege Prisc. in lib. de phantasia & intellectu.

Lib. 2. huius operis c. 3. & 7. & 2.

duo eandem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea quod materialium rerum notitijs immiscetur, extra vagari dicitur, non se ipsum, sed materialia, & sensilia intelligens, alter, qui sit in actu semper, & in se ipso scientiae perfectionem obtineat. Quarta Plotini asserentis duplicem in nobis esse substantiam; vnā, quae semper intelligit, quam dicit esse intellectum agentem; alteram, quae nonnunquam otietur, quam vocat intellectum possibilem.

Plotini

Nulla tamen harum sententiarum veritati consentanea est. Nam tres priores, vt caetera earum absurda praetereamus, contra communem Philosophorum doctrinam constituunt totale principium functionis vitalis, cuiusmodi est operatio intellectus, extra ipsam animam; cum tamen nihil vitaliter operetur nisi per formam sibi inherentem, vt obijcit D. Thomas prima part. loco citato. Quarta vero praeter materiam, & formam ponit in homine duplicem substantiam, quod fictitiū est, & inauditū. Praeterea, absq; idonea ratione, ac contra experientiam facit intellectum agentem absque intermissione in opere versantem.

Confutatur
per dictas
opiniones.

His ergo explosis occurrunt ij, qui intellectum agentem dari negāt, in quorum numero est Durandus 1. sent. dist. 3. quaest. 5. & quidam Isaacus Philosophus Narbonensis referente Mirandula in suis conclusionibus, atque alij, quorum meminit Albertus M. in summa de homine quaest. de intellectu agente. Probat autem Durandus suam sententiam longo progressu rationum, quarum praecipua vis haec est. Vel intellectus agens poni debet, vt aliquid imprimat in phantasma, quo id habile fiat ad producendam speciem intelligibilem in intellectum patientem; vel vt ipse per se in eundem intellectum agat: sed ob neutram harum causarum constitui debet; frustra ergo ponitur. Assumptionē quoad priorem partem suadet, quia vel intellectus agens imprimat in phantasma qualitatem aliquam spiritalem, vel corpoream: non spiritalem, quia in re materiali non potest spiritale accidens inesse, siquidē vt habetur ex D. Dionysio, & ex lib. de causis, omne, quod alicubi recipitur, ad recipientis naturam accommodari debet: si corporeā, adhuc phantasma intra metas corporalium accidentium manebit, proindeque nihil nisi corporeum, & materiale gignet. Quod verò non oporteat agentem intellectum inducere, vt agat in possibilem, quae erat secunda pars assumptionis; probatur. Nam primum non requiritur ad illius intellectionem efficiendam, quia intellectio est operatio immanens, quae non nisi ab ea facultate, quam appellat, administrari potest: at intellectus possibilis est, qui intelligens nuncupatur.

Non dari
agentem intel-
lectum pro-
batur rati-
bus.

Secundò, idem ostenditur hunc in modum Anima rationalis interuentu phantasmatis, citra opem alterius facultatis potest gignere species intelligibiles, easque tribuere intellectui patienti. Igitur superuacaneus est intellectus agens. Probat assumptionem, quia si non posset, ideo fortasse esset, quia phantasma est imperfectius specie intelligibili; nullus autē effectus potest esse nobilior, quā sua causa. At enim quod haec ratio nihil momenti habeat, probatur; quia phantasma nō est princeps

a

Anima
rationalis

Si causa

causa speciei intelligibilis, sed instrumentaria tantummodo; princeps enim causa est ipsa anima, vel suppositum intelligens: at quod non oporteat instrumentum nobilioris naturæ esse, quam effectum, alibi Lib. 2. Phys. 6. 7. q. 5. a. 2. ostendimus. Quod si quispiam occurrat, esto causæ instrumentariæ non vniuersim debeant effectis excellere; tamen in re proposita non posse phantasmata, etiam vt instrumenta, concurrere ad effectum, de quo agitur, hoc est, ad promouendas species intelligibiles, quia entia immaterialia sunt alterius gradus, & ordinis, ad quem corporea, vt nec proportionē habent, ita nec instrumenti vim sortiri queunt: ideoque ad specierum generationem immaterialem causam necessariò adhibendā. Si quis, inquam, ita occurrat; is suo argumento reuincetur. Nam si quid concludit, etiam probat non posse phantasmata cum materialia, atque inferioris ordinis sint, concursum illum præstare ad producendas vnā cum intellectu agente species intelligibiles; quem tamen concursum aduersariæ partis assertores dandum esse profitentur.

3. Tertiò idem confirmatur, quia si daretur intellectus agens, oporteret etiam dari eundem in natura Angelica; itemque dari in nobis sensum agentem, qui patienti suppeditaret species rerum sensibilibus, ne idem simul ageret, & pateretur. Nec minùs etiam necessarium foret dari duplicem voluntatem; vnā agentem, quæ actiones ederet; alteram patientem, quæ easdem reciperet, quod tamen communis philosophorum schola negat. Postremò, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum; dabuntur duæ potentia intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod superfluum videtur; si posterius, concedendum erit intellectum possibilem esse agente præstantiorem; cum tamen Aristoteles hoc in lib. cap. 5. text. 19. docuerit semper id, quod agit, patiente nobilius esse; quod etiam approbat D. Augustinus 12. super Genesim ad lit. cap. 16.

Ultima

A R T I C V L V S II.

D A R I I N A N I M A H U M A na intellectum à gentem; & quid inter eum, & patientem sit discriminis.

Verum quod in anima humana necessariò dandus sit intellectus agens; communis est, veraq; assertio Peripateticæ scholæ, quæ statuit Aristoteles capit. 5. huius lib. text. 18. eiusq; interpretes ibidem, & Scholasticæ Theologiæ professores, partim in primo sent. distinct. 3. partim alibi. Henricus Gandauensis quodlib. 8. quæst. 12. Alensis secunda part. quæst. 69. memb. 2. D. Thomas prima part. quæst. 79. artic. 3. Heruæus in 2. distinct. 17. quæst. 2. Capreolus in 4. distinct. 49. quæstione 4. Ferrariensis libro secundo contra gentes capit. 76.

Auctores p
hac sententia

Hanc

Hanc assertionem loco citato confirmavit Aristoteles ex eo quia id, quod est in potentia, eget aliquo, à quo ad actum deducatur. Cum igitur intellectus possibilis sit in pura potentia necessario erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci possit: hæc autem est intellectus agens: hoc est, ut rem enucleemus; Cum intellectus possibilis, siue patiens à principio sit veluti nuda tabula, nec ullam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiusmodi imagines solius phantasmatis ministerio gigni queant, quia sunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi sua pertingere non valet; necessario danda erit aliqua spiritalis potentia, cui id munus tanquam principali animæ instrumento incumbat, ea verò potentia est intellectus agens.

Quòd verò hic intellectus non sit extra animam, sed ei insitus, ut naturalis eius potentia; & quòd non sit vnus tantum omnium phantasmatis assistens, eaque illustrans, sed quòd in singulis hominibus singuli dentur, demonstrat præter alios Diuus Thomas prima part. quæstione 79, artic. 4. & 5. idemque à nobis probatum fuit initio lib. 2. huius operis.

Illud verò nunc inter alia disquirendum occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam; videlicet, num is re ipsa, an formaliter tantum à patiente differat. Vtraque pars assertores habet. Prior D. Thomam 1. part. quæst. 54. art. 1. ad. 1. & quæst. 79. art. 10. & in 2. dist. 17 quæst. 2. art. 1. & in 3. dist. 14. quæst. 2. art. 1. & opuscul. 3. cap. 83. & lib. 2. cont. gent. cap. 77. & 78. eiusque sectatores. Item M. Albert. in summa de homine tract. de intellectu agente quæst. 6. Scotum in 1. dist. 3. quæst. 8. & alios non paucos, quibus hoc potissimum argumentum suffragatur. Namq; in cæteris rebus obseruatum est quoties aliqua duo ita sunt affecta, ut vnū efficienter præparet, disponatq; alterum ad illius operationem; semper id, quod disponit, distingui re ipsa ab eo, quod disponitur; Sic vniuersales causæ, ut intelligentiæ, & corpora cælestia distinguuntur à mundo elementari, quæ ad generationes rerum instruunt, ac promouent; sic ignis distinguitur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quæ refrigerat; color, cæteraq; obiecta sensuum externorum ab ipsis sensibus externis, quibus sui similitudinem inurunt; & sensus externi ab internis, ad quos rerum à se perceptarum species mittunt; atque ita in cæteris res habet. Quare consentaneum est, ut etiam intellectus agens, qui patientem per species intelligibiles ad intelligendum disponit, realiter ab eo differat.

Posteriorem sententiam amplexi sunt Maior in 2. dist. 16. quæst. vnica. Iacobus vit. quodl. 1. q. 12. Niphus lib. 1. de intellectu tract. 4. c. 21. Abulensis q. 70. in cap. 23. Exod. de quorū placito dicendum est intellectum possibilem duo, ut nunc reliqua taceam, actionum genera vèdicare, nempe intellectiōem, & educationem specierum è phantasmatis: & quidem ad primū genus operationum à se ipso, pro vt agentis nomen habet, disponi; ad posterius verò minimè. Prætereà quanuis in reb; materialibus semper id, quod simpliciter disponit, ab eo, quod disponitur, re

et ubi in
dicitur
potest
dicitur
dicitur

Singulis ho-
minibus sin-
gulos esse agē-
tes intellectu;

Intellectus
agens realiter
ne, an forma-
liter à patiente
distinguat.

Qui velint di-
stinctionem
esse realem.

Fundamentū
huius senten-
tiæ.

Qui tantum
formalem.

fundamentū

In rebus in
corporeis vna
potentia varia
exequitur mu-
nera.

Obiectio.

Solutio.

ipsa distinguatur in spiritualibus tantum, cuiusmodi est intellectus, non ita rem habere; nec mirum, si quidem, ut D. Thom. lib. 2. cont. gent. c. 100. edisserit, ea, quae in rebus corporeis per diuersas potentias sparguntur, in incorporeis copulari, & ad vnius facultatis vim reduci videmus: quomodo quae ad duplicem appetitum sensitium pertinent, sub vna voluntate: & quae pluribus sensibus tam internis, quam externis percipiuntur, sub vno possibilem cadunt. Itaque huiusce opinionis ratio, ac fundamentum erit, quod res non sint absque necessitate multiplicandae, & quod nulla cogat necessitas duplicem ponere intellectum; quandoquidem tam educio specierum intelligibilium est phantasmatis, quam earum usus, siue intellectio ab ijs elicita ad vnam, eandemque vim intellectivam reuocari queunt. Quod si quis obijciat nihil posse producere principium suarum actionum, quod haec sententia admittit, dum fatetur ipsum intellectum possibilem producere species, quae intelligendi principia sunt. Occurrendum erit nihil posse producere principium primae suae operationis, sicque intellectum non efficere in se principium educendi species est phantasmatis; haec enim educio est prima eius operatio, cuius principium nihil sibi met efficit; at parare sibi actionum subsequen- tium, id est, intellectuum principia: quae sunt species intelligibiles. Neque ex hac opinione sequitur idem simpliciter esse agens, & patients respectu eiusdem formae. Nam intellectus vna cum phantasma- te producit species; per se autem sumptus easdem recipit: quemadmodum vna cum specie gignit intelligendi actum, & eundem nudum spectatus recipit.

Priori senten-
tie ut magis
Aristotelice
deseruit pal-
ma.

Responsetur
ad fundamen-
tum posterioris.

Ex his duabus opinionibus neutra sane improbabilis videtur. Et si priorem libentius tueamur, quod propius accedat ad doctrinam Aristotelis, qui hoc in libro capit. 4. text. 5. intellectum possibilem facit nudam tabulam, puramque potentiam, ac veluti materiam primam, cui aliunde, ac non ab ipsomet imprimendae sint rerum intelligendarum notae, siue imagines. Itaque ad alterius sententiae rationem dicendum erit, esto quae a pluribus facultatibus materiae inhaerentibus percipiuntur, ad vnam superiorem, & materialem vim saepenumero reducantur: non id tamen absolute, atque vniuersim ita euenire: ac ne in re proposita accidat obstare naturam ipsam intellectus patientis, qui quoad recipienda prima intelligendi principia est quasi materia prima, quae formas tam substantiales, quam accidentarias, ac principia, quibus suppositum agit, comparare sibi nequit, sed ad ea duntaxat recipienda potestatem obtinet.

Ut docet Ari-
stoteles hoc
in libro cap. 5.
text. 17.

A R T I C V L V S III.

RESPONSIO AD ARGUMENTA initio quaestionis proposita.

Dilua-

Diluamus nunc argumenta primi articuli, quæ ostendere nitebantur non dari intellectum agentem in nostra anima. Ad primum dicendum non requiri intellectum agentem, ut aliquid imprimat in phantasma, sed ut vnà cum illo producat species intelligibiles in intellectum patientem. Licet enim phantasma crassum, & materiale sit; tamen ex coniunctione, & consortio intellectus agentis habilis, fortiusque ad agendum efficitur, & ultra propriam naturam eleuatur ad spiritalem effectum producendum. Qua de re in progressu.

Ad secundum, negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantasma non posse per se producere speciem intelligibilem, etiam ut instrumentum animæ rationalis, quod nullus effectus possit esse nobilior sua causa instrumentaria: sed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet quia nulla causa instrumentaria totalis, seu præcipua, si materialis sit, potest producere effectum spiritalem, ut potè, qui sit ordinis multò altioris. Verum non est propterea negandum posse phantasma concurrere cum intellectu agente uti causam instrumentariam minùs præcipuam ad generationem specierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non ipsi phantasmati, etiam ut instrumento, sed intellectui agenti, à quo ultra vim suam excitatur, simpliciter attribuenda est. Pro explicatione tertij argumenti sciendum Scotum in 2. distinct. 3. quæst. vltima, quem secutus est Gregorius in 2. distinct. 7. quæst. 5. artic. 1. existimare etiam Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abstrahendas species rerum singularium à rebus; (nam species rerum communium fatetur Scotus inditas fuisse Angelis in ipsorum creatione) tum ut sit lumē, cuius virtute intellectus possibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen sententia vera est, quam tuetur D. Thomas prima parte quæst. 54. art. 4. eiusque sectatores, asserentes non indigere Angelos intellectu agente, sed tam vniuersalia, quàm singularia per species à Deo sibi inditas cognoscere. Quod consentaneum est ijs, quæ docet D. Dionysius cap. 7. Cælest. hierarch. D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ capit. 3. Diuus Augustinus 2. de Genesi ad literam capit. 8. & lib. 4. cap. 24. Nec verò in Angelis intellectus agens requiritur, ut suo lumine possibilem collustret, cum eis, ad dijudicandam veritatem sufficiat vis ipsa intellectus possibilis, quæ ex propria sua natura lumen quoddam est è fonte diuinæ, & æternæ lucis diriuatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus iccirco nobis intellectum agentem dari, quia cum noster intellectus possibilis à primæua sua origine rerū imaginibus profusus careat, necessariò illi ab auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuius opera eiusmodi imagines ascisceret, quod in Angelis locum non habet.

Quod verò attinet ad secundam eiusdem argumenti partem, in qua petitur an sit admittendus sensus agens à patiente distinctus; iam ea quæstio superius à nobis profligata est, ubi partem negatiuam statuim⁹, ostendimusque diuersam esse rationem in intellectu & sensu, cum obiectum sensibile vi propria potentiam sensitiuam mouere queat transmittendo

Ad 1.

Ad 2.

Productio specierum intelligibilium, non attribuitur phantasmati etiam ut instrumento.

Ad 3.

In Angelis non dari intellectum agentem.

Non esse ad mittendum sensum agentem.

mittendo ad illam sui imaginem. Nec enim ea species à gradu materiali ad immaterialem ascendit, ut quærenda sit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur sicuti in educatione specierum intelligibilium è phantasmatis accidit. Denique quodeodem argumento de voluntate agente obijcitur, facile dissoluet, qui dixerit tu perfluam esse huiusmodi potentiam, cum voluntas non egeat speciebus, alio vè principio operandi, quod sibi aliunde conferri debeat, cumque satis ei sit proponi ipsi ab intellectu rem, ut in eam feratur.

Lege D. Th.
lib. 2. c. 77.
5. c. 1. d.
3. q. 8. Item,
2. sent. d. 17.
q. 2.

Cur non datur voluntas agens.

Ad ultim.

Ad ultimum argumentum respondendum est solum intellectum possibilem, non vero agentem iudicare, & intelligere, uti proxima questione differemus, etsi quibusdam philosophis aliter visum fuerit. Quod verò circa intellectus possibilem nobilitatem opponitur; dicimus eum agente nobiliorem esse, quanquam aliter sentiat Ferrariensis quaest. 9. huius libri post D. Thomam in 2. sent. distinct. 20. quaest. 2. art. 2. & de verit. quaest. 10. art. 8. Primum, quia intellectus agens est quasi administrator patientis, cum totus occupetur in educendis speciebus, quibus ille utatur. Item, quia ea facultas præstantior habetur, cuius operatio nobilior est; ac intellectio nobilissima est hominis operatio; unde humana felicitas, quæ ad excellentissimam potentiam, & nobilissimum eius actum pertinet in actione intellectus possibilem, hoc est, in contemplatione summi boni consistit. Neque obest illud D. Augustini, & Aristotelis, agens esse patiente nobilius; id enim ratum, firmumque est, si alterum præcise, qua ratione patitur, alterum pro ut agit, spectetur; quandoquidem agere, quam pati ex se præstantius est. Itaque si intellectus agens, quatenus species intelligibiles in patientem producit; patientis vero pro ut eas recipiendo patitur, absolute spectetur, haud dubie sub ea præcise consideratione anteponendus est intellectus agens patienti. Verum id non obstat quominus patientis, si secundum proprias actiones, quas edit, expendatur agenti simpliciter præferri debeat.

Patiens intellectus agens præcellit.

Quo pacto intelligi debeat omne agens esse patiente præstantius.

Q V Æ S T I O II.

Q V Æ S I N T I N T E L L E C T V S agentis munia.

A R T I C V L V S I

DE ILLVSTRATIONE phantasmatum.

Tri